

ÚSTAV VĚDECKOTECHNICKÝCH INFORMACÍ
MINISTERSTVA ZEMĚDĚLSTVÍ,
LESNÍHO A VODNÍHO HOSPODÁŘSTVÍ

Zemědělská ekonomika

K některým otázkám mezinárodní dělby práce v zemědělství

6

ROČNÍK 9 (XXXVI) — PRAHA, ČERVEN 1963

CENA 10 Kčs

**ÚSTAV VĚDECKOTECHNICKÝCH INFORMACÍ
MINISTERSTVA ZEMĚDĚLSTVÍ,
LESNÍHO A VODNÍHO HOSPODÁŘSTVÍ
ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA**

Řídí redakční rada:

Doc. CSc. Karel Svoboda, promováný ekonom (předseda), Josef Drahovzal, prof. CSc. dr. Alois Grolig, CSc. inž. Jaromír Havlíček, inž. dr. Alois Hrubeš, doc. CSc. inž. Felix Hutník, doc. CSc. Dimitrij Choma, CSc. inž. Josef Krilek, doc. CSc. inž. Jaroslav Pič, inž. Ladislav Sobotka, Otto Soukup, CSc. inž. Mikuláš Šebesta, Miroslav Zich. Vedoucí redaktor Bohuslav Vávra.

© Ústav vědeckotechnických informací MZLVH, Praha 1963

Obsah — Содержание — Content — Inhalt

Lipták J.: K některým otázkám mezinárodní dělby práce v zemědělství	315
Lipták J.: Význam a zvláštnosti medzinárodnej socialistickej delby práce v poľnohospodárstve	317
Storožev V.: Některé problémy mezinárodní specializace socialistických států v zemědělské výrobě	323
Münch W., Howitz C.: O základních principech mezinárodní socialistické dělby práce v zemědělské výrobě mezi členskými zeměmi RVHP	327
Hubálek K.: Mezinárodní specializace výroby zemědělských strojů	333
Holeček J.: Některé otázky specializace zemědělské výroby z hlediska krytí potřeb lehkého a potravinářského průmyslu v členských zemích RVHP	339
Ekonomický výzkum mezinárodní socialistické dělby práce v zemědělství v některých zemích RVHP	
(Lipták J.: Československá socialistická republika. — Storožev V.: Svaz sovětských socialistických republik. — Fruck H.: Německá demokratická republika)	349
Kořalka J.: Činnost zemědělské komise RVHP v oblasti specializace zemědělské výroby	359
Резюме: К некоторым вопросам международного разделения труда в сельском хозяйстве	367
Zusammenfassung: Zu einigen Fragen der internationalen Arbeitsteilung in der Landwirtschaft	369

Příloha

Statistické přehledy (K některým otázkám zemědělství zemí RVHP)

Slovníček

Vědecký časopis ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIE uveřejňuje studie, rozborů a vědecká pojednání o vyřešených úkolech výzkumu v oboru zemědělské ekonomiky. Vydává Ústav vědeckotechnických informací ministerstva zemědělství, lesního a vodního hospodářství. Vychází měsíčně. Celoroční předplatné 120 Kčs. Redakce: Praha 2, Mánesova 75, telefon 274551-58. Rozšiřuje Poštovní novinová služba. Objednávky a předplatné přijímá PNS — ústřední expedice tisku, administrace odborného tisku, Jindřišská ul. 14, Praha 1. Lze též objednat u každé pošty nebo doručovatele. Objednávky do zahraničí vyřizuje PNS — ústřední expedice tisku, odd. vývoz tisku, Jindřišská 14, Praha 1. Vytiskl Mír, novinářské závody, n. p., závod 2, provozovna 22, Legerova 22, Praha 2. A-02*31329

Význam a zvláštnosti medzinárodnej socialistickej del'by práce v poľnohospodárstve

Július LIPTÁK

Výzkumný ústav národohospodářského plánování, Praha

Medzinárodná socialistická del'ba práce je základný ekonomický proces, ktorý má rozhodujúci význam pre postupné rozširovanie a prehĺbovanie celej sústavy medzinárodných ekonomických a ostatných spoločenských vzťahov medzi socialistickými krajinami. Medzinárodná socialistická del'ba práce, ako del'ba práce vôbec, má okrem tohto spoločensko-výrobného aspektu (t. j. del'ba práce ako výrobný, v našom prípade medzinárodný výrobný vzťah) aj iný, „technický“ aspekt. A nás práve bude zaujímať predovšetkým z tejto svojej druhej stránky, ako výrobná sila, či ako „spoločenský zdroj“ výrobných síl.*)

Medzinárodná socialistická del'ba práce ako „spoločenský zdroj“ výrobných síl, ako produktívna sila práce je dôležitou podmienkou sústavného zvyšovania výroby a znižovania spotreby spoločenskej práce. Hľadisko úžitkovej hodnoty a hodnoty je blízke, vzájomne podmienené, ale nie je totožné a pri posudzovaní významu alebo nutnosti rozvíjať medzinárodnú socialistickú del'bu práce v tom alebo onom odvetví materiálovej výroby vystupuje do popredia raz jedno, inokedy zas druhé. Všeobecne možno povedať, že rozhodujúci význam pre rozvíjanie medzinárodnej socialistickej del'by práce aj v poľnohospodárstve má hodnotové hľadisko, úspory spoločenskej práce.

Pre posúdenie dôležitosti rozvíjať medzinárodnú socialistickú del'bu práce v poľnohospodárstve je nutné aspoň letmo vylíčiť miesto, aké zaujíma poľnohospodárstvo v národnom hospodárstve jednotlivých socialistických krajín. (Obmedzíme sa na európsku oblasť svetovej socialistickej sústavy).

Miesto poľnohospodárstva v národnom hospodárstve socialistických krajín

Špecifickú váhu tohto odvetvia v národnom hospodárstve jednotlivých krajín možno vyjadriť jeho podielom na celkovom počte ekonomicky činného obyvateľstva,

*) Chápeme medzinárodnú socialistickú del'bu práce, medzinárodnú socialistickú špecializáciu a kooperáciu výroby ako kategórie ekonomickej vedy, ktoré: a) vyjadrujú určitý objektívny proces v oblasti spoločenskej výroby; b) všetky tri vyjadrujú v podstate ten istý súhrnný proces. Medzinárodná špecializácia a kooperácia výroby sú dve stránky tej istej mince — medzinárodnej del'by práce.

jeho podielom na tvorbe úhrnného spoločenského produktu a národného dôchodku, na zahranično-obchodnom obrate krajiny a pod.

V poľnohospodárstve RLR pracovalo roku 1960 vyše 67 % ekonomicky činných osôb a v Bulharsku asi $\frac{3}{5}$ osôb. Podstatne menej, približne $\frac{2}{5}$ ekonomicky činného obyvateľstva pracovalo v poľnohospodárstve SSSR, Poľska a Maďarska. V ČSSR sa znížil ich podiel do konca päťdesiatych rokov na $\frac{1}{4}$ a v NDR je pod úrovňou $\frac{1}{5}$. Tieto údaje charakterizujú vo všeobecnosti niekoľko skutočností: nepriamo vyjadrujú mieru zapojenia ekonomicky činného obyvateľstva do produktívnej činnosti v priemysle, stavebníctve a v iných odvetviach, kde je vyššia úroveň produktivity spoločenskej práce ako v poľnohospodárstve. Vyjadrujú ďalej úroveň produktivity práce v samotnom poľnohospodárstve, ktorá je nepriamo úmerná podielu tohto odvetvia na celkovom počte ekonomicky činných osôb v krajine: najvyššia je nesporne v NDR a v ČSSR, naopak — najnižšia je zrejme v Bulharsku a v Rumunsku.

Ale zároveň tieto údaje vyjadrujú i relatívnu (v niektorých prípadoch, napr. v ČSSR, v SSSR nedostatočnú) nasýtenosť poľnohospodárstva pracovnými silami. Hovoríme o relatívnej nasýtenosti preto, že nejde len o pomer počtu pracujúcich v tomto odvetví k pôdnemu fondu, ale aj — a to predovšetkým — o reláciu tohto pomeru a vybavenosti práce modernými výrobnými prostriedkami.

Štatisticky vykazovaný podiel poľnohospodárstva na tvorbe národného dôchodku sa pohyboval v posledných rokoch minulého desaťročia v NDR a v ČSSR okolo 10–15 %, v SSSR okolo 21–24 %, v Poľsku, Maďarsku a v Bulharsku okolo 24–25 %. V Rumunsku jeho podiel činil roku 1960 33,1 %, ale v predchádzajúcich rokoch kolísal v rozpätí 32–40 %, hlavne v závislosti na vplyve klimatických podmienok. Treba zdôrazniť, že skutočný podiel poľnohospodárstva je takmer vo všetkých uvedených krajinách vyšší. Skreslenie je spôsobené oceňovaním poľnohospodárskych výrobkov, ktoré nevyjadruje ich skutočnú hodnotu, alebo inými slovami: skutočnú spotrebu spoločenskej (živej a minulej) práce na jednotku úžitkových hodnôt vyrobených v poľnohospodárstve.

Poľnohospodárstvo európskych socialistických krajín zohralo dôležitú úlohu v doterajšom procese industrializácie, ako zdroj akumulácie, pracovných síl, potravín a technických plodín — surovín pre príslušné odvetvia priemyslu.

V počiatkoch jej uskutočňovania činil podiel poľnohospodárstva na tvorbe národného dôchodku vo väčšine socialistických krajín $\frac{1}{3}$ – $\frac{1}{2}$ a jeho podiel na akumulácii určenej pre rozvoj priemyslu bol ešte vyšší. Významnou podmienkou industrializácie bol prechod veľkého počtu pracovných síl z poľnohospodárstva do priemyslu, stavebníctva a dopravy. Poľnohospodárstvo zásobovalo a zásobuje priemysel, predovšetkým potravinársky a ľahký priemysel, poľnohospodárskymi surovinami. Okrem toho poľnohospodársky export Sovietskeho sväzu, Maďarska a Poľska, ale hlavne Bulharska a Rumunska bol a je dôležitým zdrojom importu strojov, zariadení a nerastných surovín pre rozvíjajúci sa priemysel. Aktívne saldo zahraničného obchodu s výrobkami rastlinného a živočíšneho pôvodu a potravinárskymi výrobkami vzrástlo v RLR v päťdesiatych rokoch viac ako 2krát a v BLR viac ako 2,5krát. Absolútny objem tohto aktívneho salda stačí k úhrade $\frac{2}{3}$ dovezených strojov a zariadení v Rumunsku a takmer $\frac{4}{5}$ v Bulharsku.

Rozvoj poľnohospodárstva, vyjadrený mimo iného podstatným rastom produkcie, je dôležitý z tohto hľadiska i v prípade priemyselne najrozvinutejších socialistických krajín (NDR, ČSSR), ktoré majú relatívne (na 1 obyvateľa) malý pôdny fond a vysokú úroveň spotreby. Napriek tomu, že intenzita poľnohospo-

dárskej výroby je v týchto krajinách najvyššia, majú pasívnu zahranično-obchodnú bilanciu poľnohospodárskych a potravinárskych výrobkov. Rast poľnohospodárskej výroby je podmienkou zmenšenia tohto pasívneho salda a naopak: ak sa nedosiahne plánovaný rast poľnohospodárskej výroby, zvýši sa nutne dovoz, vzrastie pasívne saldo u tejto skupiny výrobkov, čo pri danom objeme celkového vývozu znamená nevyhnutne obmedzenie dovozu strojov a zariadení, prípadne i surovín pre priemysel a ostatné odvetvia národného hospodárstva.

Trvalý rast výroby úžitkových hodnôt v poľnohospodárstve a sústavné zvyšovanie produktivity spoločenskej práce v tomto odvetví je teda, ako sme ukázali, nielen podmienkou rastu životnej úrovne obyvateľstva (predovšetkým úplného vyriešenia problému výživy), ale aj podmienkou rozvoja priemyslu a ostatných odvetví socialistického národného hospodárstva.

Medzinárodná delba práce v oblasti materiálovej výroby sa prejavuje vo sfére obehu ako intenzívna alebo menej intenzívna zahranično-obchodná výmena (tab. I).

I. Úroveň medzinárodnej obchodnej výmeny niektorých základných poľnohospodárskych výrobkov v členských krajinách RVHP

Výrobok	Merná jednotka	Objem výroby v členských krajinách RVHP ¹⁾	Obrat celkového medzinárodného obchodu členských krajín RVHP ²⁾	Obrat medzi členskými krajinami RVHP ²⁾	Podiel vlastného obratu členských krajín RVHP	
					na ich produkciu	na ich celkovom obrate
obilniny	mil. t	173	13,7	9,5	5,5	69,3
pšenica	mil. t	80	10,2	7,6	9,5	74,5
kukurica	mil. t.	18	1,3	0,6	3,3	46,2
olej. semená (plody)	tis. t	.	1400	155	.	11,1
bavlna (vlákno)	tis. t	1.548	983	567	36,6	57,7
vlna	tis. t	.	154	40	.	26,0
tabak	tis. t	288	228	123	42,7	53,9
mäso	tis. t	.	706	340	.	48,2
živočišne tuky	tis. t	.	83	57	.	68,7
maslo	tis. t	.	155	112	.	72,3
vajcia	mil. ks	37.939	1655	266	0,7	16,1
čerstvá zelenina	tis. t.	.	823	585	.	71,1
čerstvé ovocie	tis. t	.	1058	529	.	50,0

1) Ročný priemer 1956/60.

2) Ročný priemer 1958/60.

Z prehľadu predovšetkým vyplýva, že u sledovaných poľnohospodárskych výrobkov, okrem olejnatých semien, vlny a vajec vyrovnávajú európske socialistické krajiny svoj deficit hlavne vzájomnou výmenou medzi sebou.

Zvláštnosti medzinárodnej socialistickej delby práce v poľnohospodárstve

Základné odvetvia materiálovej výroby sa dosť podstatne odlišujú z hľadiska nutnosti rozvíjať medzinárodnú socialistickú delbu práce. Všeobecne je to nutnosť čo najúplnejšie zabezpečovať potrebu úžitkových hodnôt a hlavne dosahovať relatívne úspory spoločenskej práce. Ale bezprostredné okolnosti, ktoré to podmieniajú, sú odlišné v spracovateľských odvetviach priemyslu, v ťažobných odvetviach priemyslu a iné sú v poľnohospodárstve.

V spracovateľských odvetviach priemyslu, ako sú napríklad strojárstvo alebo chemický priemysel, vyplýva nutnosť rozvíjať medzinárodnú socialistickú delbu práce z technického rozvoja, z dosiahnutej úrovne vývoja výrobných síl a z hĺbky spoločenskej delby práce, ktorá sa v týchto odvetviach dosiahla v rámci štátnych celkov. Ďalší rast výroby, udržanie a zabezpečenie ďalšieho zvyšovania technickej úrovne výrobkov a úspory spoločenskej práce sú tu priamo závislé na určitej minimálnej sériovosti výroby, ktorú dnes už môžu vo svojom rozsahu dosahovať len najväčšie a ekonomicky najrozvinutejšie krajiny, ako je napríklad Sovietsky sväz.

Stupeň technického pokroku a s ním spätá úroveň delby práce v rámci národohospodárskych štátnych celkov majú dôležitý vplyv aj na medzinárodnú delbu práce v ťažobných odvetviach priemyslu a v poľnohospodárstve. Prvoradý vplyv v týchto odvetviach majú však prírodné podmienky.

V ťažobných odvetviach priemyslu je to jednoznačné rozmiestenie známych a z technicko-ekonomického hľadiska exploatovateľných zdrojov nerastných surovín. Predovšetkým menšie a stredné krajiny majú neúplnú surovinovú základňu, ktorú si môžu vzájomne vhodne dopĺňať rozvíjaním rôznych foriem medzinárodnej delby práce.

Vplyv prírodných podmienok na medzinárodnú delbu práce v poľnohospodárstve je zložitejší ako v ťažobnom priemysle. Obdobný význam ako teritoriálne rozmiestnenie surovinových zdrojov má v poľnohospodárstve rozdielnosť klimatických podmienok. Tak napríklad v našom miernom podnebnom pásme nemožno pestovať subtropické a tropické plodiny, podobne, ako nemožno ťažiť naftu alebo diamanty na území krajiny, v ktorej sa tieto nerasty nevyskytujú. I v tomto prípade je uspokojovanie potrieb určitých úžitkových hodnôt (tropických a subtropických plodín) závislé úplne na medzinárodnej delbe práce. Analogické miesto zaujíma v kategórii prírodných podmienok kvalita pôdneho fondu, pokiaľ máme na mysli určité špecifické druhy pôd. Príslušné druhy plodín so špecifickými vlastnosťami, ktoré môžu byť pestované len na tých a nie iných pôdach (napríklad určité druhy vína, ovocia a pod.), tvoria veľmi malý podiel z celkovej poľnohospodárskej produkcie, dajú sa dobre nahradiť (a pri rozsiahlejšej spotrebe sa musia nahradiť) bežnejšími, často tiež veľmi kvalitnými sortami tých istých druhov. Preto rozdiely v kvalite pôdneho fondu tohto druhu nepovažujeme za pozoruhodnejšiu okolnosť, ktorá by mohla ovplyvniť medzinárodnú delbu práce v socialistickom poľnohospodárstve.

V určitých veľkých teritoriálnych oblastiach, napríklad v európskych socialistických krajinách, môže mať z prírodných podmienok rozhodujúci význam relatívny rozsah pôdneho fondu a jeho kvalita (v zmysle podielov rôznych genetických typov). Z tohto hľadiska je medzi poľnohospodárstvom a ťažobným priemyslom podstatný rozdiel, ktorý spo-

čiva v tom, že zatiaľ čo ťažba surovín sa môže rozvíjať len v niektorých krajinách, kde existujú zdroje surovín pre výrobu základných poľnohospodárskych produktov, je v každej krajine minimálny pôdny fond určitej kvalitatívnej úrovne. Nutnosť rozvíjať medzinárodnú delbu práce v tomto odvetví, keď odhliadneme od subtropických a tropických plodín, nie je teda taká nevyhnutná ako v ťažobnom priemysle. Ale to neznamená, že nie je účelná. Skutočnosť, že jednotlivé krajiny majú rozdielny relatívny rozsah pôdneho fondu (na 1 obyvateľa), že majú odlišnú kvalitatívnu štruktúru pôdneho fondu (podiel genetických typov) a dosiaľ veľmi rozdielnu úroveň hektárových výnosov a hustoty i úžitkovosti hospodárskych zvierat, nás oprávňuje k otázke, ako má byť teritoriálne zameraný intenzifikačný proces v rámci širšieho ekonomického celku, napríklad v členských krajinách RVHP, aby sme dosiahli úplné (alebo určité, plánom stanovené) uspokojovanie potrieb poľnohospodárskymi výrobkami s minimálnymi vkladmi spoločenskej práce.

Prírodné podmienky nás tu doviedli k otázke čisto ekonomického charakteru a v tomto spojení máme (možnú) základnú príčinu medzinárodnej delby práce v poľnohospodárstve v podmienkach socialistickeho výrobného spôsobu. Je vecou ekonomického výskumu budúcich období, aby dokázal, či je z hľadiska krajín i širších ekonomických celkov výhodnejšia táto alternatíva alebo alternatíva rozvíjať základné odvetvia poľnohospodárskej výroby v každej socialistickej krajine až na úroveň jej potrieb (včetně určitého vývozu) bez ohľadu na relatívny rozsah a kvalitatívnu skladbu pôdneho fondu.

Ak sa ukáže, že druhá alternatíva je ekonomicky výhodnejšia, potom otázka medzinárodnej delby práce v socialistickej poľnohospodárstve bude zúžená na oblasť zabezpečovania tropických a subtropických plodín. Nedotýkala by sa potom hlavných odvetví, ako je to v ťažobnom a spracovateľskom priemysle.

V porovnaní so spracovateľskými odvetviami priemyslu treba ešte zdôrazniť, že otázka zmenšovania sortimentu poľnohospodárskej výroby v rozsahu ktorejkoľvek zo socialistických krajín, ako bezprostredný dôvod k rozvíjaniu medzinárodnej delby práce, nemá praktický význam.

Medzinárodná delba práce v poľnohospodárstve v podmienkach kapitalistického a socialistickeho spôsobu výroby

Medzinárodná delba práce v poľnohospodárstve svetovej kapitalistickej sústavy je veľmi rozvinutá. Pretože sa rozvíjala a rozvíja na základe živelného pôsobenia zákona hodnoty a ostatných ekonomických zákonov kapitalistického výrobného spôsobu, nadobudla veľmi jednostranný charakter a v dôsledku toho mala a má mimoriadne škodlivé dôsledky. Prejavuje sa to v tom, že medzinárodný monopolistický kapitál rozvíjal (priamo alebo nepriamo) vo veľkej skupine bývalých kolónií a závislých krajín len veľmi obmedzený sortiment poľnohospodárskej výroby. Rozvíjal len výrobu takých produktov, pre ktoré mal v tej-ktorej krajine najpriaznivejšie prírodné podmienky, využíval pre svoje monopolistické zhodnocovanie nesmiernu lacnú pracovnú silu a vo vlastnom záujme konzervoval v týchto krajinách

zastaralé polofeudálne, feudálne alebo dokonca predfeudálne výrobné vzťahy. Tak sa vytvorila v desiatkach krajín paradoxná situácia: svetoví producenti a vývozcovia ryže, cukru, bavlny, čaju, kávy, kaučuku atď., ktorí majú dostatočný pôdny fond a priaznivé, často veľmi priaznivé klimatické podmienky, nemôžu uživiť svoje obyvateľstvo a nezriedka sú aj pri veľmi nízkej úrovni výživy odkázaní na dovoz základných potravín z vyspelých kapitalistických krajín.

Socialistické krajiny vystupujú voči sebe ako ekonomicky samostatní vlastníci vytvoreného spoločenského produktu, a preto majú ich vzájomné ekonomické vzťahy tovarový charakter. Ale na rozdiel od svetovej kapitalistickej sústavy vystupujú socialistické krajiny voči sebe ako predstavitelia spoločenského vlastníctva, ako predstavitelia súhrnnej národnej bezprostredne spoločenskej práce. Spoločenská práca nie je v tomto prípade sprostredkovaná súkromnou prácou. Za týchto okolností tovarové vzťahy vo svetovej socialistickej sústave strácajú niektoré svoje „klasické“ stránky, prestávajú byť len tvarovými vzťahmi. V tom spočíva objektívny predpoklad, objektívna možnosť, že spoločenská deľba práce je i v medzinárodnom merítku vynakladaná plánovite. To platí v plnej miere aj o medzinárodných proporciách práce v socialistickom poľnohospodárstve, ktoré, práve tak ako v ostatných odvetviach materiálovej výroby, môžu byť (v objektívnom zmysle) plánovité, nemusia byť výsledkom živelného pôsobenia zákona hodnoty.

Plánovitý charakter medzinárodnej socialistickej deľby práce v poľnohospodárstve považujeme za jej prvoradý odlišujúci znak, ktorý má dôležitý význam aj pre celkovú sumu dosiahnuteľných úspor spoločenskej práce, ich rozdelenie, ako aj pre vývoj národných a medzinárodných proporcií práce v celom reprodukčnom procese.

Některé problémy mezinárodní specializace socialistických států v zemědělské výrobě

V. STOROŽEV

*starší vědecký pracovník Ústavu ekonomiky světové socialistické soustavy
Akademie věd SSSR, Moskva*

Mezinárodní dělba práce — nejdůležitější faktor rozvoje a vzestupu výrobních sil, který vznikl přirozeným vývojem mezinárodních vztahů již za kapitalismu — předpokládá specializaci jednotlivých států na výrobu určitého průmyslového zboží a zemědělských produktů.

Praxe ukázala, že za kapitalismu může mezinárodní dělba práce existovat jak ve výrobě speciálních druhů průmyslového zboží nebo zemědělských produktů, tak také určením tzv. agrárních států zabývajících se výrobou převážně zemědělských produktů, jež směňují za průmyslové zboží vyráběné v průmyslově vyspělých státech.

Pro anarchii v kapitalistické výrobě a na kapitalistickém trhu se mezinárodní specializace jednotlivých států vyvíjela živelně a pod vlivem hospodářského i politického diktátu ekonomicky vyspělých a silných států státům slabým. Některé agrární státy pod tlakem monopolistického kapitálu zůstaly při monokulturním typu zemědělské výroby.

Mezinárodní socialistická dělba práce se vyvíjela zcela jinak. Ve vzájemných vztazích mezi socialistickými státy je především vyloučen jakýkoli politický nebo hospodářský diktát. Socialistické státy se řídí zásadou socialistického internacionalismu, který předpokládá spojení národních zájmů každého státu s mezinárodními úkoly světové socialistické soustavy jako celku.

Mezinárodní socialistická dělba práce se vyvíjí ve znamení vzájemné úcty k politické i hospodářské svrchovanosti každého socialistického státu. Proto je vyloučena nerovnoprávnost, vyplývající z dělení států na vládnoucí s velmi vyspělým průmyslem a podřízené, agrární, jako surovinového přívěsku průmyslově vyspělých států. V úvahu nepřichází ani neekvivalentnost ve směně zemědělských produktů za průmyslové zboží, jež je příznačná pro monopolistický kapitál. Z těchto důvodů je nepřijatelný monokulturní vývoj zemědělství některého státu.

Avšak o jakou mezinárodní specializaci může jít při mezinárodní socialistické dělbě práce?

Odpověď na tuto otázku dávají v podstatě „Základní principy mezinárodní socialistické dělby práce“, jež byly schváleny na poradě zástupců komunistických a dělnických stran členských států Rady vzájemné hospodářské pomoci, konané v Moskvě v červnu 1962. V tomto dokumentu se praví:

„Pro nestejnou výměru pozemků připadající na jednoho obyvatele v socialistických státech a pro rozdílné půdní a klimatické podmínky bude mezi těmito státy zachována a dále rozvíjena výměna zemědělské produkce. Z toho vyplývá potřeba koordinace plánů se zřetelem k možnostem dalšího rozvoje specializace zemědělské výroby mezi socialistickými státy, jež by se řídila zájmy a možnostmi jednotlivých států.“)*

V dokumentu se dále praví, že „specializaci zemědělství nutno řešit se zřetelem k maximálnímu vzestupu výroby obilí i živočišných produktů v každém socialistickém státě“.

Jak již tedy bylo uvedeno, je mezinárodní specializace socialistických států nutná pro nestejnou výměru půdy a pro rozdílné půdní i klimatické podmínky.

O nestejně výměře půdy v socialistických státech se lze přesvědčit z tabulky I.

I. Výměra půdy na jednoho obyvatele v evropských socialistických státech roku 1960 (v ha)

Stát	Zemědělské půdy celkem	Orné půdy a ovocných sadů
SSSR	2,82	1,08
Bulharsko	0,72	0,58
Maďarsko	0,72	0,57
NDR	0,37	0,29
Polsko	0,69	0,55
Rumunsko	0,79	0,56
Československo	0,54	0,40

Pokud jde o půdní a klimatické podmínky, lze země socialismu charakterizovat takto: Bulharsko, Maďarsko a Rumunsko mají nejpriznivější podmínky pro výrobu zeleniny, ovoce, vinných hroznů a tabáku. Bulharsko vyváží např. až 150 000 t ovoce a 150 000 až 200 000 t rajčat, tj. téměř 30 % své výroby rajčat. Ve vývozu rajčat má Bulharsko světové prvenství, zeleninu, zeleninové konzervy, vinné hrozny a víno vyváží do socialistických i kapitalistických států. Ve vývozu tabáku je Bulharsko na jednom z prvních míst ve světě; 85 % vývozu tabáku připadá přitom na socialistické státy.

Československo, NDR a Polsko vyrábějí cukrovku v měřítku, jež jim dovoluje vývoz cukru do jiných států. Československo vyváží mimoto chmel a sladařský ječmen.

Pro výrobu obilí, bavlny a čaje na vývoz má nejpriznivější podmínky Sovětský svaz. Tyto produkty dovážejí nyní z SSSR všechny evropské socialistické státy.

Mezinárodní specializace zemědělské výroby neznamená jen výměnu produkce, jíž je v určitý okamžik v některé zemi přebytek a v jiné zase nedostatek. Při mezinárodní socialistické dělbě práce vychází specializace zemědělství z toho, že pro nejefektivnější využití půdy jakožto hlavního výrobního prostředku zemědělské výroby, právě tak jako pro využití půdních a klimatických podmínek jednotlivých států, je třeba plánovitě

*) „Otázky míru a socialismu“ č. 9/1962.

a racionálně rozmístit jednotlivá odvětví i druhy zemědělské výroby.

Specializace zemědělské výroby je podmíněna potřebou jednotlivých produktů jak uvnitř některého státu, tak také v ostatních státech socialistického tábora, jakož i možnými a potřebnými styky s kapitalistickými státy, zejména s těmi, které zvolily cestu k hospodářské samostatnosti.

Plánovitá mezinárodní specializace zemědělské výroby ve světové socialistické soustavě, jež se opírá o úzkou hospodářskou spolupráci socialistických států, přispěje k rychlejšímu dokončení výstavby socialismu a k víceméně současnému přechodu socialistických států ke komunismu v rámci jedné historické epochy. Umožní rovněž co nejefektivnější využití půdy a půdních i klimatických podmínek a vybudování takové zemědělské výroby v měřítku celosvětové socialistické soustavy, jež bude zcela nezávislá na rozmarech přírody a schopná zajišťovat veškerou potřebu zemědělských produktů pro obyvatelstvo za jakýchkoli klimatických podmínek. Jedině takováto výroba může zajistit trvalou hojnost životně nejezbytnějších zemědělských produktů pro přechod ke komunistickému rozdělování, s nímž se počítá v „Programu Komunistické strany Sovětského svazu“.

Zemědělství všech socialistických států se rozvíjí komplexně. Převážnou potřebu potravin, obilí, brambor, zeleniny, masa, mléka a mléčných produktů musí každý stát krýt vlastní výrobou.

Ke specializaci, tj. k vývozu, jsou určovány produkty, jejichž výroba je podmíněna speciálními půdními a klimatickými podmínkami, jako např. citrusové ovoce, vinné hrozny, banány, ovoce, některé druhy zeleniny (rajčata, paprika), čaj, káva, tabák, šlechtěné osivo nebo semena olejnin. Ze živočišných produktů mají na mezinárodním socialistickém trhu zvláštní význam vlna, maso a masné speciality. Na výrobu vlny a masa se specializovala Mongolská lidová republika, která má dobré a rozsáhlé pastviny.

Účelnější je vyrábět každý ze specializovaných produktů na vývoz jen v té zemi, kde je k tomu třeba menší spotřeby práce i méně investic, kde je vyšší produktivita práce a nižší vlastní náklady.

Při řešení problémů spojených s mezinárodní specializací zemědělské výroby se lze setkat s projevy autarkie nebo zase se spoléháním na vnější podporu.

Prvky autarkie se projevují snahou o vybudování takového zemědělství, jež by nebylo nijak spjato smluvními vztahy s jinými socialistickými státy, druhý jev pak se vyznačuje tím, že státy se natolik spoléhají na získání určité zemědělské produkce z jiných socialistických států, že dostatečně nepečují o vzestup výroby této produkce ve vlastní zemi. Týká se to zvláště výroby obilí a olejnin.

Při opracovávání plánovité mezinárodní specializace nutno přihlížet ke všem podmínkám a možnostem pro výrobu nejdůležitějších zemědělských produktů, aby jich mohlo být maximálně využito ke krytí potřeby ve vlastní zemi. Právě tak pozorně je třeba si všimnout podmínek pro výrobu některých produktů, určených na vývoz, se zřetelem k jejich potřebě v jiných socialistických státech. Čemu dát přednost: co nejúplnějšímu krytí vlastní potřeby všech produktů nebo rozšíření výroby jednotlivých produktů na vývoz? Tato otázka musí být řešena u každého produktu zvlášť, a to se zřetelem ke všem ekonomickým faktorům. Domníváme se však, že v tomto případě je přednější specializace jakožto předpoklad pro rozvoj výrobních sil společenské práce.

Problémy mezinárodní socialistické dělby práce nelze řešit bez spojitosti s mezinárodní dělbou práce, jež se vyvinula za kapitalismu, jakož i se současnými hospodářskými styky socialistických a kapitalistických států.

V současné době jsou ve vývozním nebo dovozním spojení s kapitalistickými státy v tom či onom stupni všechny socialistické státy. Zvláště velké styky v tomto směru, pokud jde o vývoz, má Bulharsko, Maďarsko, Polsko, Rumunsko a Československo. Československo vyváží například cukr do 13 kapitalistických států a ještě do socialistických států, chmel pak do 19 kapitalistických a 4 socialistických států. Polsko a Maďarsko dodávají značnou část svého vývozu masné produkce do kapitalistických států.

Zahraniční obchod socialistických států se státy kapitalistickými, a to ve všech směrech, včetně obchodu se zemědělskými produkty, bude nejen nadále zachován, ale ještě rozšiřován. Do cesty se tu staví nejedna překážka: monopolistické sdružení kapitalistických států typu „společný trh“, různá „ochranná“ opatření monopolistického kapitálu, jejichž cílem je podrobení málo vyvinutých zemí, nebo zase různá podněcující „pomocná“ opatření. Všechny tyto překážky bude možno s pomocí socialistické integrace zdolat tím snadněji, čím dokonalejší bude koordinace národohospodářských plánů socialistických států.

Je zcela jasné, že při účasti socialistických států na světovém kapitalistickém zahraničním trhu nelze připustit konkurenci mezi těmito socialistickými státy, jež se dosud ojediněle projevuje jako přežitek vztahů vzniklých za kapitalismu.

To jsou ve stručnosti některé podmínky, na něž nutno pamatovat při řešení problémů spojených s mezinárodní specializací zemědělské výroby ve světové socialistické soustavě.

O základních principech mezinárodní socialistické dělby práce v zemědělské výrobě mezi členskými zeměmi RVHP

Werner MÜNCH, dipl. ekonom

poradce pro zemědělství Byra pro hospodářskou a vědeckotechnickou spolupráci se zahraničím, Rostock

Dr. Claus HOWITZ

vedoucí Ústavu zemědělské ekonomiky university, Rostock

XV. zasedání Rady vzájemné hospodářské pomoci (RVHP) schválilo „*Základní principy mezinárodní socialistické dělby práce*“, které tvoří základ práce RVHP a jejích orgánů. Slouží především k zajišťování hlavní metody práce RVHP — ke koordinaci národohospodářských plánů.

Rozvoj světové socialistické soustavy je podmíněn tím, že národní hospodářství jednotlivých členských zemí RVHP budou organicky spojena s rozvojem a upevněním světové socialistické hospodářské soustavy. V průběhu procesu hospodářské a vědeckotechnické spolupráce mezi zeměmi socialismu se vytváří nový typ mezinárodní socialistické dělby práce, která je zcela odlišná od mezinárodní dělby práce v kapitalismu.

Všeobecným cílem mezinárodní socialistické dělby práce je zvyšovat hospodárnost výroby, dosáhnout vysokého tempa hospodářského rozvoje a růstu blahobytu obyvatelstva ve všech socialistických zemích, postupně překonávat historicky podmíněné rozdíly v hospodářské úrovni jednotlivých zemí a vytvářet materiální základy pro víceméně současný přechod ke komunismu. V „*Základních principech mezinárodní socialistické dělby práce*“ byly úkoly zemědělství charakterizovány takto:

„Další rozvoj zemědělství v socialistických zemích je určen nezbytností maximálně zvyšovat výrobu potravinářských výrobků a surovin zemědělského původu a dosáhnout tak nejvyšší životní úrovně pracujících na světě. S ohledem na nestejný podíl zemědělské půdy na jednoho obyvatele v socialistických zemích a s ohledem na rozdíly v půdních a klimatických podmínkách potrvá a bude se dále rozvíjet výměna zemědělské produkce mezi nimi. To podmiňuje nutnost koordinovat plány s přihlédnutím k možnosti dalšího rozvoje specializace mezi zeměmi v oblasti zemědělské výroby a vycházet ze zájmů a možností zemí. Problém specializace zemědělství je třeba řešit se zřetelem k maximálně možnému zvýšení výroby obilí a živočišné produkce v každé socialistické zemi“.

Po schválení tohoto dokumentu byly pro některá odvětví národního hospodářství již vypracovány dílčí zásady, které zpřesňují všeobecné směrnice obsažené v „*Základních principech mezinárodní socialistické dělby práce*“ se zřetelem na zvláštnosti příslušného odvětví národního hospodářství. Koordinované zpracování

zásad mezinárodní socialistické dělby práce v zemědělské výrobě dosud neexistuje, i když práce v tomto směru již byly zahájeny.

V další části článku bude učiněn pokus přispět k vypracování principů mezinárodní socialistické dělby práce na úseku zemědělské výroby mezi členskými zeměmi RVHP. Půjde o tyto problémy:

1. Hlavní cíle a úkoly mezinárodní socialistické dělby práce v zemědělství;
2. Hlavní činitele ovlivňující dělbu práce;
3. Základní směr dělby práce u jednotlivých zemědělských výrobků;
4. Předpoklady pro přípravu opatření ke specializaci a etapy realizace těchto opatření.

Zvláště příznivé podmínky pro další rozvoj mezinárodní socialistické dělby práce v zemědělské výrobě vznikly v posledních letech socialistickou přestavbou zemědělství, která ve všech členských zemích RVHP dosáhla značného pokroku.

Hlavní cíle a úkoly mezinárodní socialistické dělby práce v zemědělské výrobě

Mezinárodní socialistická dělba práce v zemědělské výrobě musí přispívat ke krytí potřeby zemědělských výrobků pro výživu obyvatelstva a pro zásobování průmyslu surovinami, a to výrobky vysoce hodnotnými, v potřebném množství a sortimentu, ve správných lhůtách, v souladu s perspektivou vývoje v jednotlivých členských zemích RVHP i socialistického tábora jako celku. Přitom je důležité, aby se plánovitě zvýšila efektivnost společenské práce a tempo růstu zemědělské výroby. To vyžaduje, aby každá země maximálně využila svých produkčních možností v zájmu vlastním a celého socialistického tábora.

Dále je třeba, aby mezinárodní socialistická dělba práce spolupůsobila při komplexním rozvoji hospodářství členských zemí RVHP se zvláštním zřetelem na urychlený růst výroby a produktivity práce v zemích, které jsou v tomto směru dosud na nižší úrovni, aby tak byly postupně překonávány historicky vzniklé rozdíly v ekonomické úrovni jednotlivých zemí a vyrovnány též rozdíly mezi městem a venkovem.

Mimoto má mezinárodní socialistická dělba práce přispívat ke zmírnění nebo odstranění závislosti na kapitalistické cizině při dovozu určitých zemědělských výrobků. Při vypracovávání účelného objemu výroby je proto třeba přihlížet ke vztahům zahraničního obchodu ke kapitalistickým státům a především k ekonomicky méně vyvinutým zemím.

Mezinárodní socialistická dělba práce má přispívat k dosažení nejvyšší vědeckotechnické úrovně v jednotlivých odvětvích zemědělství a má vytvářet předpoklady pro vítězství v ekonomickém soutěžení obou světových hospodářských soustav.

Hlavní činitele ovlivňující dělbu práce

Nutnost mezinárodní socialistické dělby práce v zemědělské výrobě v podstatě ovlivňují dva hlavní činitele. Jednak je ve členských zemích RVHP různá hustota obyvatelstva a v souvislosti s tím i různá výměra zemědělské a orné půdy připadající na jednoho obyvatele, za druhé jsou v socialistických zemích rozdílné ostatní (přírodní a ekonomické) výrobní podmínky.

Rozdíly v klimatických a půdních podmínkách členských zemí RVHP vytvářejí a ulehčují podmínky pro mezinárodní dělbu práce. Stupeň dělby práce je při tom určován stavem a směrem vývoje všech výrobních sil (počet pracovních sil, výrobní zkušenosti a pracovní zručnost, mechanizace, chemizace, využití hlavních výrobních prostředků zemědělství, využití půdy v příslušné klimatické oblasti apod.).

Pro konkrétní formy a stupeň dělby práce bude rozhodující efektivnost dělby práce, která se bude projevovat ve stupni produktivity práce, ve snížení vlastních nákladů a ve včasném a kvalitním uspokojování potřeby.

Značná část zemědělských výrobků podléhá zpracování (konzervování ovoce a zeleniny, zpracování téměř všech technických plodin). Proto je nutné, aby se při mezinárodní socialistické dělbě práce uvažovalo o kapacitě zpracování v jednotlivých zemích a aby se přihlíželo k plánovanému koordinovanému zvýšení této kapacity. Suroviny by se měly zpravidla zpracovávat v místě produkce.

Stupeň dělby práce v zemědělství je též ovlivňován stavem a dalším rozvojem dopravy.

Rozsah a stupeň dělby práce v zemědělské výrobě je rovněž určován dělbou práce a rozsahem výroby průmyslových odvětví, dodávajících výrobní prostředky (strojírenství, chemický průmysl, stavebnictví). Na dělbě práce v těchto odvětvích národního hospodářství částečně závisí další vývoj výrobních prostředků, a tím i stupeň vybavení zemědělství výrobními prostředky.

Na rozsah mezinárodní specializace zemědělských výrobků konečně silně působí vědeckotechnický pokrok ve všech oborech zemědělské výroby a průmyslových odvětví vyrábějících výrobní prostředky.

Abychom mohli tyto činitele, kteří podle našeho názoru podstatně ovlivňují dělbu práce u zemědělských výrobků, využít ke koordinaci vědecky zdůvodněných národohospodářských plánů, bude třeba blíže prozkoumat jejich vzájemné vztahy.

Mimoto budeme muset uvažovat, který základní směr dělby práce by měl být v současné době uplatňován u jednotlivých zemědělských výrobků.

Základní směr dělby práce u jednotlivých zemědělských výrobků

Základní rostlinnou výrobu (zemědělské objemné hmoty a výrobky málo vhodné pro dopravu) bychom měli — podle našeho názoru — v nejvyšším možném rozsahu rozvíjet v zemědělství každé země. Rozsah této výroby je dán potřebou obyvatelstva a potřebou krmiv pro stavy hospodářských zvířat, která převážně nebo úplně zajišťují zásobování obyvatelstva výrobky živočišného původu. Tento rozsah má být v souladu s národohospodářskými možnostmi i se stupněm intenzity zemědělské výroby a s potřebami dovozu a vývozu v jednotlivých zemích.

Výměnou zkušeností, osiv, zavedením nejvhodnější technologie, především také zvýšeným využitím minerálních hnojiv, chemických prostředků pro ochranu rostlin a herbicidů, zavedením nových postupů při konzervování a možnostmi skladování beze ztrát přispívá mezinárodní spolupráce v zemědělství a průmyslu ke zvyšování výroby, které se zpravidla uskutečňuje cestou intenzivně rozšířené produkce.

V některých zemích RVHP nebude možné ani při maximálním zvýšení hektarových výnosů úplně krýt potřebu obilovin vlastní výrobou. Řešení otázky obilovin v zájmu a k prospěchu všech socialistických zemí umožní

proto jediné mezinárodní dělba práce. Změna struktury pěstování obilovin ve prospěch výnosných druhů umožní odkrytí dosud nevyužitých rezerv ke zvýšení výroby obilovin.

K odhalení velkých možností ve zvyšování výroby a k co nejúplnějšímu zásobování obyvatelstva výrobky živočišného původu z vlastní produkce značně přispěje výměna pokrokových zkušeností mezi socialistickými zeměmi.

Prvořadý význam má využití novodobých vědeckých poznatků na úseku výživy zvířat. (Dosažení správného poměru škrobu a bílkovin, doplňování krmných dávek vitamíny, antibiotiky, hormony a minerálními látkami.) Velmi důležitý je chov vysoce užitkových plemen hospodářských zvířat záživného typu. K tomuto účelu je třeba využívat a správně rozmístit chovná a krajová plemena hospodářských zvířat socialistických zemí podle hledisek rajonizace.

Dále je třeba, abychom společnou plemenářskou prací usilovali o další zdokonalení užitkových plemen přizpůsobených podmínkám stanoviště.

V této souvislosti je velmi významná spolupráce na úseku veterinářství. Koordinovanými opatřeními (výměnou zkušeností, koordinací výroby očkovacích a farmaceutických látek) je třeba zajistit likvidaci nejdůležitějších nákaz a chorob zvířat ve všech socialistických zemích. Koordinovanými opatřeními při vývozu a dovozu musíme předcházet každému zavlečení nákaz a důležitých chorob zvířat.

Využitím všech národních rezerv, rozšířením pěstování vysocehodnotných rostlin s vysokým obsahem bílkovin, společným šlechtěním a výměnou nebo smluvním pěstováním osiv, plným využitím a výměnou zbytků po zpracování olejnin a jiných zemědělských výrobků bude třeba usilovat o krytí potřeby rostlinných bílkovin.

Společně bude třeba řešit zvýšení výroby živočišných bílkovin (např. při výrobě a zpracování mléka), plně využívat odpadů po zpracování těla zvířat, ve větší míře zajišťovat ryby a rybí moučky pro krmení.

Neméně důležité je zvýšení výroby syntetických bílkovin a doplňkových krmiv, jako droždí, močoviny aj. anorganických bílkovinných sloučenin, rozšíření výroby hormonových, minerálních a farmaceutických látek k preventivní ochraně zdraví tak, aby tato výroba mohla krýt veškerou potřebu. Výměna nejnovějších zkušeností na úseku výživy zvířat a výměna receptur krmných směsí má v tomto oboru zvláštní význam. O společných investicích bychom měli uvažovat především pro rozvoj výroby bílkovinného krmiva z ryb a rybí moučky a pro zajištění plného uspokojení potřeby doplňkových látek (vitaminů, antibiotik, minerálních látek apod.).

U celé řady zemědělských výrobků poskytuje mezinárodní specializace a kooperace všem členským zemím RVHP značné výhody vyplývající z různých přírodních a ekonomických výrobních podmínek.

Je to např. dělba práce ve výrobě zeleniny, ovoce a hroznů, kterou ovlivňují tyto faktory: rozšíření sortimentu, lepší jakost, ranost, vědeckotechnický pokrok ve šlechtění a technologii pěstování; rozvoj dopravy a postupů zpracování, konzervování, schopnost skladování, vývoj nových postupů uskládování; počet pracovních sil, jejich pracovní schopnosti, výrobní zkušenosti; možnosti investic na úseku mechanizace, výstavby skleníků, zavodňování a zavlažování, hnojení atd.

Můžeme sem zahrnout také luštěniny, především konzumní (suchý) hrách, konzumní (suché) fazole a čočku. Doporučujeme rozšířit osevní plochy těchto plodin v oblastech, kde je možnost jejich jistých sklizní.

Z technických plodin to jsou především olejniny, prádne rostliny, léčivé byliny a rostliny poskytující koření, u kterých můžeme uplatňovat dělbu práce. Nynější schodek olejin vyžaduje, abychom využili všech výrobních možností tak, aby v důsledku specializace nebylo pěstování olejin zrušeno ani v jedné zemi. Výhodné podmínky pro pěstování vysoce kvalitních olejin v některých zemích dokonce dovolují, aby se výroba rozšířila i pro výměnu s ostatními zeměmi. Je třeba zvážit možnosti výměny rostlinných olejů tak, aby vysocehodnotné oleje byly využívány ve výrobě potravin a méně hodnotné oleje v chemickém průmyslu. Využití rostlinného oleje pro technické účely je třeba omezit tím, že budou v nejvyšší míře nahrazeny syntetickými oleji.

U prádnych rostlin jsou možnosti pěstování určovány převážně přírodními podmínkami (např. u bavlny). Protože mimo bavlnu není potřeba příliš vysoká, bylo by ji možno krýt pomocí specializace pěstování jen v některých zemích, a to na základě nejvhodnějších podmínek se zvláštním zřetelem na jakost výrobků. Přitom bude nutno počítat i se změněnou situací v potřebě, vzniklé rozvojem zpracovatelského průmyslu a používáním chemických vláken.

Pěstování léčivých bylin a rostlin poskytujících koření lze koncentrovat podle přírodních a ekonomických podmínek. Pro krytí celkové potřeby socialistického tábora často stačí jen malé výměry. Zpracovávají by mohly být na místě pěstování.

Zvlášť významné pro zemědělství jsou osivo a sadba, jakož i plemenný dobytek. Je třeba zabezpečit úplné uspokojení potřeby členských zemí RVHP těmito výrobními prostředky cestou úplného využití všech možností mezinárodní socialistické dělby práce. U osiv a sadby je dalekosáhlá dělba práce ulehčena tím, že zde v menší míře působí činitelé, kteří brzdi možnost dělby práce a specializace u ostatních plodin. Zmenšuje se například význam vzdáleností, neboť při vysoké hodnotě osiva a sadby je podíl nákladů na dopravu poměrně nepatrný.

Zatímco potřeba osiva pro obiloviny, cukrovku a olejniny bude zpravidla zajišťována v každé zemi samostatně, bude důsledná dělba práce vzájemnou dodávkou nebo množstvím na základě smluv možná a žádoucí u bramborové sadby, zeleninových semen, osiva píce, léčivých bylin a rostlin poskytujících koření. Pro rajonizaci jsou rozhodujícím činitelem přírodní a ekonomické podmínky ovlivňující množství a jakost vyrobeného osiva. Přitom je velmi významný počet pracovníků, zejména u plodin náročných na práci.

Důležité je využít všech možností výměny plemenných zvířat a uplatňovat novodobé metody, jako je výměna spermatu atd., a to v nejvyšším možném rozsahu.

Předpoklady pro přípravu opatření ke specializaci a etapy realizace těchto opatření

Je žádoucí, aby byla krok za krokem připravována ekonomicky nejúčelnější řešení k prohloubení mezinárodní socialistické dělby práce v zemědělské výrobě.

Celková potřebná produkce zemědělských výrobků by měla vycházet z potřeby potravin pro obyvatelstvo a surovin pro lehký průmysl (včetně potřeb vývozu). Přitom je třeba uvažovat o tom, že potřeba potravin bude stále více ovlivňována vědeckými poznatky o výživě, zaměřenými k zabezpečení optimálního zásobování, zdraví, výkonnosti a zvýšení životní úrovně obyvatelstva. Z toho vyplývá určité přizpůsobování historickým zvyklostem ve výživě a orientace na výrobu zemědě-

ských produktů s vysokým obsahem bílkovin, esenciálních tukových kyselin, vitamínů a nerostných látek umožňujících výrobu plnohodnotných potravin.

Považujeme za účelné rozpracovat možnosti mezinárodní socialistické dělby práce v zemědělské výrobě podle jejich národohospodářského významu. Podle našeho názoru je třeba věnovat zvláštní pozornost dělbě práce:

a) u výrobních prostředků v zemědělství (osivo a sadba, plemenný dobytek),
b) u kultur vyžadujících vysoké náklady při jejich zakládání, kde je směr a rozsah výroby stanoven na delší období (víceleté výsadby, ovocné plantáže, zahrady bobulovin, vinice),

c) u plodin, které mají důležitý význam v zahraničním obchodě jednotlivých socialistických zemí nebo celého socialistického tábora.

Doporučujeme, aby se již nyní — mimo uvedené návrhy ke stanovení základního směru dělby práce u jednotlivých zemědělských výrobků — počalo s vypracováním vědecky zdůvodněných podkladů. Přitom má zvláštní význam zjišťování mezinárodně srovnatelných ukazatelů, zejména vlastních nákladů, ukazatelů efektivnosti investic do zemědělství a ekonomického hodnocení půdy ve členských zemích RVHP. Právě tak významná je normalizace (standardizace) zemědělských výrobků a unifikace veterinárně-zdravotnických a rostlinolékařských předpisů. Normy (standards) na těchto úsecích usnadňují výměnu prostřednictvím zahraničního obchodu a tím podporují rozvoj dělby práce. Důsledná normalizace a unifikace požadavků zemědělství na průmyslově vyrobené výrobní prostředky by přispěla k prohloubení dělby práce v příslušných odvětvích průmyslu a vedla by k lepšímu zásobování zemědělství vysoce jakostními výrobními prostředky.

Hlavním cílem by podle našeho názoru mělo být, abychom na základě rozboru nejvhodnějších přírodních a ekonomických podmínek pěstování, sklizně, uskladňování, zpracovávání a dopravy plodin, které jsou z hlediska mezinárodní socialistické dělby práce v zemědělství zvlášť důležité, vypracovali „*mezinárodní ekonomiky*“ pro členské země RVHP.

V každé „*ekonomice*“ by byl navržen objem produkce a výše dovozních a vývozních kvót pro jednotlivé země se zřetelem na jejich zájmy. Tyto „*ekonomiky*“ by měly objasňovat nejvýhodnější ekonomická řešení problému krytí potřeb obyvatelstva zemí socialistického tábora potravinami a průmyslu zemědělskými surovinami a měly by spojovat zájem každé země se zájmem celého socialistického tábora.

Vypracování těchto „*ekonomik*“ bychom mohli svěřit do rukou oněch zemí, kde jsou zvláště výhodné podmínky pro výrobu určitých zemědělských výrobků.

Mezinárodní specializace výroby zemědělských strojů

CSc. inž. Karel HUBÁLEK

Výzkumný ústav zemědělských strojů, Chodov u Prahy

Zemědělské strojírenství je jedním z oborů, v němž se již od vzniku Rady vzájemné hospodářské pomoci jedná a uskutečňuje mezinárodní specializace výroby a v němž se již dosáhlo určitých dílčích výsledků. Je to umožněno do jisté míry specifickým charakterem tohoto oboru, který má s ohledem na možnost mezinárodní dělby práce několik víceméně podstatných zvláštností.

Zemědělské stroje:

- ovlivňují produktivitu práce značné části obyvatelstva,
- jsou požadovány v širokém sortimentu, snadno rozdělitelném do více zemí,
- rychle zastarávají vlivem častých změn v zemědělských technologiích; proto je stále zařazována výroba nových typů,
- vyžadují zvýšení objemu výroby, takže se téměř ve všech zemích RVHP budují nové výrobní kapacity.

Podmínky pro uskutečnění co nejširší mezinárodní dělby práce v zemědělském strojírenství jsou tedy příznivé. Dosažené dohody, i když již nyní citelně ovlivňují výrobu v každé zemi, nedosahují však zdaleka potřebného ekonomického efektu.

Například do ČSSR bylo již specializováno 12 různých druhů strojů, jejichž vývoz do ostatních socialistických států by podle předběžných požadavků představoval sotva desetinu objemu výroby zemědělských strojů u nás. Hlavním účelem specializace je zvýšení sériovosti Z , které můžeme počítat jako poměr celkové výroby V k výrobě pro tuzemskou potřebu T :

$$Z = \frac{V}{T}.$$

Zásluhou dosavadních dohod by se tedy zvýšila průměrná sériovost v celém čs. zemědělském strojírenství jen nepatrně na hodnotu

$$Z = 1,1$$

Poněkud příznivějších výsledků se dosáhne, počítáme-li zvýšení sériovosti Z , jen pro specializované stroje. Zde celkové výsledky nejsou zhoršovány vlivy způsobenými výrobou strojů nesespecializovaných, a proto v současné době vychází

$$Z_s = 1,9$$

I tato hodnota však zdaleka nesplňuje reálné možnosti dané rozšířením spotřebitelské základny při důsledném uskutečňování specializace. Při důsledně uskutečněné specializaci a při potřebě zemědělských strojů v ostatních státech RVHP, úměrné potřebám ČSSR, by se u jednotlivých specializovaných strojů mělo zvýšení sériovosti blížit hodnotám uvedeným v tabulce I.

I.

Plodina	Zvýšení osevních ploch v ostatních zemích RVHP proti výměrám v ČSSR*)	
	bez SSSR	včetně SSSR
zrniny a luštěniny	9,7 ×	57 ×
cukrovka	4,2 ×	16 ×
brambory	7,6 ×	23 ×
zelenina	13,0 ×	44 ×
píce	3,7 ×	42 ×
orná půda	7,6 ×	47 ×

*) Poznámka: byly uvažovány tyto země: BLR, MLR, NDR, PLR, RLR, SSSR.

Příčiny nedostatečného postupu specializace

Do roku 1962 byla delimitována výroba zatím jen 54 nejdůležitějších zemědělských strojů, přičemž počet zemí, které vyráběly každý druh stroje, byl zúžen (tabulka II).

II.

Počet vyrábějících zemí	Počet druhů vyráběných strojů	
	do specializace	po specializaci
7	3	—
6	2	—
5	14	1
4	9	3
3	10	8
2	13	23
1	3	19
Celkem	54	54

Z tabulky II je zřejmé, že ani u těchto strojů se ještě plně nepodařilo splnit zásadu, aby každý druh byl vyráběn co možná nejmenším počtem zemí. Přitom ostatní stroje, kterých je dosud převážná většina, ještě specializovány nejsou, takže každá země si musí vyrábět velkou část sortimentu sama. To podstatně zhoršuje

konečnou hodnotu průměrného zvýšení sériovosti Z. O specializaci dalších strojů se v současné době jedná.

Na závalu rychlému pokroku v mezinárodní specializaci je snaha některých zemí podržet ve svém výrobním programu co nejvíce druhů strojů, aby měly bezpečněji zajištěn odbyt pro výrobní kapacity svých podniků, a předpokládají, že takto budou moci nejlépe zajistit potřeby vlastního zemědělství. Je zřejmé, že takové projevy lokálního patriotismu jsou v rozporu se zájmy RVHP jako celku, a tím i se zájmy každé jednotlivé země.

Nedostatkem dosavadních jednání je také to, že dohody se týkají jen jednotlivých strojů. To dává možnost obcházet dohody výrobou odvozených druhů strojů s poněkud odlišnou koncepcí nebo i jen s jinými parametry, jichž se dohody o specializaci již netýkají, ale které konají prakticky stejnou funkci v zemědělské výrobě jako stroje specializované.

Velmi značný vliv na dosažení stupně specializace má podíl SSSR, který je několikanásobně větším konzumentem než všechny ostatní země RVHP dohromady. V dosavadních dohodách se Sovětský svaz podílí jen na odběru několika, většinou speciálních zemědělských strojů. V poslední době se však jedná i o dodávkách některých hlavních strojů do SSSR, takže by se i jejich sériovost podstatně zvýšila.

Brzdou rychlejšího zavádění specializace je neuspokojivě řešená technická úroveň u mnohých strojů, takže nevyhovují ve všech zemích, kam mají být dodávány. Snahy o odstranění tohoto nedostatku pouhou koordinací výzkumných prací nepřinesly dosud požadované výsledky. To proto, že spolupráce v řešení zásadních problémů byla prakticky omezena na informativní soupis řešitelů jednotlivých úkolů a nanejvýše ve stanovení koordinující země. Nebyly však vytvořeny potřebné podmínky pro možnost bližší spolupráce mezi jednotlivými zeměmi na řešení stejných problémů. Tak dochází k případům, že stejný úkol řeší třeba pět států, každý po vlastní linii, přičemž řešitelé těchto úkolů bývají informováni o způsobu řešení v bratrské zemi jen náhodně. Nedochází ani k minimálnímu osobnímu styku, a tím ani ke vzájemnému ovlivňování postupu výzkumných a vývojových prací a k výměně zkušeností. Příčinou je to, že není vytvořen orgán, odpovědný za realizaci společného řešení problému, který by měl také možnost podle potřeby zajišťovat společné schůzky řešitelů těchto problémů z jednotlivých zemí pro stanovení jednotného postupu.

Požadavky na další postup

Vytkneme-li si jako hlavní cíl mezinárodní specializace výroby zemědělských strojů zvýšení jejich sériovosti, vyplynou z tohoto požadavku nutná opatření a směry, kterými se dá konečný efekt zajistit.

Především je třeba ještě důsledněji využívat zásad obsažených v materiálu „*Základní principy mezinárodní socialistické dělby práce*“, které schválila porada představitelů komunistických a dělnických stran RVHP dne 6.—7. června 1962 v Moskvě. V oblasti výroby zemědělských strojů je nutno uskutečnit tyto hlavní zásady:

1. Dodržovat zásadu, aby každý pro mezinárodní specializaci vhodný stroj byl vyráběn s maximální sériovostí, tj. co nejmenším počtem států.

2. S maximální sériovostí počítat při výhledovém zaplňování výrobního programu, který bude obsahovat jen tolik druhů, aby stačil krýt plnou potřebu zemí

RVHP. Tím odpadne dosavadní snaha členských států ponechat si co nejširší výrobní program.

3. Současně s delimitací výroby řešit zajištění nutné technické úrovně strojů. Hlavní zásadou musí být, aby specializované stroje ve všech zemích plně vyhovovaly. Musí proto vyhovovat mezinárodním agrotechnickým požadavkům, platným pro všechny země RVHP. Současně je nutno vypracovat jednotnou metodiku mezinárodních zkoušek, platnou pro všechny země RVHP s tím, že jejich výsledky v jedné zemi by po schválení měly platnost ve všech zemích.

4. V případech, kde jsou v různých zemích různé podmínky pro práci zemědělských strojů a kde jde o závažné, dosud uspokojivě nevyřešené problémy (např. sklizeň cukrovky, brambor apod.), vyžaduje uskutečnění úspěšné mezinárodní specializace výroby, aby byl zajištěn výzkum a vývoj strojů, určených ke specializaci, za účasti zástupců alespoň hlavních zainteresovaných zemí.

Nejlepší formou společné práce v současné době se jeví komplexní mezinárodní řešitelské kolektivy, které by si při pravidelných schůzkách ujasnily problematiku řešení, stanovily program postupů, rozdělily si úkoly řešení dílčích prvků na svém pracovišti a byly zárukou uplatnění svých připomínek na společném stroji. Pokud by speciální podmínky v určitých zemích vyžadovaly odlišné řešení určitého uzlu stroje, volila by se konstrukce tohoto stroje ze stavebnicového prvku se snadnou vyměnitelností žádaného uzlu a při zachování maximální sériovosti ostatních částí stroje.

Mezinárodní řešitelské kolektivy by byly ustanovovány v zemi, do níž byla specializace určena, v jejím zájmu a na její náklady, které by byly plně vyváženy co nejrychlejším průběhem specializace a s tím spojeným růstem sériovosti i objemu výroby. Organizaci řešitelských kolektivů by nejlépe zajišťoval výzkumný ústav strojařského zaměření v těsné spolupráci s výrobním podnikem.

Dalším vývojovým stupněm v organizaci strojů bude vytváření mezinárodních specializovaných výzkumných ústavů, budovaných nejlépe v zemích, kde se budou odpovídající stroje vyrábět.

5. Pro přechodné období uskutečňování mezinárodní specializace je nutno vycházet ze zásady, že výroba stroje specializovaného v jedné zemi nesmí být ve druhé zemi zrušena, dokud země určená ke specializaci nezačne dodávat v potřebném množství odběratelské zemi výrobky plně vyhovující. Do té doby budou země určené ke specializaci tyto výrobky urychleně vyvíjet a zajišťovat jejich výrobu.

6. Při rozdělování výrobků ke specializaci je nutno uvažovat dvě hlediska: jednak hledisko podobné výrobní technologie, jednak hledisko linky, do které stroje určené ke specializaci zapadají. Pro zdárný průběh mezinárodní specializace je nutno brát zřetel hlavně na druhé hledisko a zajistit, aby v jedné zemi byly pokud možno vyráběny stroje mechanizující celý výrobní proces. Je to nutno proto, že v zemědělském provozu ještě nejsou ustáleny výrobní technologie a očekávané změny by působily rušivě na perspektivy výroby v jednotlivých zemích. Otázky podobné výrobní technologie je nutno řešit především zvýšením mezinárodní specializace výroby uzlů a součástí, umožněnou rozvojem mezinárodní normalizace a unifikace. Budou-li se specializovat do jednotlivých zemí stroje podle ucelených výrobních technologií, dá se dosáhnout i nejlepší shody se specializací v zemědělské výrobě. V každé zemi by se potom vyráběly především stroje pro mechanizaci prací v těch plodinách, na které je místní zemědělství specializováno a pro něž má také relativně nejvyšší potřebu mechanizace. Při rozdělování výroby podle těchto hledisek se tedy dosáhne splnění důležitého ekonomického požadavku — aby dopravní náklady, spojené s delimitací výroby, byly co nejmenší.

Každá země má již zpravidla ve výrobě strojů pro pěstování a sklizeň plodin, na něž je její zemědělství nejvíce zaměřeno, také největší výrobní tradice a zkušenosti, takže převzetí této výroby i pro ostatní země jí bude činit poměrně nejmenší obtíže.

Tak např. ČSSR je zemí specializovanou na pěstování cukrovky, již je asi 5 % z orné půdy, zatímco např. v PLR je 2,8 %, v SSSR 1,5 % apod. I když absolutní velikostí ploch, na nichž se cukrovka pěstuje, převyšují jiné země objem výroby cukrovky v ČSSR, je mechanizace prací v ČSSR v této plodině poměrně na vysoké úrovni.

7. Zájem jednotlivých zemí o výrobu strojů mechanizujících práce, na něž je jeho zemědělství nejvíce specializováno, se dá nejlépe uplatnit sestavením pořadí výhodnosti specializovat určité skupiny strojů pro každou zemi. V tomto pořadí mohou být uplatněny i další vlivy specifické pro každou zemi, jako jsou výrobní a exportní tradice, náročnost na materiál, vyspělost výrobních základen apod. Protože ovlivňující podmínky v jednotlivých zemích jsou různé, budou v nich různá i pořadí výhodnosti. Z nich se již dá vybrat takové rozdělení výrobního sortimentu, aby:

a) každá země měla zajištěno co nejvýhodnější umístění svého výrobního programu v pořadí důležitosti,

b) bylo vybráno do výrobního programu jen tolik druhů, kolik jich zaplní předpokládané výrobní kapacity při výrobě každého druhu pokud možno pro všechny země RVHP,

c) vybrané skupiny strojů tvořily uzavřené výrobní linky, odpovídající uceleným technologiím v zemědělské výrobě.

8. Pro uskutečnění takovéto specializace je nutno bilančně sladit celkovou výrobu zemědělských strojů RVHP s celkovou spotřebou těchto strojů jak pro vlastní potřebu RVHP, tak pro vývoz do zemí mimo RVHP. Protože tato potřeba bude v příštích letech v souvislosti se zprůmyslňováním zemědělství rychle stoupat, je nutno zajistit i rychlé stoupání výrobních kapacit v zemědělském strojírenství. Mezinárodní specializace a koncentrace výroby se stane jedním z nejdůležitějších opatření ke splnění tohoto úkolu.

* * *

Hlavní význam důsledně uskutečňované mezinárodní specializace výroby se projeví v citelném zvýšení produktivity práce při výrobě i přípravě výroby, a tím ve zvýšení objemu výroby a v možnosti lépe propracovat a zkvalitnit technickou úroveň zemědělských strojů.

Zvýší-li se např. sériovost výroby zemědělského stroje desetkrát, dá se snížit pracnost výroby asi o 30—50 %. Při zachování stejné výše nákladů na materiál se výrobní náklady mohou snížit asi o 15—25 %. I když by se podíl na výzkum a vývoj snížil v ceně jednoho stroje na polovinu, mohou být celkové náklady pro tyto účely pětkrát větší. To umožní daleko lépe stroj po konstrukční stránce propracovat a dosáhnout u něho jak spolehlivosti funkce, tak i dokonalejší kvality práce.

Zemědělské výrobě přináší mezinárodní specializace výroby strojů několikerych užitek:

- a) pomáhá zajistit dostatečné množství potřebných strojů,
- b) umožní dodávat celý požadovaný široký sortiment i speciálních strojů,
- c) dodávané stroje mohou být levnější,
- d) zvýší se technická úroveň mechanizačních prostředků.

To všechno jsou předpoklady pro zprůmyslnění zemědělství a k vyrovnaní jeho relativního zaostávání za úrovní průmyslu. Proto se stává důsledná mezinárodní specializace zemědělského strojírenství nutným opatřením v procesu zvyšování životní úrovně ve všech členských zemích RVHP a k zajištění podmínek pro přechod ke komunismu.

Řešení problému co nejrychlejšího uplatnění specializace, jejíž některé směry jsou v tomto článku naznačeny, by se mělo stát jedním z hlavních úkolů všech technických i národohospodářských pracovníků v tomto oboru.

Některé otázky specializace zemědělské výroby z hlediska krytí potřeb lehkého a potravinářského průmyslu v členských zemích RVHP

Inž. Josef HOLEČEK

Výzkumný ústav národohospodářského plánování, Praha

Členské země Rady vzájemné hospodářské pomoci mají v současné etapě svého vývoje řešit plnější využívání všech rezerv, které mají k dispozici, a to nejen ve prospěch jednotlivých zemí, ale celého společenství RVHP. Především jde o racionální využití surovinové základny (s přihlédnutím k příhodným přírodním i ekonomickým podmínkám), pracovních sil a ve zpracovatelském průmyslu rovněž předností vyplývajících z koncentrace a specializace výroby. Před tyto úkoly je v členských zemích RVHP postaven i lehký (myšleno především textilní a kožedělný) průmysl a potravinářský průmysl. Jde o odvětví, která se výrazně podílejí na utváření životní úrovně obyvatelstva a která svou výrobou vlastně zajišťují nejzákladnější potřeby obyvatelstva: výživu a odívání. Rozvoj těchto odvětví je úzce spjat s procesy probíhajícími na úseku surovinové základny, představované především zemědělskou výrobou.

Zemědělské výrobě přísluší při zajišťování růstu výroby lehkého a potravinářského průmyslu klíčové postavení. Rostoucí nároky na zabezpečování kvantitativní i kvalitativní stránky spotřeby vyžadují hledání cest, zaručujících plnější využívání příznivých přírodních a ekonomických podmínek jak v rámci jednotlivých zemí, tak i celého společenství zemí RVHP. Velký význam má bezesporu mezinárodní specializace zemědělské výroby.

Základní suroviny pro lehký a potravinářský průmysl (zemědělského původu) můžeme z hlediska specializace rozčlenit zhruba do dvou skupin:

1. Zemědělské suroviny, jejichž produkce, a to i při využití existujících zdrojů, je v jednotlivých zemích omezená, popř. u kterých je s přihlédnutím k půdním podmínkám v jedné zemi jejich pěstování efektivnější než v zemi druhé, event. kde jsou příznivější ekonomické podmínky (např. v důsledku nižších nároků na vklad do půdy, přebytku pracovních sil atd. — vlna, obilí apod.).

2. Zemědělské suroviny, jejichž pěstování je bezprostředně závislé na speciálních přírodních podmínkách, popř. u kterých je kvalita výrazně ovlivněna půdními

a klimatickými podmínkami (bavlna, tabák, chmel, jednotlivé druhy ovoce, popř. i zeleniny).

Problémy specializace zemědělské výroby se již v uplynulém období zabývaly orgány RVHP. Z hlediska zpracovatelského průmyslu jsou významné závěry na úseku specializace ovoce a zeleniny (v čerstvém i zpracovaném stavu), olejnin, vlny apod. Dosavadní proces rozvoje specializace zemědělské výroby spojují některé země současně s úsilím o dosažení vyššího stupně zpracování vyprodukovaných surovin (Bulharsko), jiné naproti tomu tuto linii výrazně nesledují (Rumunsko).

Praktické výsledky zemědělské výroby, vykazované ve většině členských zemí RVHP, nicméně převážně neodpovídají formování odpovídajících proporcí ve vztahu ke zpracovatelskému průmyslu.

Většina členských zemí RVHP vykazuje v období 1950—1961 pomalejší tempo rozvoje zemědělské výroby než výroby základních odvětví lehkého a potravinářského průmyslu (tabulka I).

I. Průměrné roční tempo výroby zemědělské, lehkého a potravinářského průmyslu v % (období 1950—1961)

Země	Zemědělská výroba	Průmysl		
		potravinářský	textilní	kožedělný
Bulharsko	5,2	11,0	11,2	8,0
ČSSR	1,7	6,0	6,8	8,1
Maďarsko	2,1	8,4	6,3	10,8
NDR	6,4	10,8	8,7	8,6
Polsko	3,1	8,4	10,6	10,2
Rumunsko	6,0	9,1	9,9	9,1
SSSR	4,8	8,8	8,5	9,6

Určitým nedostatkem tohoto srovnání je skutečnost, že je uvažována celková zemědělská výroba, zatímco přesnější obraz by podávala tržní produkce. Přesto vykazovaný stav svým způsobem souhrnně dokumentuje zaostávání zemědělské výroby za potřebami zpracovatelského průmyslu. Neuspokojivý vývoj na úseku zemědělské výroby se u řady členských zemí RVHP promítá do narůstání pasivního salda v zahraničním obchodě základními surovinami pro lehký a potravinářský průmysl. Tento vývoj je patrný při detailnějším sledování jednotlivých základních surovin.

Přírodní surovinová základna lehkého průmyslu je v členských zemích RVHP rozložena nerovnoměrně — přitom není tak komplexní jako u hlavních surovin pro potravinářský průmysl. Tento stav je do značné míry ovlivněn přírodními podmínkami. Zvláště výrazně vystupuje tato situace do popředí u rozhodující suroviny textilního průmyslu — u bavlny (popř. u některých lýkových vláken).

U ostatních surovin lehkého průmyslu jsou víceméně přírodní podmínky pro produkci vyrovnané. Nicméně společným rysem přírodní surovinové základny lehkého průmyslu jak jednotlivých zemí, tak celého společenství RVHP, je její zaostávání za potřebami textilního i kožedělného průmyslu.

Specifický charakter surovin pro zmíněná odvětví zpracovatelského průmyslu vyvolává na pořad dne otázku řešení existujícího rozporu mezi produkcí a spotřebou. Zhruba jde o využití rezerv v rámci zemědělské výroby a současně i o rozvoj výroby umělých a syntetických vláken a výrobu umělých kůží (hlavně plnohodnotných náhrad přírodních surovin).

Efektivní a racionální využití přírodních zdrojů v zemích RVHP jako celku přímo souvisí a ovlivňuje formování proporcí mezi přírodní a chemickou cestou budovanou surovinovou základnou lehkého průmyslu.

Chemický průmysl má bezesporu za úkol rozvojem umělých a syntetických vláken a výroby umělých kůží doplňovat v členských zemích RVHP nedostatek přírodních surovin. Přitom je nutno si uvědomit, že při dosavadním stavu technologie má stále své hranice např. podíl chemických vláken ve struktuře textilních surovin.

V roce 1958 se přírodní vlákna podílela na celkové spotřebě vláken v Bulharsku 81,1 %, v ČSSR 72,8 %, v Maďarsku 82,3 %, v NDR 52,3 %, v Polsku 73,3 %, v Rumunsku 78,2 % a v SSSR 91 %.

Na základě chemickofyzikálních vlastností chemických vláken se činí pokusy stanovit optimální podíl přírodních a syntetických vláken v textilní výrobě. Země, které nemají vlastní přírodní základnu textilních surovin nebo velmi omezenou, uvažují vyšší podíl chemických vláken ve srovnání se zeměmi s rozvinutou vlastní přírodní surovinovou základnou. V rámci členských zemí RVHP se předběžně počítá, že podíly přírodních vláken do roku 1980 se sníží u Bulharska na 75 %, u ČSSR na 49 %, u Maďarska na 50–53 %, u NDR na 48 %, u Polska na 46 %, u Rumunska na 60 %, u SSSR na 61–65 %.

I když celková linie půjde směrem zvyšování podílu chemických vláken ve struktuře textilních surovin, je zároveň jasné, že zabezpečení vzestupu textilní výroby v rámci racionálních norem spotřeby nebude mít vliv na absolutní pokles spotřeby přírodních vláken; půjde jen o snižování relativního podílu na celkové spotřebě.

Zatímco v textilních surovinách se podařilo chemickou cestou získat plnohodnotnou náhradu některých přírodních vláken, je v kožedělném průmyslu náhrada přírodní kůže pro svršky obuvi kůží umělou stále ještě nedořešeným problémem. Hlavní závadou je, že se dosud nepodařilo umělou cestou vyrobit náhradu kůže, která by byla prodyšná a zároveň pro vodu nepropustná. Tento stav se odráží i v dosavadním praktickém využití umělých kůží jako náhrady za vrchovou přírodní kůži; její podíl zatím dosahuje v členských zemích RVHP 3–4 % a podle odhadu odborníků se počítá maximálně se 7 %. U spodkové usně je náhradou za kůži používán zejména kaučuk (asi v rozsahu 40 %). Tento podíl může dosáhnout

— za předpokladu zvýšené výroby kvalitních syntetických kaučuků — v členských zemích RVHP 60—70 %. Rovněž na úseku kožedělných surovin má využití zdrojů přírodní surovinové základny mimořádný význam.

Dosavadní vývoj zemědělské výroby z hlediska krytí potřeb lehkého průmyslu se svým způsobem výrazně odráží jak v saldu zahraničního obchodu u jednotlivých hlavních surovin, tak rovněž ve využití zdrojů, které mají země RVHP k dispozici.

Rozhodující váhu v surovinové základně textilního průmyslu má bavlna; její spotřeba dosahuje v posledních letech v členských zemích RVHP zhruba 1,7 milionů tun. Většina zemí je závislá na dovozu bavlny. Významnou produkční oblast představuje toliko Sovětský svaz; v průměru za pětileté období 1956—1960 na něj připadlo 93,8 % osevních ploch a více než 98 % sklizené bavlny v členských zemích RVHP.

Dovoz bavlny vykazuje rychlý růst; souhrnně všechny členské země RVHP dovezly v roce 1961 654,8 tisíc tun, což v porovnání s dovozem v roce 1950 ve výši 314,4 tisíc tun znamená zvýšení více než na dvojnásobek, zhruba 2,1krát. Rozhodujícím vývozcem bavlny do členských zemí RVHP je SSSR; v roce 1961 se podílel 46 % na dovozu bavlny do těchto zemí.

Posuzováno za celý komplex zemí RVHP, nestačí vnitřní zdroje bavlny křít potřebu zpracovatelského průmyslu; v roce 1961 dosáhlo pasívní saldo zahraničního obchodu 234,3 tisíc tun bavlny (zatímco v roce 1950 činilo 99 tisíc tun).

Vyrovnaná bilance zahraničního obchodu — pokud by mimo přírodní podmínky byly příznivé i ekonomické podmínky — by v roce 1961 vyžadovala rozšíření osevních ploch bavlny asi o 360—380 tisíc hektarů — převážně v SSSR, tj. zvýšení podílu osevních ploch bavlny na celkových osevních plochách v SSSR z 1,14 % na 1,32 %. V tomto případě nejde o podstatné zásahy do struktury osevních ploch pěstitelské země, ale spíše o hlubší zvážení využití přírodních podmínek, event. i finanční účast zemí, které nemají podmínky pro pěstování bavlny. Alternativní řešení by mohlo vycházet ze zvýšení hektarových výnosů a osevních ploch.

V hektarových výnosech nemá Sovětský svaz výraznější rezervy jako jiné země. Sovětský svaz dosahuje nejvyšších hektarových výnosů nejen v rámci světové socialistické soustavy, ale ve světě vůbec. Na rozdíl od asijských socialistických zemí, kde růst produkce bavlny má dosud velké rezervy především v hektarových výnosech, je vzestup produkce v evropských socialistických zemích úzce spjat do značné míry se zkládáním a rozšiřováním osevních ploch — převážně v SSSR.

Druhou významnou skupinu přírodních textilních surovin představují lýkova vlákna, u kterých je z hlediska přírodních podmínek v rámci členských zemí RVHP situace příznivější než u bavlny. Význam produkce lýkových vláken je u jednotlivých zemí dán jejich postavením ve struktuře spotřeby textilních

vláken vůbec; je možné konstatovat, že významně doplňují surovinovou základnu textilního průmyslu řady členských zemí RVHP. Vysoký podíl na celkové spotřebě textilních vláken vykazují především tradiční pěstitelské země: SSSR, Polsko a ČSSR. V roce 1958 činil podíl lýkových vláken ve struktuře spotřeby textilních surovin u ČSSR 25,3 %, u Polska 24,6 %, u SSSR 24,3 % (1957).

Z lýkových vláken pěstovaných v členských zemích RVHP má významné postavení především len. Rozhodujícím producentem a zároveň i vývozcem lnu je toliko SSSR; ostatní země vykazují v zahraničním obchodě vesměs pasivní saldo. V roce 1961 vyvezl SSSR 16,2 tisíce tun lnu, z toho 10,6 tisíc tun do členských zemí RVHP. Pasivní saldo dosáhlo v témže roce za všechny země RVHP 4,5 tisíce tun, zatímco v roce 1960 bylo saldo aktivní 1,6 tisíce tun a v roce 1959 dokonce 16,6 tisíc tun.

Řada významných producentů lýkových vláken má stále značné rezervy v hektarových výnosech. Nízké hektarové výnosy jsou i jedním z faktorů ovlivňujících efektivnost pěstování těchto vláken. Dosavadní vývoj v členských zemích RVHP vykazuje na úseku produkce lýkových vláken stagnaci, popř. pokles. Ukazuje se, že do popředí se dostávají především ekonomické podmínky, které za současných vysokých nároků na živou práci nepřispívají k využití příznivých přírodních podmínek.

Ze surovin živočišného původu má pro textilní průmysl prvořadý význam vlna. Podobně jako u bavlny, nekryjí vnitřní zdroje zemí RVHP potřeby zpracovatelského průmyslu, což se výrazně odráží v převaze dovozu vlny nad vývozem. Pasivní saldo zahraničního obchodu vlnou dosáhlo za členské země jako celek v roce 1961 zhruba 100 tisíc tun a zvýšilo se proti roku 1950 1,8krát. V roce 1961 se vykazované saldo u vlny — z hlediska zdrojů — rovná zhruba 50 miliónům ovcí (při užitkovosti tří kilogramů vlny z ovce); ve srovnání s dosaženým stavem ovcí ve výši 169 miliónů kusů. Snížení schodku ovlivňuje mimo zvyšování stavů ovcí především zvýšení užitkovosti.

Nevyužité zdroje mají členské země RVHP v Mongolské lidové republice, kde na rozdíl od většiny ostatních zemí převyšuje surovinová základna krytí potřeb vnitřního trhu.

Členské země RVHP jsou nejen před zkoumáním otázky krytí potřeb po stránce kvantity, ale i před řešením kvality a sortimentní skladby vyprodukované vlny. Nedostává se především velmi jemných druhů vlny, reprezentovaných hlavně merinovou ovcí.

Při využití vnitřních zdrojů v produkci vlny vystupují v jednotlivých zemích, podobně jako u lýkových vláken, do popředí spíše otázky ekonomických podmínek chovu ovcí než existující příhodné přírodní podmínky.

K deficitním surovinám produkovaným zemědělskou výrobou se řadí v zemích RVHP rovněž kůž e. Produkce kůží úzce souvisí s rozvojem živočišné výroby, a to jak z hlediska kvantitativního, tak i kvalitativního. Přitom množství

i kvalitu vyprodukované kůže určuje celá řada faktorů, ze kterých mají pro zpracovatelský průmysl hlavně význam:

- stavy hospodářských zvířat, charakter a dynamika jejich růstu, struktura stáda;
- užitkovost skotu;
- používaný způsob porážek skotu (především kvalitní stahování kůže);
- konzervování kůží.

Vývoj v produkci kůží charakterizuje u většiny zemí RVHP nesoulad mezi zdroji a potřebami zpracovatelského průmyslu; spotřeba roste vesměs rychleji než zdroje, popř. využití existujících zdrojů v jednotlivých zemích.

V roce 1958 kryl spotřebu velkých kůží z vlastních zdrojů toliko SSSR. V téže roce dosahovalo relativně nejnižší krytí spotřeby velkých kůží z vlastních zdrojů Polsko — 37 %, Maďarsko — 39 %, ČSSR — 42 %, NDR — 68 % (včetně malých kůží), Bulharsko — 85 %, Rumunsko a Albánie — 75 %. Příznivější situaci vykazují členské země RVHP ve spotřebě malých kůží. V roce 1958 krylo spotřebu z vlastních zdrojů Rumunsko a Albánie plně, Polsko na 98 %, SSSR na 83 %, Bulharsko na 89 %, ČSSR na 35 % a Maďarsko na 6,5 %.

Promítnuto do hodnotového ukazatele, činilo pasivní saldo zahraničního obchodu u velkých a malých kůží ve sledovaném roce za všechny členské země RVHP 348 mil. Rb (starých), v roce 1960 dosáhlo již 484 mil. Rb, tj. zvýšení za 3 roky zhruba o 37 %. V téže době se výroba kožené obuvi v zemích RVHP zvýšila asi o 20 %. Zaostávání surovinové základny za praktickými potřebami zpracovatelského průmyslu je na tomto úseku výrazné.

V členských zemích RVHP jsou značné zdroje pro produkci přírodních kůží. V roce 1961 vykazovaly země RVHP jako celek 109 miliónů kusů hovězího dobytka, 15 miliónů koní, 169 miliónů ovcí, 92 miliónů koz a 108 miliónů prasat. Tato základna představuje bezesporu rezervy pro plnější uspokojování potřeb zpracovatelského průmyslu.

Podle hrubého odhadu je možno počítat jen při využití výše uvedených stavů hovězího dobytka (při 25 % porážce = asi 27 miliónů kusů, při průměrně dosažené výtěžnosti a při využití 70—75 % kůží pro výrobu surových obuvnických usní) s produkcí kůží zhruba pro 400—420 miliónů párů kožené obuvi. Mimoto má od roku 1962 nový člen RVHP, Mongolská lidová republika, s přihlédnutím na rozsáhlou surovinovou základnu kožedělného průmyslu a současně malý vnitřní trh, předpoklady pro specializaci na tomto úseku. Jen existující stavy hovězího dobytka v Mongolské lidové republice dávají předpoklady pro zajištění produkce obuvnických usní přibližně k výrobě více než 7 miliónů párů kožené obuvi. V současné době vyrábějí členské země RVHP zhruba 515 miliónů párů obuvi s koženým vrchem; na základě hrubých odhadů o použití náhražek kůží v zemích RVHP (jak jsem se o tom již zmiňoval) by jen využití zdrojů hovězích kůží krylo rozhodující část potřeb obuvnického průmyslu.

Rozšiřování osevních ploch pro pěstování bavlny, lýkových vláken, zvyšo-

vání stavu ovcí a zabezpečení růstu produkce přírodních kůží má své hranice. Nicméně je možno konstatovat, že v současné době mají členské země RVHP stále ještě velké a dosud nevyužité rezervy, a to v přírodní základně lehkého průmyslu.

Zatímco zaostávání rozvoje přírodní surovinové základny za krytím potřeb lehkého průmyslu je řešitelné do určité míry i produkcí chemického průmyslu — syntetickými surovinami, nepřichází takový přístup téměř vůbec v úvahu u hlavních surovin pro potravinářský průmysl. Rozvoj výroby potravinářského průmyslu je úzce a bezprostředně spjat s rozvojem zemědělské výroby, která má rozhodující váhu v surovinové základně tohoto průmyslového odvětví. Využití zdrojů, které mají členské země RVHP k dispozici ke stále plnějšímu zajištění kvantitativního i kvalitativního uspokojování vůbec nejzákladnějších potřeb zhruba 320 miliónů obyvatel, náleží ke klíčovým úkolům v členských zemích.

Zemědělská výroba má z hlediska zajištění potřeb velmi členitého potravinářského průmyslu v jednotlivých zemích specifické podmínky; na tom je v určité míře závislý jak objem, tak zároveň kvalitativní znaky a sortiment zemědělské výroby vůbec. V uplynulém období se v členských zemích RVHP dále formovaly základní výrobní oblasti, a to s přihlédnutím na využití příhodných přírodních i ekonomických podmínek. Na základě velmi hrubého členění představuje SSSR významnou obilnářskou oblast, mimoto má rovněž dobré předpoklady pro pěstování olejnatých semen, především slunečnice. Bulharsko, Rumunsko a částečně i Maďarsko mají ve srovnání s ostatními zeměmi příznivé podmínky pro pěstování zeleniny, ovoce, tabáku a olejnatých semen. ČSSR, NDR, Polsko a evropská část SSSR představují důležitou oblast bramborářskou a řepářskou. Ze speciálních surovin pro potravinářskou výrobu má ČSSR příznivé podmínky pro pěstování chmele a sladovnického ječmene.

Ve struktuře stavu dobytka je pro ČSSR, SSSR a NDR charakteristický relativně vysoký podíl hovězího dobytka, zatímco u Bulharska a Maďarska je tento podíl podstatně nižší. U prasat je typický vysoký podíl u Maďarska a NDR. Z hlediska zpracovatelského průmyslu je v členských zemích RVHP důležitý chov drůbeže; významné postavení na tomto úseku má Maďarsko a Polsko.

Podobně jako u surovinové základny lehkého průmyslu, charakterizuje i u hlavních potravinářských surovin zemědělského původu saldo zahraničního obchodu nepřímý vývoj zemědělské výroby z hlediska krytí potřeb potravinářského průmyslu.

Ze surovin rostlinného původu jsou pro potravinářský průmysl významné obilniny, olejnatá semena, cukrová řepa, brambory, tabák, ovoce a zelenina; ze surovin živočišného původu maso a mléko.

U obilnin je saldo zahraničního obchodu za země RVHP jako celek aktivní; v roce 1961 vykazuje vývozní přebytky ve výši 1783 tisíc tun — převážně v důsledku aktivního salda SSSR (6803 tisíc tun) a Rumunska (1196 tisíc tun). Naproti tomu Bulharsko, ale především NDR, Polsko, ČSSR a Maďarsko vykazují převahu dovozu nad vývozem ve výši 6216 tisíc tun. Schodky

u těchto zemí vyrovnával v rozhodující míře Sovětský svaz, který v roce 1961 vyvezl do členských zemí RVHP zhruba 4 milióny tun obilí.

Prohlubující se rozpor mezi rychleji rostoucí spotřebou a pomaleji se rozvíjející zemědělskou výrobou je patrný ze srovnání roku 1961 s rokem 1950. V roce 1950 dosahovalo aktivní saldo u obilnin za všechny členské země RVHP 2636 tisíc tun, přitom Bulharsko a Maďarsko se řadily k vývozním zemím. Pasivní saldo dovozních zemí — NDR, Polsko a ČSSR — činilo 1521 tisíc tun.

U olejnatých semen jsou země RVHP závislé na dovozu; v posledních letech se situace sice zlepšila, přesto pasivní saldo dosahovalo v roce 1961 ještě 251 tisíc tun (proti 461 tisícům tun v roce 1950). Ke zlepšení celkové bilance přispěl výrazně SSSR a podstatný vzestup vývozu z Rumunska a Bulharska. Největšími dovozci olejnatých semen zůstávají ČSSR, NDR, Polsko a částečně i Maďarsko — vesměs země s vysokým pasivním saldem.

Surovinová základna cukrovarnického průmyslu se rozšířila a upevnila. Vzestup produkce cukru se promítl do celkové bilance; za členské země RVHP dosáhlo aktivní saldo zahraničního obchodu cukrem v roce 1961 — 1557 tisíc tun, zatímco v roce 1950 činilo 402 tisíce tun. Významné vývozní země s vysokým přebytkem vývozu nad dovozem představuje ČSSR, Polsko a NDR.

Mezinárodní specializace uskutečňovaná při pěstování tabáku, ovoce a zeleniny se odráží v rychlém růstu dovozu těchto zemědělských produktů, především z Bulharska a částečně i z Rumunska.

U tabáku vykazuje společenství zemí RVHP nevyrovnanou bilanci; pasivní saldo zahraničního obchodu tabákem se zvýšilo z 5 tisíc tun v roce 1950 na 34 tisíc tun v roce 1961. Největším dodavatelem tabáku na trhy členských zemí RVHP je Bulharsko; v roce 1961 připadalo na celkový dovoz tabáku do zemí RVHP ve výši 123 tisíc tun na Bulharsko 51 tisíc tun.

U ovoce a zeleniny rostly rychle dodávky čerstvé zeleniny a ovoce z Bulharska a Rumunska. Bulharsko se specializací na úseku prvovýroby současně zaměřilo na dosažení vyššího stupně zpracování surovin určených pro vývoz. Jestliže se u Bulharska v roce 1961 ve srovnání s rokem 1950 zvýšil vývoz u čerstvé zeleniny zhruba patnáctkrát a u čerstvého ovoce třikrát, dosahuje v témže období u konzervované zeleniny 29násobný a u konzervovaného ovoce 39násobný vzestup. V posledních letech je Bulharsko v rámci členských zemí RVHP vůbec největším vývozcem ovoce a zeleniny v čerstvém i zpracovaném stavu.

Zahraniční obchod masem a masnými výrobky vykazuje za země RVHP jako celek aktivní saldo; v roce 1961 dosáhlo 100 tisíc tun proti 53 tisícům tun v roce 1950. Mimo ČSSR a NDR převažuje u zemí RVHP vývoz nad dovozem. V posledních letech vykazuje největší přebytky v zahraničním obchodě masem a masnými výrobky Polsko; v roce 1961 připadalo z celkového vývozu zemí RVHP ve výši 377 tisíc tun na Polsko 170 tisíc tun. Výrazné rezervy v produkci masa má Mongolská lidová republika; podle hrubých odhadů lze předpokládat, že i při krytí vysoké vnitřní spotřeby by bylo možno v této zemi uvažovat

s mohutným rozvojem zpracovatelského průmyslu a s přebytky ve výši zhruba 100 tisíc tun.

Obdobná situace je v Mongolské lidové republice na úseku mléčné produkce. Po dosažení průměrné roční doживosti krav ve výši 2 tisíc litrů (za současného stavu stáda a krytí vysoké vnitřní spotřeby mléka a mléčných výrobků) by bylo možno vyprodukovat přebytky ve výši 50 tisíc tun másla (popř. 160 tisíc tun sušeného mléka nebo 125 tisíc tun sýrů). S přihlédnutím k současné situaci v dovozu másla do zemí RVHP představuje 50 tisíc tun másla v roce 1961 zhruba 2,5násobek celkového dovozu těchto zemí z kapitalistických států.

Saldo zahraničního obchodu představuje jen velmi hrubou orientaci o dosavadním procesu specializace některých hlavních surovin zemědělského původu pro lehký a potravinářský průmysl, popř. nepřímo i o vývoji produkce těchto surovin. Zaměřil jsem pozornost převážně na souhrnné údaje za země RVHP, abych ilustroval rozsah nedostávajících se, popř. přebývajících (někdy i zdánlivě) surovin tak, jak se projevuje za současného stavu při krytí potřeb zpracovatelského průmyslu. Dosavadní vývoj produkce základních zemědělských surovin pro lehký a potravinářský průmysl je u většiny zemí nepříznivý. Zlom v tomto vývoji je nevyhnutelný, především za situace, kdy existují stále ještě velké rezervy představované:

- nízkými hektarovými výnosy;
- nízkou užitkovostí;
- u řady zemí i dalšími možnostmi ve využití ladem ležící půdy.

Nemalý význam pro plnější zabezpečování zpracovatelského průmyslu má využití specializace zemědělské výroby v mezinárodním měřítku.

Mezinárodní specializace zemědělské výroby úzce souvisí s rozmístováním zpracovatelského průmyslu. Zatímco pro rozvoj lehkého průmyslu není tak rozhodující návaznost na surovinovou základnu, je u řady výrobníků potravinářského průmyslu situace složitější.

U textilního i kožedělného průmyslu jde vesměs o suroviny snadno dopravitelné, u kterých je z hlediska produkčních oblastí důležité především prvotní zpracování. Sovětské propočty uvádějí, že např. náklady spojené s přepravou slišovaných balíků bavlny jsou menší než dopravní náklady za bavlňené tkaniny vyrobené z tohoto množství bavlny; k podobným závěrům docházejí i u surovin pro kožedělný průmysl. U těchto odvětví vystupují z hlediska rozmístění výroby ve společenství členských zemí RVHP do popředí spíše otázky optimálních kapacit s ohledem na spotřebitelské oblasti.

Naproti tomu řada surovin potravinářského průmyslu nutně vyžaduje již svou povahou zpracování v produkční (v našem pojetí specializované) oblasti. Efektivní využití ovoce, zeleniny, mléka, cukrové řepy, olejnatých semen atd. si bezprostředně vynucuje při vyšším stupni zpracování rozvoj odpovídající výroby potravinářského průmyslu v oblastech, do kterých byla prvovýroba v mezinárodním měřítku specializována. Je to dáno skutečností, že na jednotku finálního vý-

robku připadá několikanásobné váhové množství suroviny (cukrová řepa, olejnatá semena, mléko), popř. že za současných podmínek není možno efektivně řadu surovin dlouho skladovat, event. transportovat na větší vzdálenosti (ovoce, zelenina, mléko). Například k výrobě jedné tuny cukru se zpracovává 5—6 tun cukrové řepy, k výrobě jedné tuny rostlinného oleje 3—4 tuny olejnatých semen, k výrobě jedné tuny másla 25 tun mléka apod.

Specializace zemědělské výroby, a to i jen v užším pojetí lehkého a potravinářského průmyslu, stojí před řešením celé řady závažných problémů. Rozpracování ekonomicky zdůvodněných variant specializace významných zemědělských surovin vyžaduje přihlídnout nejen k základním otázkám prvovýroby, ale i zpracovatelského průmyslu a vůbec k širokým souvislostem v celkovém rozvoji národního hospodářství, mezinárodní dělby práce atd. Například pěstování řepy cukrové v ČSSR mělo kvalitativně jiné ekonomické opodstatnění v období, kdy rozvoj výroby cukru přispíval vůbec k vytváření průmyslového profilu země, kdy bilance pracovních sil nebyla zdaleka napjatá, kdy nároky na železniční dopravu, spotřebu uhlí, výstavbu nových cukrovarů byly z hlediska rozvoje národního hospodářství pozitivním rysem, kdy postavení výrobce na světových trzích cukru bylo příznivé atd. Řada těchto faktorů nemusí odpovídat současným podmínkám. V těchto souvislostech není zdaleka rozvoj produkce jednotlivých surovin lehkého a potravinářského průmyslu prozkoumán jak v národním, tak v mezinárodním měřítku.

Mimořádný význam při uskutečňování mezinárodní specializace zemědělských surovin pro lehký a potravinářský průmysl má rovněž pomoc, popř. finanční účast jedněch zemí na využití příznivých přírodních podmínek druhých zemí. Takový přístup vyžaduje v některých případech pomoc nejen v prvovýrobě, ale i ve zpracovatelském průmyslu, který bezprostředně navazuje na surovinovou základnu. Typický příklad takového řešení představuje v současné době hlavně Mongolská lidová republika, kde zdroje živočišné produkce v širokém měřítku přesahují krytí potřeb vnitřního trhu.

Směr dalšího rozvoje zemědělské výroby v socialistických zemích, a to i v souvislosti s krytím potřeb zpracovatelského průmyslu, významně shrnují „Základní principy mezinárodní socialistické dělby práce“ (viz článek Münch-Howitz).

Ekonomický výzkum mezinárodní socialistické dělby práce v zemědělství v některých státech RVHP

ČESKOSLOVENSKÁ SOCIALISTICKÁ REPUBLIKA

(Výzkumný ústav národohospodářského plánování, Praha)

Ekonomický výzkum podmienok medzinárodnej špecializácie v základných odvetviach materiálovej výroby, medzi inými i v poľnohospodárstve, svetovej socialistickej sústavy, prípadne v ekonomickom celku členských krajín RVHP, sa začal rozvíjať v našej krajine v posledných rokoch. Výskum tejto tématiky je súčasťou širšej tematickej sústavy výskumu vonkajších podmienok reprodukčného procesu v ČSSR, ktorá je predmetom skúmania v odbore svetovej ekonomiky na Výskumnom ústave národohospodárskeho plánovania v Prahe.

V prvej etape prác, ktorá bola v podstate len prípravnou etapou pre výskum vlastnej problematiky medzinárodnej špecializácie, išlo o to, aby sa na základe prístupného materiálu vypracoval relatívne ucelený a všestranný prehľad o povojnovom vývoji, o terajšom stave a o problémoch príslušného odvetvia materiálovej výroby.

Takáto práca, ktorá bola u nás vypracovaná o rozvoji socialistického poľnohospodárstva, zahŕňa teritoriálne všetky členské krajiny RVHP (podľa stavu do konca roku 1960) a ázijské socialistické krajiny. Z prírodných podmienok poľnohospodárskej výroby si všíma predovšetkým rozsah a štruktúru pôdneho fondu, klimatické podmienky, na čo naväzuje vyličenie významu a súčasného stavu ekonomického hodnotenia prírodných stanovišť. Z predchádzajúceho vyvodzuje a ďalej dokresľuje nutnosť rozsiahlych meliorácií vo svetovej socialistickej sústave, skúma terajší a perspektívny rozsah závlah, spôsob

a technickú úroveň zavlažovania, štruktúru výroby na zavlažovaných poliach a na niekoľkých dielčích i súhrnných príkladoch ukazuje vysokú ekonomickú efektívnosť závlah.

Dôležité miesto v práci zaujíma skúmanie vybavenosti poľnohospodárstva jednotlivých socialistických krajín výrobnými prostriedkami — mechanizmami, elektrickou energiou, chemickými prostriedkami, stavom semenárstva a plemenitby. Všíma si i otázok rajonizácie, rozmiestňovania, špecializácie a koncentrácie socialistickej poľnohospodárskej výroby v niektorých krajinách.

V hlavnej časti práce skúma otázky objemu a tempa rastu poľnohospodárskej výroby, jej štruktúru, úroveň (hektárové úrody, hustotu a úžitkovosť hospodárskych zvierat, výrobu na 1 obyvateľa) a medzinárodné rozmiestnenie poľnohospodárskej výroby. Ku-

sá, z veľkej časti metodická časť o produktivite živej práce a vlastných nákladoch mala zdôrazniť význam sledovania týchto dôležitých kvalitatívnych ukazovateľov a doterajšiu veľmi nízku úroveň ich sledovania v socialistickom poľnohospodárstve. Posledná časť načrtáva vplyv prírodných podmienok a dôležitosť úspor spoločenskej práce pre rozvíjanie medzinárodnej socialistickej delby práce v tomto odvetví. Skúma vývoj zahranično-obchodnej výmeny poľnohospodárstva a potravinárskych výrobkov, líči vedeckotechnickú spoluprácu v poľnohospodárstve socialistických krajín a nakoniec venuje niekoľko útržkovitých poznámok k vlastnej medzinárodnej špecializácii poľnohospodárskej výroby, ktorej skúmanie je, alebo bude predmetom v ďalších etapách.

Dodatočne bol spracovaný prehľad o plánoch rozvoja poľnohospodárstva jednotlivých socialistických krajín do roku 1965, prípadne do roku 1967 a sčasti i na dlhšie obdobie. Neskôr budú spracované generálne perspektívne plány rozvoja socialistického poľnohospodárstva v ucelený prehľad, doplnený primeraným komentárom. Hoci táto prípravná etapa, ktorá pokračuje a časove sa bude prelínať s ďalšími etapami, nie je sama osebe zameraná na bezprostredné skúmanie vlastnej medzinárodnej delby práce v poľnohospodárstve, považujeme ju za naprosto nevyhnutnú, lebo bez relatívne uceleného poznania vývojových problémov poľnohospodárstva v celej svetovej so-

cialistickej sústave a dokonca z veľkej časti i mimo nej, nemožno úspešne pracovať na výzkumných úlohách vlastnej medzinárodnej delby práce v tomto odvetví. Preto budeme na tejto práci v doterajšom smere pokračovať, aby sme ju zdokonaľovali a aby prvenstvo, ktoré má v nej dosiaľ popisnosť, zaujala kritická analýza. Podmienkou úspechu je, aby sme mali o socialistickom poľnohospodárstve stále viac monografií (v teritoriálnom priereze, teda podľa krajín, v odvetvovom priereze, napríklad obilnárstvo, hovädzí dobytok ap. v rozsahu celej svetovej socialistickej sústavy a v tom istom rozsahu i monografie o hlavných ekonomických problémoch, napríklad o cenách, investíciách, produktivite práce, o odmeňovaní pracovných síl a pod.). Rovnako dôležité je, aby sa postupne a cielavedome rozvíjala v tomto smere medzinárodná spolupráca vedecko-výskumných pracovníkov.

Táto všeobecná znalosť vývoja poľnohospodárstva je práve tak nutná pre výskum medzinárodnej delby práce v poľnohospodárstve, ako je — z druhej strany — nutné jej skúmanie v kontexte s medzinárodnou socialistickou delbou práce vôbec, teda v kontexte s inými odvetviami materiálovej výroby. Predovšetkým pôjde o tie odvetvia, ktoré s poľnohospodárstvom priamo kooperujú, napr. poľnohospodárske strojárstvo, agrochemický priemysel, energetika, doprava, potravinársky a spotrebný priemysel. To ovšem vôbec neznamená, že súvislosti s ostatnými odvetviami možno zanedbať.

Predmet skúmania v druhej etape výskumu

Pretože objektívny proces rozvíjania medzinárodnej socialistickej delby práce je zatiaľ prakticky v prvopočiatočnom štádiu a to isté platí o poznaní tohto procesu, musíme si na počiatku vlast-

ného skúmania medzinárodnej socialistickej delby práce ujasniť náplň a súvislosti pojmov (kategórií) ekonomickej vedy: medzinárodná socialistická delba práce, medziná-

rodná špecializácia a kooperácia a pod.

Pojmové vymedzenie uvedených kategórií ekonomickej vedy vyžaduje, aby sme v našom konkrétnom prípade preskúmali zvláštnosti týchto objektívnych procesov v poľnohospodárstve, ktoré vyplývajú zo špecifčnosti tohto odvetvia materiálnej výroby. Ďalej nás musia zaujímať zvláštnosti medzinárodnej socialistickej delby práce v poľnohospodárstve, ktorými sa odlišuje tento proces od analogického procesu v podmienkach svetovej kapitalistickej sústavy, to na jednej strane a na druhej strane od rozvíjania delby práce v poľnohospodárstve jednotlivých socialistických krajín, ktoré sú relatívne uzavreté a ekonomicky samostatné celky.

Po objasnení zvláštností objektívneho procesu medzinárodnej socialistickej delby práce v poľnohospodárstve považujeme za nutné poznať aspoň vo všeobecnosti dôležitosť tohto procesu pre ekonomický rozvoj svetovej socialistickej sústavy. To možno poznať z toho, aké miesto zaujíma poľnohospodárstvo v národnom hospodárstve jednotlivých socialistických krajín a v hospodárstve sústavy ako celku. Ďalej je nutné k tomuto účelu poznať nakoľko je úplné uspokojovanie potrieb jednotlivých krajín úžitkovými hodnotami poľnohospodárskeho pôvodu a úspory spoločenskej práce závislé na medzinárodnej delbe práce v tomto odvetví.

Z uvedeného je zrejmé, že nás bude v našej výskumnej práci zaujímať medzinárodná socialistická delba práce v poľnohospodárstve predovšetkým ako „spoločenský zdroj“ výrobných síl, ako produktívna sila práce i keď to neznamená, že sme podceňovali túto kategóriu ako základný spoločensko-výrobný vzťah, ktorý má rozhodujúce miesto v sústave medzinárodných vzťahov socialistických krajín.

Musíme skúmať túto problematiku z hľadiska úžitkových hodnôt i z hľadiska hodnoty, pričom za rozhodujúce

považujeme hodnotový aspekt medzinárodnej socialistickej delby práce.

Jestvuje mnoho okolností, ktoré tak či onak ovplyvňujú rozvíjanie medzinárodnej socialistickej delby práce v tomto odvetví: prírodné podmienky (klíma, kvalita a relatívny rozsah pôdneho fondu), technický rozvoj, pracovné sily, jestvujúce a potencionálne kapacity v priemysle a v doprave, možnosti intenzifikácie poľnohospodárskej výroby, rastúca úroveň potrieb poľnohospodárskych produktov, stav platobných bilancií, stupeň plánovitosti uplatňovanej v riadení reprodukčného procesu v poľnohospodárstve a v celom národnom hospodárstve jednotlivých socialistických krajín a v rámci vyššieho ekonomického celku, t. j. v medzinárodnom rozsahu. Dôležité miesto tu má i poznanie vplyvu, prípadne v súčasnosti ďalšie rozvíjanie medzinárodnej delby práce vo svetovej kapitalistickej sústave. Tieto a ďalšie podmienky sú v určitých, nie vždy rovnakých vzťahoch. Niektoré si rozvíjanie medzinárodnej socialistickej delby práce priamo vynucujú, vyžadujú, iné ju skôr umožňujú, sú pre jej rozvíjanie nevyhnutné, ale ich jestvovanie si ju nevynucuje, len umožňuje. Nakoniec sú i také, ktoré síce nevyžadujú rozvíjať medzinárodnú socialistickú delbu práce alebo nie sú nutné pre jej rozvíjanie a teda nemusia jestvovať. Ale ak jestvujú, ovplyvňujú ju, a to pozitívne alebo negatívne. Všetky podmienky medzinárodnej socialistickej delby práce v poľnohospodárstve môžeme rozdeliť na prírodné a spoločenské, spoločenské zas na ekonomické a neekonomické.

Našou úlohou v druhej etape výskumu okrem iného je, poznať čo najúplnejšie sústavu podmienok a smer i spôsob ako tá či oná z nich medzinárodnú socialistickú delbu práce v poľnohospodárstve ovplyvňuje.

*

Súčasný stav medzinárodnej delby práce v poľnohospodárstve európskych

socialistických krajín je ešte v podstatnej miere poznačený starou, živelnou a rozvíjajúcou medzinárodnou delbou práce v podmienkach kapitalistického spôsobu výroby, ale už aj výraznými disproporციami, ktoré sa prejavili v doterajšom vývoji socialistického národného hospodárstva. Poľnohospodárstvo patrí k odvetviám, v ktorých sa vlastná plánovite rozvíjaná medzinárodná socialistická delba práce ešte nestala pozoruhodnejším činiteľom. Zatiaľ boli vypracované len prvé návrhy a odporúčenia v oblasti výroby zeleniny, ovocia, vlny, olejnatých plodín a niektorých druhov semien. Tieto návrhy nepostihli, ako vidieť, rozhodujúce odvetvia poľnohospodárskej výroby a v každom prípade znamenajú podstatne menší pokrok v porovnaní s opatreniami v oblasti strojárstva, chemického priemyslu alebo niektorých odvetví ťažobného priemyslu. Možno z toho a snáď i z iných dôvodov vyrástli názory, že v poľnohospodárstve sa vlastne len v malej miere môže rozvíjať medzinárodná socialistická delba práce.

Výsledky prvej etapy nášho výskumu ukázali, že každá z európskych socialistických krajín má ešte veľké možnosti pre ďalšie rozvíjanie svojho poľnohospodárstva a že základnou podmienkou úplného uspokojovania potrieb socialistickej spoločnosti poľnohospodárskymi výrobkami je intenzifikácia poľnohospodárskej výroby v každej socialistickej krajine. Ale z toho ešte vôbec nevyplýva, že nemožno, alebo nie je nutné rozvíjať medzinárodnú socialistickú delbu práce v hlavných odvetviach poľnohospodárskej výroby.

Jednou z rozhodujúcich úloh ekonomického výskumu je podať vedecky zdôvodnenú odpoveď na túto otvorenú otázku. Pri jej skúmaní (najprv z hľadiska úžitkovej hodnoty) treba vychádzať z perspektívnych potrieb poľnohospodárskych výrobkov v celom spoľčenstve (napríklad európskych) socialistických krajín, ktoré sú závislé predovšetkým na vývoji obyvateľstva

a na vedecky určených normách výživy, ktoré zabezpečia najoptimálnejšie podmienky pre reprodukciu pracovnej sily v období prechodu spoločnosti ku komunizmu a v komunistickej spoločnosti. (Obdobne je nutné získať aspoň v relatívnej úplnosti a presnosti racionálne normy spotreby iných, nepotravinárskych produktov, ktoré sa vyrábajú úplne alebo sčasti z poľnohospodárskych surovín).

Na druhej strane možno pre súčasnosť i pre neďalekú perspektívu určiť agrotechnické a zootecnické medze intenzifikácie poľnohospodárskej výroby v jednotlivých oblastiach a krajinách; možno teda určiť aj ich potencionálnu spôsobilosť v tom alebo onom stupni úplnosti uspokojovať svoje potreby, bez medzinárodnej delby. Ale spotreba spoločenskej práce, ktorá je nutná pre dosiahnutie tej či onej úrovne výroby je v rôznych prírodných a ekonomických podmienkach odlišná (a aj prírodné podmienky sa nakoniec transformujú do ekonomických podmienok.)

Z toho vyplýva, podľa našej mienky, hlavná otázka skúmania: ako rozmiestňovať hlavné odvetvia poľnohospodárskej výroby v medzinárodnom rozsahu (napríklad v európskych socialistických krajinách), aby sme dosiahli potrebné množstvo poľnohospodárskych výrobkov s minimálnymi vkladmi spoločenskej (živej a minulej) práce? Z toho, alebo zároveň s tým, vyplynú ďalšie otázky: akým spôsobom a akú časť z celkového fondu spoločenskej práce určenej jednotlivými krajinami pre rozvoj poľnohospodárstva rozdeľovať v medzinárodnom rozsahu, kde a ako ho do poľnohospodárstva vložiť, aby užitočný efekt, ktorý tým získame, bol maximálny?

Zdanlivo ide o pomerne „jednoduchý“ problém rozmiestňovania výrobných síl v socialistickom poľnohospodárstve jednotlivé krajiny, ktorý je len kvantitatívne rozšírený na väčšiu teritoriálnu oblasť, ba niekedy ani to nie. V skutočnosti ide o neporovnateľne zlo-

žitejší problém. Tu ide o pohyb časti výrobných podmienok v medzinárodnom rozsahu, teda o pohyb výrobných podmienok cez celú sústavu bariér relatívne uzavretých a ekonomicky samostatných národohospodárskych celkov. A tento medzinárodný pohyb časti výrobných podmienok v poľnohospodárstve bezprostredne alebo sprostredkovanne súvisí s medzinárodným pohybom výrobných podmienok v ostatných odvetviach materiálnej výroby a v celom reprodukčnom procese. To znamená, že pomerne rozvinutá medzinárodná socialistická delba práce v poľnohospodárstve môže v nemalej miere ovplyvniť národohospodársku štruktúru jednotlivých socialistických krajín so všetkými z toho vyplývajúcimi dôsledkami pre postupné vyrovnávanie ekonomickej úrovne krajín, pre medzinárodné proporcie práce vôbec a pre celkové tempo ekonomického vývoja svetovej socialistickej sústavy alebo jej časti (členských krajín RVHP).

Ekonomický výskum problémov medzinárodnej socialistickej delby práce v poľnohospodárstve sa preto nemôže obmedziť na jej skúmanie z hľadiska úžitkových hodnôt vytváraných v poľnohospodárstve a na úspory spoločenskej práce dosiahnuté pri ich výrobe a premiestňovaní (v doprave), ale musí skúmať i jej druhotné dôsledky, ktoré sú v niektorých prípadoch možno ešte závažnejšie. Historickým príkladom ďalekosiahlych negatívnych dôsledkov medzinárodnej delby práce v poľnohospodárstve vo všetkých uvedených smeroch je svetová kapitalistická sústava.

*

Skúmanie podmienok medzinárodnej socialistickej delby práce v poľnohospodárstve musí vychádzať z vedeckej teórie o medzinárodných ekonomických vzťahoch v podmienkach socialistického spôsobu výroby. Naväzuje na výsledky socialistickej poľnohospodárskej ekonomiky, ktoré musia byť pre tento a iné

podobné účely medzinárodného charakteru ďalej rozpracované, napríklad vlastné náklady poľnohospodárskej výroby a ich medzinárodná zrovnateľnosť, produktivita živej práce a jej medzinárodné zrovnávanie a pod. Z ostatných ekonomických a neekonomických disciplín, ktorých výsledky sú pre predmet nášho skúmania nevyhnutné, má prvoradý význam poľnohospodárska štatistika.

Mnoho dôvodov vyžaduje, aby sa výskum medzinárodnej socialistickej delby práce v poľnohospodárstve uskutocňoval v úzkej spolupráci všetkých pracovísk v európskych socialistických krajinách, ktoré sa s touto problematikou zaoberajú. Stotožňujeme sa s názorami, ktoré o týchto otázkach uvádza v tomto čísle prof. dr. H. Fruck z NDR. Domnievame sa tiež, že už teraz treba vytvárať aj ďalšie predpoklady pre budúci spoločný výskum týchto otázok v medzinárodnom pracovisku, ktorého potreba sa už teraz pociťuje dosť naliehavo. Také spoločné medzinárodné výskumné pracovisko je nutné preto, že len tak možno zabezpečiť skúmanie tejto problematiky z hľadiska širšieho celku na rozdiel od dosiaľ prevládajúceho skúmania z hľadiska jednotlivých štátnych celkov. Zároveň sa musí problematika medzinárodnej socialistickej delby práce riešiť v organickej jednote všetkých odvetví výroby a nielen podľa jednotlivých odvetví. Tieto predpoklady možno najlepšie splniť, keď skúmanie otázok medzinárodnej delby práce z hľadiska jednotlivých krajín bude doplnené spoločným výskumom na pôde medzinárodného výskumného pracoviska.

Rovnako nevyhnutná je aj bezprostredná spolupráca s národnými a medzinárodnými inštitúciami a orgánmi, ktoré priamo organizujú hospodársku spoluprácu. Nedomnievame sa, že ekonomický výskum má a môže doviest svoju prácu až ku konkrétnym návrhom na realizáciu medzinárodnej delby práce, alebo čo je z iného hľadiska to isté, k výrobnému profilu či zameraniu poľ-

nohospodárskej výroby jednotlivých krajín (so zreteľom na medzinárodnú delbu práce). Hlavná úloha ekonomického výskumu spočíva v tom, že má pre potreby hospodársko-politickej praxe poskytnúť všestranný rozbor podmienok, ktoré tak či onak ovplyvňujú objektívne prebiehajúci proces medzinárodnej socialistickej delby práce, aby ho mohli opatreniami hospodárskej politiky v štátom a medzinárodnom rozsahu uvedomele a plánovite v pozitívnom smere ovplyvňovať. Na vypracovaní takých konkrétnych návrhov a opatrení sa

majú príslušné výskumné inštitúcie a pracovníci zúčastniť. Taká účasť by znamenala aktívny prínos pri spracúvaní konkrétnych problémov a návrhov, overenie ich vlastných teoreticko-výskumných poznatkov a záverov a znamenala by aj nový prínos pre ďalšie rozvíjanie výskumu. Úspešná výskumná činnosť aj v tomto prípade sa nezaobíde bez dôkladnej znalosti konkrétneho predchádzajúceho vývoja praxe, bez akejsi znalosti „dejín“ tejto problematiky.

Július LIPTÁK

SVAZ SOVĚTSKÝCH SOCIALISTICKÝCH REPUBLIK

(Ústav ekonomiky světové socialistické soustavy Akademie věd SSSR)

Při Akademii věd SSSR byl zřízen Ústav ekonomiky světové socialistické soustavy, jehož posláním je zpracovávat problémy světové socialistické ekonomiky. Jedním z nejzávažnějších problémů, jimiž se ústav zabývá, je mezinárodní socialistická dělba práce.

Ústav má oddělení zemědělské ekonomiky, jehož hlavním úkolem je výzkum a propracování problémů mezinárodní socialistické dělby práce v zemědělské výrobě.

První výsledek prací v tomto směru byl zveřejněn v těchto publikacích ústavu: „*Meždunarodnoje socialističeskoje razdělenije truda*“ — Mezinárodní socialistická dělba práce (Moskva, Gospolitizdat, 1961) a „*Stroitel'stvo kommunizma v SSSR i ekonomičeskoje sotrudničestvo socialističeskich stran*“ — Budování komunismu v SSSR a hospodářská spolupráce socialistických států (Moskva, Gospolitizdat, 1962). Některé kapitoly těchto publikací jsou věnovány jen problémům mezinárodní specializace a hospodářské spolupráce socialistických států v zemědělství.

Oddělení zemědělské ekonomiky připravuje nyní monografii na téma „*Vědecké základy mezinárodní specializace v zemědělské výrobě socialistických států*“. Pracuje na ní kolektiv

autorů — pracovníků tohoto oddělení.

V uvedené práci budou popsány hlavní teoretické zásady specializace a mezinárodní dělby práce v zemědělské výrobě, jakož i faktory podmiňující mezinárodní specializaci zemědělství evropských socialistických států. Monografie podrobně rozebírá zeměpisnou polohu a půdní i klimatické podmínky socialistických států, dále pak nejdůležitější ekonomické faktory, jako jsou vlastní náklady a ceny zemědělských produktů se zřetelem k jejich závislosti na množství vynaložené práce, na efektivnosti investic a na produktivitě práce, a konečně stav a perspektivy vývozu a dovozu zemědělských produktů členských států Rady vzájemné hospodářské pomoci.

Analýze je podroben stav pozemko-

vých fondů socialistických států a efektivnost jejich využití v podmínkách mezinárodní socialistické dělby práce.

Značná pozornost je věnována vyřešení obilního problému ve světové socialistické soustavě, dále pak živočišné výrobě, racionálnímu rozmístění technických plodin, zejména olejnin, jakož i spolupráci socialistických států na zajišťování rostoucí potřeby obyvatelstva, pokud jde o zeleninu, ovoce, bobuloviny, vinné hrozny a citrusové plody.

Nemenšímu zájmu se těší spolupráce socialistických států na budování materiální a technické základny zemědělské výroby, jež je zárukou specializace zemědělství.

Sleduje se rovněž význam investic potřebných pro uskutečnění mezinárodní specializace zemědělské výroby socialistických států.

Nutno konstatovat, že problémy spojené s mezinárodní socialistickou dělbou práce v zemědělské výrobě sledují dosud jen ojedinelí vědečtí pracovníci. Jedině v našem Ústavu ekonomiky světové socialistické soustavy Akademie věd SSSR a pak ještě v Ústavu zahraničního zemědělství při Humboldtově universitě v Berlíně (NDR) jsou v tomto směru uskutečňovány kolektivní výzkumy.

Vědecké propracování problému mezinárodní specializace socialistických států v zemědělské výrobě si však zasluhuje větší pozornosti.

Již na poradě zástupců komunistických a dělnických stran členských států Rady vzájemné hospodářské pomoci, jež se konala v únoru 1960 v Moskvě a byla věnována výměně zkušeností v rozvíjení zemědělství, se poukazovalo na to, že je třeba prozkoumat možnosti další specializace v zemědělské výrobě.

Na červencové poradě prvních tajemníků ústředních výborů komunistických stran a šéfů vlád členských států Rady vzájemné hospodářské pomoci, k níž došlo v Moskvě roku 1962, byly schváleny „*Základní principy mezinárodní socialistické dělby práce*“. V tom-

to dokumentu byly uvedeny hlavní zásady další spolupráce jednotlivých států v rozvíjení zemědělské výroby a koordinace plánů se zřetelem k možnostem dalšího rozvoje specializace zemědělské výroby mezi socialistickými státy.*)

Tento nanejvýš závažný dokument, vymezující nejdůležitější zásady zahraničních hospodářských vztahů socialistických států v rámci mezinárodní socialistické dělby práce, vyžaduje podrobnější a důkladnější propracování některých teoretických problémů i praktických opatření ve specializaci a koordinaci nejdůležitějších odvětví národního hospodářství, tedy i zemědělství.

Pracovní orgány Rady vzájemné hospodářské pomoci propracovávají nyní intenzivně zásady mezinárodní socialistické dělby práce v zemědělské výrobě a zjišťují faktory ovlivňující mezinárodní specializaci v zemědělství světové socialistické soustavy.

Úkolem ekonomické vědy v této významné činnosti je účinně přispět ke správnému řešení, opírajícímu se o vědu i praxi. Oddělení zemědělské ekonomiky Ústavu ekonomiky světové socialistické soustavy Akademie věd SSSR vychází proto při výzkumu mezinárodní specializace zemědělství ve světové socialistické soustavě ze spolupráce s pracovními orgány Rady vzájemné hospodářské pomoci, zejména se Stálou zemědělskou komisí RVHP a jejími pracovními skupinami.

Oddělení má rovněž přímé spojení s plánovacími orgány, uskutečňujícími koordinaci národohospodářských plánů mezi socialistickými státy.

Toto spojení výzkumného ústavu s orgány, které přímo uskutečňují opatření pro rozvoj plánovitě mezinárodní socialistické dělby práce, dává jednak vědecké práci praktický základ, obohacuje je o bezprostřední praxi, takže ji konkretizuje a aktivizuje, a tedy zbavuje nežádoucí akademičnosti a abstraktnosti, jednak dává praxi možnost,

*) „Pravda“ ze 17. června 1962, str. 4

aby přímo a trvale usměrňovala teorii, bez níž nelze dojít ke správnému řešení složitých praktických problémů.

Rozhodnutí redakce československého časopisu „Zemědělská ekonomika“ o vydání zvláštního čísla věnovaného mezinárodní socialistické dělby práce v zemědělské výrobě lze jen vítat. Přáli bychom si, aby toto zvláštní číslo znamenalo počátek širší účasti mezinárodní veřejnosti na další diskusi o tom-

to závažném a dosti složitém problému, jakým mezinárodní specializace zemědělství ve světové socialistické soustavě je, na stránkách tisku.

Uvítáme rovněž všechny, kdož by projevíli přání vejít s námi ve styk a vědecky spolupracovat na problémech socialistické dělby práce v zemědělské výrobě.

V. STOROŽEV

Ústav ekonomiky světové socialistické soustavy Akademie věd SSSR, Moskva

NĚMECKÁ DEMOKRATICKÁ REPUBLIKA

(Ústav pro zahraniční zemědělství Humboldtovy university, Berlin a oddělení pro zahraniční zemědělství Ústavu zemědělské ekonomiky University Rostock)

Současná etapa vývoje světové socialistické soustavy je charakterizována vytvářením materiálně technické základny komunismu v SSSR a dovršením výstavby socialismu — jako předpokladu k přechodu ke komunismu — téměř ve všech socialistických státech. Z tohoto hlediska nabývá prohloubení a zdokonalení mezinárodní socialistické dělby práce zvláštního významu. Její správné uplatnění vede k optimálnímu utváření a k racionálnímu rozmístění produkce jak v zájmu každé jednotlivé země, tak i celého socialistického tábora. Jejím bezprostředním cílem je urychlení tempa růstu výroby, snížení spotřeby zhmotnělé a živé práce na jednotku produkce, zvýšení efektivity společenské výroby. Mezinárodní dělba práce má proto rozhodující význam pro zvyšování životní úrovně pracujících ve všech socialistických zemích a přispívá tak současně k vítězství v ekonomickém soutěžení obou světových soustav.

Přechod k družstevní výrobě a dovršení tohoto procesu téměř ve všech členských zemích Rady vzájemné hospodářské pomoci vytvořil zvláště výhodné podmínky pro prohloubení a zdokonalení mezinárodní dělby práce v zemědělství. Z toho však vyplývá úkol, aby příslušné vědecké instituce svou práci zaměřily také na řešení teoretických problémů mezinárodní socialistické dělby práce.

Na základě těchto úvah byl v letech 1960/1961 v Německé demokratické republice založen Ústav pro zahraniční zemědělství u Humboldtovy uni-

versity a vytvořeno Oddělení pro zahraniční zemědělství při Ústavu zemědělské ekonomiky University Rostock. Počítá se se založením oddělení pro ekonomiku zahraničního zemědělství na všech zemědělských fakultách a vysokých školách. Úkolem těchto institucí bude, aby studujícím přiblížily problémy zahraničního zemědělství a vysvětlily jim ekonomiku zemědělství socialistických zemí.

Výzkumná práce vědeckých institucí pro zahraniční zemědělství je zaměřena hlavně na otázky mezinárodní socialistické dělby práce, ekonomického

soutěžení obou světových soustav a na zjišťování vědeckotechnické úrovně zemědělství.

Ústav pro zahraniční zemědělství při Humboldtově universitě a Ústav zemědělské ekonomiky na universitě rostocké společně převzaly práci na výzkumném tématu *„Rostlinná výroba a její vývojové tendence v členských zemích RVHP se zvláštním zřetelem na mezinárodní dělbu práce“*. Cílem tohoto výzkumného úkolu je vypracovat vědecké podklady pro další uskutečňování mezinárodní dělby práce v rostlinné výrobě. Zatím byla ukončena první část práce — souhrn současného stavu rostlinné výroby a jejich vývojových tendencí (způsob využití půdy, podíl jednotlivých kultur na celkové výměře zemědělské půdy, struktura osevních ploch, přehled o pěstování jednotlivých plodin, výroba na jednoho obyvatele apod.).

Ačkoli byly učiněny teprve první kroky k vypracování základního materiálu, ukončení tohoto úseku dovoluje již nyní učinit k organizaci výzkumné práce několik poznámek nebo návrhů.

Ukázalo se např., že výše stanovená tematika je příliš široká a připravovaný materiál tak obsáhlý, že by jediný ústav sotva stačil na zpracování veškerých objevujících se problémů, tím méně pak na jejich řešení.

Pro výzkumnou práci našeho ústavu jsme proto došli k závěru, že je třeba tuto tematiku zúžit. V roce 1963 se proto budeme soustřeďovat jen na otázky pěstování přadných rostlin a pokusíme se vypracovat odůvodněné návrhy na jejich rozmístění v rámci RVHP. Výsledky této práce by umožnily našim státním orgánům, aby hodnotily efektivnost výroby přadných rostlin v NDR a v případě potřeby aby vypracovaly návrhy pro racionální mezinárodní specializaci této výroby.

Mnohostrannost problémů mezinárodní socialistické dělby práce v zemědělství, které zasahují až do průmyslu a do dopravy, vyžadují, aby byly řešeny

koordinovaně vědeckými institucemi všech členských států RVHP, pracujícími na tomto úseku.

Např. Výzkumný ústav národohospodářského plánování v Praze, Ústav pro zahraniční zemědělství v Berlíně a Ústav ekonomiky socialistické světové soustavy v Moskvě zpracovávají téměř stejnou výzkumnou práci, která se liší jen šíří své koncepce a je jen tematicky poněkud odlišně formulována. Přesto však podstatná část výzkumu byla řešena duplicitně, čímž byly ve všech třech zemích vázány pracovní síly a peněžní prostředky. Stanovení společného výzkumného tématu a vypracování dílčího úseku každým ústavem na vlastní odpovědnost by dovolilo řešit problémy rychleji, levněji a racionálněji.

Mezi jmenovanými ústavami se již rozvinuly první začátky společné práce (osobní vzájemné styky, výměna zkušeností a výsledků výzkumné práce, besedy o výzkumných záměrech a cílech vědecké práce atd.). Naš ústav též navázal úzké spojení s katedrou světového zemědělství na Vysoké škole zemědělské v Praze, s níž si bude vyměňovat kádry, materiál, spisy atd. Se Vsesvazovým vědeckovýzkumným ústavem ekonomiky zemědělství v Moskvě si pravidelně vyměňujeme odbornou literaturu apod. Timirjazevská akademie přijala za aspiranty několik našich kádrů, kteří jsou určeni pro práci na úseku mezinárodní dělby práce.

Tyto formy společné práce však nevystačují v přítomné době již k rychlému a hlubokému řešení otázek mezinárodní dělby práce na úseku zemědělství v zájmu všech členských zemí RVHP. Nynější stupeň mezinárodní spolupráce vyžaduje koordinaci výzkumné práce všech ústavů v tomto oboru činných. Přitom lze stanovit jednak společný výzkumný námět pro několik ústavů, jednak jednotlivé náměty vždy pro jeden ústav. Je však důležité, aby

1. náměty, stanovené pro ústavy v jednotlivých zemích, odpovídaly jak

národním, tak i mezinárodním zájmům;

2. aby tato forma koordinace zamezila každou duplicitu v práci;

3. aby byly dodržovány lhůty stanovené pro výzkumné práce, a

4. aby byly výsledky výzkumné práce ústavů vzájemně vyměňovány a staly se tak prospěšnými pro veškeré ústavy tohoto oboru.

Tímto způsobem přispěje každá vědecká instituce ke zdokonalení mezinárodní dělby práce na úseku zemědělství a umožní ústavům všech zemí, aby mohly svým vlastním vládním orgánům a také RVHP předložit vědecké podklady pro jejich činnost.

Koordinace výzkumné práce v rámci všech členských zemí RVHP může např. být zaměřena tak, že ústav v NDR se bude zabývat otázkami výroby předních rostlin, v SSSR pěstováním olejnin, v RLR určitými problémy množení osiv atd. Taková dělba úkolů vyžaduje, aby příslušné ústavy obdržely materiál z ostatních zemí, protože jen tak bude umožněno, aby předložily všestranně odůvodněné výsledky své výzkumné práce.

Výzkumná práce při dobře organizované mezinárodní společné práci vyžaduje též nepřetržitou výměnu mladých kádrů mezi vědeckými institucemi,

kteří do ústavů zemí by jednak sestavovali potřebný materiál pro svůj domácí ústav, jednak by bezprostředně studovali zemědělství v ostatních zemích.

Rozsah článku nám sice umožňuje, abychom problémy mezinárodní vědecké spolupráce naznačili, nedovoluje nám však, abychom je řešili. Diskuse s vědci ostatních socialistických zemí nám ukázaly, že představy o organizaci mezinárodní dělby práce ve výzkumu (a o organizaci této výzkumné práce samotné) jsou ve většině případů jednotné. Domníváme se, že by bylo účelné, abychom uskutečnili širokou výměnu zkušeností se zástupci vědců tohoto oboru všech socialistických zemí v rámci pracovního zasedání, abychom dosáhli konkrétních výsledků. Bylo by účelné, kdyby se tohoto sympózia mohl zúčastnit zástupce delegace zemí při Stálé komisi pro zemědělství Rady vzájemné hospodářské pomoci, aby návrhy účastníků zasedání mohly být odevzdány RVHP jako doporučení. Představujeme si, že bychom svolali takové symposium v posledním čtvrtletí roku 1963 v Berlíně, abychom v zájmu výzkumné práce v tomto oboru uskutečnili mezinárodní socialistickou dělbu práce mezi vědeckými institucemi.

Prof. dr. H. FRUCK

Činnost zemědělské komise RVHP v oblasti specializace zemědělské výroby

Inž. Jaroslav KOŘALKA
stálý expert sekretariátu RVHP, Sofia

V současné době, kdy problémy stavu a perspektiv rozvoje světového hospodářství a mezinárodní dělby práce stále více upoutávají pozornost světové veřejnosti, nabývá zvláštního významu zajištění rychlého, proporcionálního rozvoje národního hospodářství socialistických zemí.

Ve svém projevu při ukončení X. Vše-ruské konference KSR(b) v roce 1921 řekl V. I. Lenin: „Dnes působíme na mezinárodní revoluci hlavně svou ekonomickou politikou. ... Na toto bojiště byl přenesen boj ve světovém měřítku. Vyřešíme-li tento úkol, pak jsme vyhráli v mezinárodním měřítku určitě a definitivně. Proto pro nás otázky hospodářské výstavby nabývají významu zcela mimořádného.“*)

Nejcharakterističtějším rysem soudobého rozvoje světové ekonomiky je skutečnost, že hospodářství v zemích socialistického tábora se rozvíjí mnohem rychleji než hospodářství kapitalistických zemí. Do roku 1961 socialistické státy zvýšily objem své průmyslové výroby v porovnání s rokem 1937 více než sedmkrát, zatímco průmyslová výroba kapitalistických států vzrostla celkem asi 2,5krát.

Za čtyři leta (1958—1961) roční přírůstek průmyslové produkce v zemích socialistického tábora činil zhruba 13 % a byl téměř třikrát vyšší než průměrná roční tempa průmyslového rozvoje kapitalistických zemí.

K hlubokým kvalitativním změnám došlo ve struktuře hospodářství socia-

listických států. Ve všech zemích se zvýšil podíl průmyslu, který v současné době v průměru v celém socialistickém táboře vytváří asi 75 % společenského produktu.

Neustálé upevňování ekonomiky socialistických států vytyčuje nové, složitější problémy v oblasti jejich hospodářské a vědeckotechnické spolupráce.

Evropské socialistické státy, sdružené v Radě vzájemné hospodářské pomoci, uskutečnily koordinaci svých národohospodářských plánů nejdříve na období do roku 1960, později na období do roku 1965 a uzavřely vzájemné dlouhodobé obchodní dohody. Podstatně se rozšířil zahraniční obchod mezi členskými státy RVHP. V letech 1958—1961 průměrný roční přírůstek obrátu zahraničního obchodu činil 14,2 %, v porovnání s 8,5 % v obdobích 1956—1958.

Určitých úspěchů dosáhly socialistické státy rovněž v rozvoji zemědělské výroby. Ve většině socialistických zemí byla dovršena socialistická přestavba zemědělství. V současné době podíl socialistického sektoru na celkové výměře zemědělské půdy činí v členských státech RVHP více než 90%.

V evropských socialistických státech byla v posledních letech uskutečněna řada závažných opatření, zaměřených na

*) V. I. Lenin, Spisy, sv. 32, str. 457.

rozvoj a upevnění materiálně-technické základny zemědělství, rozpracovávají se a do praxe se zavádějí vědecky zdůvodněné soustavy řízení zemědělství, zdokonaluje se technologie zemědělské výroby. Zároveň byla přijata řada závažných opatření ke zvýšení hmotné zainteresovanosti družstev, státních statků a zemědělských pracovníků na zvýšení výroby zemědělských produktů a na zvýšení rentability zemědělské výroby. Zemědělské závody byly posíleny vedoucími pracovníky a zemědělskými odborníky, dále se zdokonaluje řízení zemědělských závodů i zemědělství jako odvětví národního hospodářství.

Otázky rozvoje zemědělství a uspokojování potřeb národního hospodářství v zemědělských produktech jsou ve středu pozornosti ústředních výborů komunistických a dělnických stran a vlád všech členských zemí Rady vzájemné hospodářské pomoci. Je to zcela pochopitelné, neboť soustavný rozvoj zemědělské výroby má prvořadý význam pro všechny socialistické státy. Vždyť na zemědělství, na úrovni a tempu rozvoje výroby zemědělských výrobků je ve značné míře závislý stupeň uspokojení potřeb obyvatelstva v potravinách a lehkého a potravinářského průmyslu v surovinách.

Je však nutno přiznat, že efektivnost opatření, uskutečněných v posledních letech v zemědělství, se ještě neprojevila v plné míře. Tato opatření měla rozhodující význam při překonávání následků nepříznivých klimatických podmínek řady zemí v roce 1961 a zejména v roce 1962, avšak tempo rozvoje zemědělské výroby v členských zemích RVHP zůstává nedostatečné, a dosažená úro-

veň výroby hlavních zemědělských výrobků, zvláště zrnin, masa, mléka a vajec, nestačí krýt rychlé rostoucí potřeby obyvatelstva těchto zemí.

Urychlení rozvoje zemědělské výroby členských zemí RVHP je především otázkou využití vnitřních zdrojů a rezerv každé země. Nemalý význam při řešení tohoto prvořadého národohospodářského problému může však mít činnost zemědělské komise RVHP, zaměřená jak na zdokonalení výměny zkušeností, tak i na soustředění společného úsilí těchto zemí. Komise dosáhla ve své práci určitých úspěchů. Vědeckotechnická spolupráce členských zemí RVHP se rozšířila, lépe se začíná využívat nejlepších zkušeností ostatních zemí. Je tomu tak zejména při rozšiřování nejvýnosnějších odrůd zemědělských plodin, při zajišťování potřeb jednotlivých zemí v osevech a sádkách, při lepším využití plemenných zvířat a rovněž při zavádění moderní techniky a pokrokové technologie do zemědělské výroby.

Problémy, jimiž se komise dosud převážně zabývá, jsou však v podstatě jen vědeckotechnického charakteru. Řešení zásadních národohospodářských otázek nebyla až dosud v komisi věnována dostatečná pozornost.

XVII. zasedání Rady vzájemné hospodářské pomoci, které se konalo v prosinci 1962, konstatovalo při své kritice nedostatků hospodářské spolupráce členských zemí RVHP v oblasti zemědělství mj., že „*nebylo uskutečněno všechno pro plnější využití půdního fondu, zlepšení struktury osevních ploch a rovněž pro racionální rozmístění a specializaci zemědělství jak mezi zeměmi, tak i v jednotlivých zemích.*“

Práce zemědělské komise v oblasti specializace výroby v členských státech RVHP

Konkrétním úkolem — prozkoumat na podkladě materiálů zainteresovaných zemí možnosti další specializace zemědělské výroby členských zemí RVHP — byla zemědělská komise pověřena XIII. zasedáním Rady v roce 1960.

Při rozpracování této otázky měla komise přihlížet především k možnostem další specializace výroby citrusových plodin, oliv, hroznů, ovoce, rané a pozdní zeleniny, některých technických plodin, a dále k možnostem specializace výroby

šlechtěných a hybridních osiv a sází jednotlivých zemědělských plodin.

Usnesení XIII. zasedání Rady vzájemné hospodářské pomoci je v podstatě pokračováním prací, které komise organizovala v oblasti specializace výroby již před rokem 1960.

Závažný praktický význam pro zaměření specializace zemědělské výroby v členských státech RVHP mělo vypracování zprávy „O zvýšení výroby vlny, olejnin a rozšíření výroby a realizace ovoce a zeleniny v čerstvém a zpracovaném stavu“, která byla připravena třemi stálými komisemi RVHP (zemědělskou, pro zahraniční obchod a pro lehký a potravinářský průmysl) pro XII. zasedání Rady v roce 1959.

Doporučení o vlně a olejninách byla zaměřena na maximální možné zvýšení výroby těchto výrobků, jejichž deficit je pocítován ve všech členských zemích. V oblasti ovocnářství, zelinářství a vinnohradnictví byla rozpracována konkrétní doporučení o specializaci výroby ovoce, hroznů a zeleniny v členských státech RVHP.

Ve zprávě, schválené XII. zasedáním Rady, se hovoří o tom, že členské země RVHP předpokládají ve svých návrzích plánů rozvoje zemědělské výroby do roku 1965 podstatné zvýšení výroby ovoce, vinných hroznů a zeleniny, přičemž Bulharsko, Maďarsko a Rumunsko plánují výrobu značného množství ovoce, vinných hroznů a zeleniny v čerstvém a zpracovaném stavu rovněž pro vývoz.

S přihlédnutím k půdním, klimatickým a ekonomickým podmínkám jednotlivých zemí bylo přijato doporučení uvažovat při rozpracování otázky specializace zemědělské výroby rozvoj ovocnářství především v Bulharsku, Maďarsku, Rumunsku, jižních oblastech SSSR a v Československu. Výrobu některých druhů ovoce (jablka, hrušky, třešně, rybíz a pod.) bylo doporučeno rozvíjet i v jiných zemích, které k tomu mají vhodné podmínky.

Jižnějším zemím — Bulharsku, Maďarsku a Rumunsku — bylo doporučeno věnovat pozornost zvýšení výroby ovoce a bobulovin ranějších a pozdějších odrůd, aby bylo možno vyhovět potřebám dovážejících zemí, pokud jde o dodávkové lhůty.

Bylo doporučeno Bulharsku, aby vedle jiných druhů rozšiřovalo plochy a zvyšovalo výrobu broskví a zahradních jahod, Rumunsku — aby zvýšilo výrobu jahod. Maďarská lidová republika přijala doporučení zvýšit, vedle výroby ostatních druhů ovoce, výrobu meruněk.

Důležitá jsou doporučení o přednostním uspokojování potřeb členských států: vyvážející státy — Bulharsko, Maďarsko a Rumunsko — přijaly doporučení, že budou předpokládat v plánech vývozu ovoce a zeleniny v čerstvém a zpracovaném stavu přednostní uspokojení potřeb členských států Rady. Na druhé straně dovozní státy se zavázaly, že budou krýt své dovozní potřeby přednostně z Bulharska, Maďarska a Rumunska.

Aby bylo možno lépe využít ovoce a bobulovin, omezit skladovací ztráty a odstranit sezónnost v zásobování obyvatelstva ovocem, bylo přijato doporučení organizovat v členských státech RVHP výstavbu skladů a středisek na zpracování a sušení ovoce a bobulovin.

Při určování charakteru rozvoje vinnohradnictví došla komise k závěru, že je účelné toto zaměření specializace výroby vinných hroznů v jednotlivých členských státech RVHP:

— v Bulharsku na výrobu stolových hroznů, červených stolních a desertních vín a materiálu na výrobu koňaků;

— v Maďarsku — především na výrobu bílých a některých značkových druhů červených vín a rovněž na výrobu raných druhů stolových hroznů;

— v Rumunsku — na výrobu stolových hroznů, stolních a desertních bílých a červených vín a na výrobu koňaků;

— v Sovětském svazu rozvíjet vinnohradnictví všech směrů.

Komise vypracovala zároveň řadu doporučení, zaměřených na zvýšení jakosti hroznů a vína. Zemím, které vyvážejí stolové hrozny, bylo doporučeno založit nezbytné plantáže raných a pozdních odrůd a uskutečnit agrotechnická a technická opatření k prodloužení doby uskladnění hroznů. Bylo rovněž přijato doporučení o racionálních opatřeních, omezujících a posléze zakazujících osazování vinic sazenicemi přímých producentů.

V oblasti výroby zeleniny bylo přijato doporučení o specializaci výroby teplo milných druhů zeleniny v Bulharsku, Maďarsku a Rumunsku, kde jsou pro tato odvětví zelinářství nejpriznivější podmínky. Všechny členské země RVHP přijaly doporučení rozšířit výrobu rajčat, okurek a jiných druhů zeleniny ve sklenících a pařeništích s cílem zajistit lepší zásobování obyvatelstva čerstvou zeleninou v zimních a jarních měsících.

V doporučení byla dále přiznána účelnost prohloubení specializace mezi jednotlivými státy ve výrobě šlechtěných osiv jednotlivých druhů zeleniny s přihlédnutím k přírodním a ekonomickým podmínkám.

V minulých letech byla v členských státech RVHP uskutečněna rozsáhlá opatření ke zvýšení výroby ovoce a hroznů.

V Bulharsku se využívá příznivých přírodně klimatických podmínek země k dalšímu značnému rozšíření ploch ovocných sadů. Každý rok se produkuje asi 5 milionů sazenic a zakládá se více než 10 000 ha nových ovocných sadů. Ve vybraných hospodářstvích se vytvářejí matečné plantáže zahradních jahod a malin, které umožňují osázet ročně několik tisíc hektarů vysoce kvalitním materiálem. Vinohradnictví, především výroba vysoce jakostních stolových hroznů, dobře snášejících přepravu na velké vzdálenosti, se stalo v Bulharsku jedním z vedoucích odvětví rostlinné výroby.

V Maďarsku se předpokládá rovněž značné zvýšení ploch velkopodnikových ovocných sadů. V souladu s poptávkou se především vysazují cennější druhy ovoce, jako jsou meruňky, broskve, višně, z bobulovin pak jahody, maliny, rybíz. Ve větším měřítku než dříve jsou zakládány plantáže nových cenných zahraničních odrůd. Plochy vinic se nebudou podstatně rozšiřovat. Hlavní pozornost je zaměřena na rekonstrukci dnešních vinic, přičemž se zvyšuje podíl stolových hroznů.

V Rumunsku byly vypracovány plány zakládání nových sadů a vinic, které vycházejí z úkolu dosáhnout do roku 1965 výměry ovocných sadů 300 tisíc ha a výměry vinic rovněž 300 tisíc

ha, při roční produkci 1700 tisíc tun ovoce a 1400 tisíc tun hroznů. Od roku 1958 do roku 1960 bylo založeno více než 40 tisíc ha sadů a více než 18 tisíc ha vinic. Nové sady a vinice jsou zakládány ve státních a družstevních hospodářstvích jako masové výsadky na předem stanovených plochách, na nichž byla uskutečněna nezbytná meliorační opatření proti půdní erozi. Při rozšiřování ploch sadů se vysazuje především jádrovité ovoce: jabloně, hrušně a kdoule. Málo jakostní odrůdy švestek se již začaly odstraňovat ze sadů a nahrazují se novými odrůdami, vhodnými pro konzumaci v čerstvém stavu i pro sušení. V největších ovocnářských oblastech země bylo vytvořeno 32 středisek boje proti škůdcům a chorobám.

Velká organizační opatření uskutečňují vývozní země rovněž v oblasti výroby zeleniny. Výroba zeleniny se rozšiřuje v nových příznivějších rajónech a jednotlivé odrůdy v nejvýhodnějších mikrooblastech. Podstatně rostou plochy zavlažované zeleniny. K vyšším výnosům a urychlení dozrávání jednotlivých druhů zeleniny mají přispět nové jakostnější a ranější odrůdy a hybridy.

Závažných úspěchů dosáhla komise při organizaci mezinárodní spolupráce v oblasti výroby osiv a sadby.

Ve vědeckovýzkumných a šlechtitelských ústavech členských států RVHP bylo za posledních 10–15 let vytvořeno velké množství nových odrůd, linií a hybridů nejdůležitějších zemědělských plodin. Mnohé z těchto odrůd vykazují své cenné hospodářské vlastnosti i v podmínkách jiných zemí a je jich možno použít ke zvýšení výnosů a zlepšení jakosti produkce dané plodiny. Zavedení nových vysoce výnosných odrůd zemědělských plodin do praxe je jednou z důležitých rezerv zvýšení produkce rostlinné výroby a zlepšení její jakosti.

Na podkladě doporučení komise byly stanoveny formy, rozsah a lhůty vzájemné výměny šlechtěných osiv a sadby mezi členskými státy RVHP, způsob výměny dokumentačních materiálů a informací v otázkách šlechtění a odrůdových zkoušek. Byl přijat návrh o zavedení rejstříku cizích odrůd, začleněných do odrůdových zkoušek v členských zemích RVHP, byl schválen plán mezi-

národních zkoušek odrůd nejdůležitějších druhů osiv a sadby.

Spolupráce mezi členskými státy RVHP v oblasti výměny šlechtěných osiv a odrůdových zkoušek se neustále rozšiřuje, prohlubuje, získává nové formy. Tak například Bulharsko uzavřelo dvoustrannou dlouhodobou dohodu s NDR o dodávkách hybridní kukuřice a množení zeleninových a květinových semen a osiva vojtěšky, se SSSR dlouhodobou dohodou o dodávkách osiva fazole, tykvovitých plodin, vikve a cibule, s Polskem — o množení osiva vojtěšky. Mezi NDR a Rumunskem byla uzavřena podobná dlouhodobá dohoda o výrobě a dodávkách šlechtěných osiv. Podle této dohody Rumunsko dodává Německé demokratické republice odrůdu kukuřice, vojtěšky, jetele, vikve a zeleniny. Analogické dohody o dodávkách a množení šlechtěných osiv pro některé členské státy RVHP uzavřelo rovněž Maďarsko.

Od těchto forem spolupráce mezi členskými státy RVHP v oblasti semenářství přecházejí členské státy Rady k mnohostranné specializaci výroby osiv a sadby a k racionálnímu rozmístění výroby jednotlivých druhů osiv a odrůd s přihlédnutím k přírodním a ekonomickým podmínkám i k výrobním zkušenostem jednotlivých zemí.

Klimatické a ekonomické podmínky členských států RVHP jsou velmi odlišné a různé zaměření jejich zemědělské výroby vyvolává nesterpné potřeby zemí v osivech a sadbě jednotlivých plodin. V souvislosti s tím se již v současné době zřetelně projevuje značná specializace ve výrobě osiv a sadby.

Zemědělská komise vycházela z účelnosti dalšího prohloubení této specializace a schválila na svém šestém zasedání v roce 1959 doporučení o hlavních směrech specializace členských států RVHP ve výrobě šlechtěných osiv a sadby. Komise přijala podrobná doporučení o specializaci výroby šlechtěných a hybridních osiv kukuřice, luštěnin, víceletých krmných plodin a trav, olejnin, prádlných rostlin a jednotlivých druhů zeleniny.

Doporučení o specializaci jsou podložena rozsáhlým číselným materiálem

o možnostech vývozu a dovozu šlechtěných osiv a sadby na období do roku 1965.

Další rozšíření vzájemné spolupráce členských zemí RVHP v oblasti semenářství vyplývá z úkolů, které musí zemědělská komise v současné době řešit podle usnesení Výkonného výboru Rady. Na svém prvním zasedání v červnu 1962 uložil Výkonný výbor komisi rozpracovat opatření k plnému zajištění potřeb členských zemí RVHP v bramborové sadbě.

Tento úkol vznikl proto, že situace ve výrobě brambor v řadě členských zemí RVHP vyvolává již po několika let vážné problémy. Podle průměrných údajů za leta 1956—1960 v porovnání s předválečným průměrem 1934—1938, k podstatnému zvýšení výroby brambor došlo jen v Bulharsku a Rumunsku, tedy v zemích, kde je možno brambory považovat v podstatě jen za jeden z druhů zeleniny. V Maďarsku se za posledních 20 let průměrné sklizně zvýšily o 16 %, v Sovětském svazu o 20 % a v Polsku, NDR a Československu, kde brambory mají zvláštní význam nejen jako potrava, nýbrž zároveň jako jedna z nejdůležitějších krmných plodin, nebylo ještě dosaženo předválečné úrovně výroby.

Hektarové výnosy brambor jsou přitom v současné době v členských zemích RVHP značně nižší než v řadě vyspělých kapitalistických států. V průměru let 1956—1959 činily hektarové výnosy brambor ve Francii 152 q, v USA 198 q, v Dánsku 204 q, v NSR 225 q, Belgii 227 q a v Holandsku 256 q, zatímco v průměru let 1956—1960 bylo dosaženo v SSSR hektarových výnosů brambor 94 q, v Bulharsku 97 q, v Maďarsku 105 q, v Rumunsku 106 q, v Československu 121 q, v Polsku 131 q a v NDR 169 q. Jednou z hlavních příčin nízkých výnosů brambor v členských státech RVHP je neuspokojivá organizace výroby a nízká jakost bramborové sadby.

Komise rozpracovala pro členské země Rady celou řadu opatření ke zlepšení semenářství brambor uvnitř jednotlivých zemí. Tato opatření budou mít velký význam při zlepšení situace ve výrobě bramborové sadby. Všechny země však nemají podmínky k pěstování

vání vysoce jakostní elitní sadby rajónovaných odrůd. Rozdíly v přírodně-klimatických podmínkách mezi jednotlivými zeměmi vytvářejí možnosti ekonomicky výhodné specializace jednotlivých zemí při výrobě kvalitní bramborové sadby, určené ke krytí určité části potřeb ostatních členských zemí.

Podle doporučení komise bude výroba elitní bramborové sadby na vývoz organizována v zemích, které k tomu mají zvláště vhodné podmínky — v NDR a v Polsku. Byly uzavřeny dlouhodobé dohody o dodávkách bramborové sadby z NDR a Polska do Maďarska, Bulharska a Československa.

Specializace výroby brambor se však neomezuje jen na specializaci výroby kvalitní sadby. Jižnější členské státy Rady — Bulharsko, Maďarsko a Rumunsko ve svých plánech předpokládají v nejbližších letech současně se zvýšením výroby středně raných a pozdních brambor podstatně zvýšit produkci raných brambor, pro zajištění jejich vývozu do severnějších členských států, kde rané brambory dozrávají o několik týdnů později.

Další úkol Výkonného výboru Rady

z prosince 1962 se týká problému plného zajištění potřeb členských zemí RVHP ve vysoce jakostním osivu jetele a vojtěšky v období do roku 1970 a orientačně do roku 1975—1980.

V návrzích plánů rozvoje zemědělství členských zemí Rady do roku 1970 se předpokládá značné rozšíření ploch jetele a vojtěšky. V některých členských zemích však vznikají při rozšiřování ploch značné obtíže, vyvolávané nedostatkem osiva. Týká se to především severnějších členských států — Polska a NDR. Také pro překonání těchto obtíží mají značný význam doporučení komise o prohloubení specializace výroby.

Komise přijala doporučení, aby se výroba osiva vojtěšky organizovala ve všech členských zemích, přičemž v Bulharsku, Maďarsku a SSSR rovněž pro uspokojení potřeb NDR a Polska. U jetele bylo přijato doporučení organizovat výrobu v Maďarsku, Československu, Polsku a Rumunsku nejen pro vnitřní potřeby, nýbrž i pro uspokojení požadavků NDR.

Byly vypracovány příslušné bilance vývozu a dovozu osiva jetele a vojtěšky, podle nichž se budou uskutečňovat vzájemné dodávky.

Další etapa prací v oblasti specializace zemědělské výroby

Další etapu prací v oblasti specializace zemědělské výroby členských zemí RVHP a vypracování souhrnného návrhu na mezinárodní dělbu práce v zemědělství je nutno bezpodmínečně spojit s činností Rady vzájemné hospodářské pomoci v oblasti koordinace dlouhodobých plánů rozvoje národního hospodářství. V současné době mezinárodní hospodářská spolupráce členských zemí RVHP totiž vstoupila do nové etapy svého rozvoje. Na poradě představitelů komunistických a dělnických stran členských zemí RVHP v červnu 1962 a navazujícím XVI. zasedáním Rady vzájemné hospodářské pomoci byl kriticky zhodnocen současný stav hospodářské spolupráce socialistických států. Porada kladně hodnotila práci orgánů RVHP, současně však konstatovala, že úroveň této práce již neodpovídá poža-

davkům a potřebám rozvoje socialistického tábora v současném období.

Plnění pětiletých národohospodářských plánů v SSSR a v ostatních socialistických státech, zkušenosti, získané při sestavování a plnění těchto plánů, umožnily členským zemím RVHP přejít k dlouhodobému perspektivnímu plánování. Koordinace perspektivních plánů (na 5—15—20 let) a posouzení hlavních otázek, spojených s průběhem plnění těchto plánů, se musí stát — podle rozhodnutí porady — základní metodou činnosti Rady vzájemné hospodářské pomoci.

Orgánům RVHP byl dán úkol rozpracovat vědecké podklady o celkových potřebách a možnostech jednotlivých zemí, jakož i o podmínkách zajištění těchto potřeb prostřednictvím rozvoje rozhodujících odvětví národního hospodářství všech členských zemí.

V charakteristice dosavadních úspě-

chů při koordinaci plánů rozvoje národního hospodářství členských zemí RVHP soudruh N. S. Chruščov ve svém článku „*Naléhavé otázky rozvoje světové socialistické soustavy*“ napsal: „*Máme nyní všechny možnosti, abychom koordinovali už nikoli jednotlivé ukazatele objemu průmyslové výroby, nýbrž abychom vypracovávali hlavní národohospodářské proporce ve vzájemném souladu s našimi společnými zájmy a sestavovali jakousi souhrnnou bilanci, která by plnila úlohu kolektivního plánu rozvoje hospodářství všech zemí organizace vzájemné pomoci. Na poradě bylo správně zdůrazněno, že je třeba dospět k tomu, aby byly pro hlavní výrobní odvětví vypracovány jednotné plány. V tomto případě se bude přihlížet k tomu, aby byly uspokojovány potřeby nejen každé jednotlivé země, nýbrž i celé naší organizace. ... Naším společným cílem je vybudovat světové socialistické hospodářství jako jednotný komplex.*“*)

Co to konkrétně znamená pro činnost zemědělské komise RVHP? Hlavní část činnosti komise — přičemž nejen její stálé pracovní skupiny pro koordinaci plánů, nýbrž i všech ostatních orgánů — musí být spojena s pracemi na problémech generální perspektivy. Určitá práce v této oblasti byla již zakončena.

Především, komise zakončila přípravu metodických otázek. Na dvanáctém zasedání komise byly schváleny tyto materiály:

- soustava nejdůležitějších ukazatelů rozvoje zemědělské výroby a koordinovaných zemědělských produktů,

- schéma zdůvodňující zprávy členských zemí k návrhům rozvoje zemědělské výroby,

- schéma souhrnné zprávy zemědělské komise RVHP o koordinaci plánů rozvoje zemědělské výroby.

Přitom komise pokládala ve svém usnesení za účelné, použít zhruba stejné metodiky jak při pracích pro generální perspektivu, tak i při koordinaci plánů rozvoje zemědělství na období 1966—1970.

Mimo vyjasnění těchto metodických otázek byly připraveny některé podkladové materiály k práci na generální

perspektivě. Aparát komise sestavil informativní přehled nejpokrokovějších ukazatelů zemědělské výroby v hospodářsky vyspělých kapitalistických státech. V přehledu jsou shrnuty nejdůležitější statistické ukazatele zemědělství deseti kapitalistických zemí (USA, NSR, Anglie, Francie, Belgie, Dánska, Holandska, Itálie, Švédska a Rakouska) za období let 1934—1959.

Stálá pracovní skupina pro mechanizaci a elektrifikaci zemědělství připravila zprávu o hlavních směrech technického rozvoje v oblasti mechanizace zemědělství na období generální perspektivy.

Nejdůležitější část práce tvoří v současné době dvoustranné konzultace členských zemí, při nichž se delegace navzájem informují především o těchto otázkách:

- tempa rozvoje zemědělské výroby a lhůty uspokojení potřeb obyvatelstva v potravinách podle vědecky zdůvodněných fyziologických norem spotřeby;

- odvětvová struktura zemědělské výroby, s přihlédnutím k nejlepšímu využití přírodně klimatických podmínek jednotlivých zemí a k dosažení maximální efektivity zemědělské výroby;

- odhalování a využívání dodatečných zdrojů a rezerv v zemědělství;

- předpokládaný rozsah vývozu a dovozu zemědělských výrobků.

Koordinace plánů rozvoje zemědělství na období generální perspektivy není dosud zakončena, avšak v materiálech jednotlivých zemí je zcela jasně vyjádřena základní cesta rozvoje zemědělské výroby, společná všem členským zemím RVHP: rychlá a všestranná intenzifikace zemědělské výroby.

Jaké místo zaujímá při koordinaci perspektivních plánů rozvoje zemědělství problém mezinárodní dělby práce, mezinárodní specializace zemědělské výroby?

Nehledě na to, že rozpracovanost návrhů jednotlivých zemí není na stejném stupni, což ztěžuje přesnější výpočty a nutí při sestavování orientačních souhrnných bilancí k použití hrubých odhadů, je možno — podle našeho názoru — udělat tyto základní závěry o zaměření mezinárodní specializace zemědělské výroby v členských státech RVHP na období generální perspektivy:

*) Rudé právo, 28. srpna 1962.

— ve všech členských státech RVHP se zemědělství v období do roku 1980 musí rozvíjet takovým tempem, které zajistí, aby každá země mohla v maximálně nejkratší možné lhůtě uspokojovat své potřeby v nejdůležitějších druzích zemědělských výrobků především ze své vlastní produkce;

— zároveň se zemědělská výroba v socialistických zemích bude rozvíjet na podkladě racionálního využití půdních zdrojů a přírodně klimatických podmínek socialistického tábora jako celku. Zvláště příznivých podmínek jednotli-

vých zemí bude využito pro výrobu některých zemědělských produktů nejen pro potřeby své země, nýbrž k částečnému krytí potřeb ostatních socialistických zemí.

Mezinárodní socialistická dělba práce, mezinárodní specializace zemědělské výroby, která se *bude prakticky uskutečňovat v průběhu koordinace* perspektivních plánů rozvoje národního hospodářství členských zemí RVHP, bude jednou z důležitých rezerv zvýšení zemědělské výroby a snížení průměrných společenských nákladů na jednotku výrobku.

РЕЗЮМЕ

К некоторым вопросам международного разделения труда в сельском хозяйстве

Международное социалистическое разделение труда представляет собой объективный экономический процесс, который имеет решающее значение в постепенном распространении и углублении всей системы международных экономических и прочих общественных отношений между социалистическими странами. Международная социалистическая специализация и кооперация производства являются двумя сторонами одной медали — международного разделения труда; они планомерно развиваются как специализация и кооперация государственного целого. Значение планового развития этих процессов в области социалистического сельского хозяйства дано, помимо прочего, местом, которое занимает сельское хозяйство в народном хозяйстве отдельных стран и интенсивностью действительного (с перспективной точки зрения необходимого) обмена сельскохозяйственных продуктов между социалистическими странами. Приведенным вопросам посвящен весь данный тематический номер, который состоит из работ как чехословацких, так и зарубежных научно-исследовательских работников, в особенности из стран, в которых данная проблематика уже разрабатывается.

Одной из существенных особенностей международного разделения труда в сельском хозяйстве является то, что в системе их условий природные условия занимают аналогичное место, как техническое развитие в обрабатывающих отраслях промышленности. Указанные вопросы являются содержанием передовой статьи «Значение и особенности международного социалистического разделения труда в сельском хозяйстве».

В основном вопросы международного социалистического разделения труда в сельском хозяйстве рассматривают В. Сторожев из Советского Союза в статье «Некоторые проблемы международной специализации социалистических стран в сельскохозяйственном производстве» и В. Мюнх и д-р Ц. Ховитц в статье «Об основных принципах международного разделения труда между странами-членами СЭВ в сельскохозяйственном производстве». В первой статье автор уделяет значительное внимание природным условиям, прежде всего относительноному объему земельного фонда с точки зрения влияния на международную специализацию. Автор также обращает внимание на две нездоровых тенденции, которые до сих пор проявились при решении вопросов международной специализации. С одной стороны это элементы автаркии, с другой стороны — необоснованный расчет на ввоз сельскохозяйственных продуктов из других социалистических стран.

Во второй статье авторы правильно обращают внимание на факт, что «Основные принципы международного разделения труда» предполагают дальнейшее подробное исследование этой проблематики. Более подробные принципы в других отраслях уже разработаны, в сельском же хозяйстве это до сих пор еще не имело места. Свою статью, посвященную их разработке, авторы направили на уточнение:

- а) основных целей и задач международного социалистического разделения труда в сельском хозяйстве;
- б) главных факторов, влияющих на разделение труда;
- в) основных направлений разделения труда по отдельным сельскохозяйственным продуктам;
- г) предпосылок для подготовки мероприятий по специализации и этапов реализации этих мероприятий.

В следующей статье «Международная специализация производства сельскохозяйственных машин» указывает к. наук. инж. К. Губалек на существующее неудовлетворительное развитие международной специализации производства в этой отрасли,

приводит некоторые причины этого факта и предпосылки для достижения положительных результатов в этой области. Здесь выражена, помимо прочего, мысль, что международная специализация в области сельскохозяйственного машиностроения в значительной степени будет находиться под влиянием международной специализации и общего размещения сельскохозяйственного производства.

Вопросам взаимоотношений международной специализации сельскохозяйственного производства и развития пищевой и легкой промышленности посвящена статья инж. И. Голечека. Главное внимание автор в статье уделил резервам, которые имеются в социалистическом сельском хозяйстве для расширения сырьевой базы потребительской и пищевой промышленности (хлопок, лубяные волокна, шерсть, кожа, сахарная свекла и т. п.). Автор указывает на большие резервы в области сельского хозяйства у самого младшего члена СЭВ — Монгольской Народной Республики.

Статьи инж. И. Липтака, В. Сторожева и проф. д-ра Г. Фрюка дают представление об организации и предмете исследования международного социалистического разделения труда в сельском хозяйстве в ЧССР, СССР и в ГДР. Знаменательные предложения по развитию международного сотрудничества в этой области исследования приносит в особенности статья проф. д-ра Г. Фрюка. Из всех трех статей вытекает, что существующая база исследования слишком узка, в кадровом отношении еще не обеспечена, что лишь подчеркивает необходимость координированного подхода к решению. Из характера этой проблематики, из факта, что международное разделение труда нельзя вполне успешно исследовать и управлять им лишь с точки зрения отдельных государств, вытекает необходимость планомерного создания предпосылок для будущего общественного исследования этой проблематики в международном научно-исследовательском центре, в котором бы международное разделение труда исследовалось комплексно, с учетом всех отраслей и с точки зрения большего экономического целого, которое представляют собой страны-члены СЭВ.

Монотематический номер закрывает статья инж. Я. Коржалки «Деятельность сельскохозяйственной комиссии СЭВ в области специализации сельскохозяйственного производства». Автор в ней пишет о том, что комиссия до сих пор уделяла больше всего внимания вопросам научно-технического сотрудничества и разработала также некоторые вопросы собственно международной специализации производства — цитрусовых, плодов, некоторых видов овощей, технических культур, селекционного и гибридного посевного материала и т. д. Дальнейший этап в этой области характеризуется необходимостью разработки сводного проекта международного разделения труда в сельском хозяйстве, который будет непосредственно связан с координацией перспективных планов развития народного хозяйства. Для реализации этих задач были в аппарате Постоянной сельскохозяйственной комиссии созданы некоторые предпосылки, о которых говорится в указанной статье.

*

Объективный процесс планомерного развития международного социалистического разделения труда вообще и в сельском хозяйстве в частности находится в начальной стадии. То же, даже в еще большей степени, относится и к познанию этого процесса, к степени экономического исследования его различных аспектов. Данный тематический номер является первой более обширной попыткой широкообъемлющего информативного обозрения современного положения объективного процесса и его общественного познания. Цель номера — показать существующие результаты, современные проблемы, а отчасти и перспективы международного разделения труда в сельском хозяйстве европейских социалистических стран. Будет полезным, если по этой проблематике выскажут свои взгляды и другие научно-исследовательские работники не только в ЧССР, но и за рубежом, если с течением времени можно будет опубликовать дальнейшие, уже более проработанные статьи.

ZUSAMMENFASSUNG

Zu einigen Fragen der internationalen Arbeitsteilung in der Landwirtschaft

Die internationale sozialistische Arbeitsteilung ist ein objektiver ökonomischer Prozeß, der für die fortschreitende Erweiterung und Vertiefung des gesamten Systems der internationalen ökonomischen und anderen gesellschaftlichen Beziehungen zwischen den sozialistischen Ländern von entscheidender Bedeutung ist. Die internationale sozialistische Spezialisierung und Kooperation der Produktion sind die beiden Seiten einer Münze — der internationalen Arbeitsteilung, die sich als Spezialisierung und Kooperation von Staatsgesamtheiten planmäßig entwickelt. Die Bedeutung der planmäßigen Entfaltung dieser Prozesse auf dem Gebiet der sozialistischen Landwirtschaft ist u. a. durch die Stelle, die die Landwirtschaft in der Volkswirtschaft der einzelnen Länder einnimmt und durch die Intensität des tatsächlichen (vom perspektivischen Gesichtspunkt notwendigen) Austausches von landwirtschaftlichen Produkten zwischen den sozialistischen Ländern bedingt. Den genannten Problemen ist die vorliegende thematische Nummer unserer Zeitschrift gewidmet, zu deren Inhalt sowohl tschechoslowakische, als auch ausländische wissenschaftliche Forschungsarbeiter, insbesondere aus jenen Ländern, wo diese Problematik bereits bearbeitet wird, beigetragen haben.

Eine der wesentlichen Besonderheiten der internationalen Arbeitsteilung in der Landwirtschaft bildet der Umstand, daß die natürlichen Bedingungen in dem System der Bedingungen der Arbeitsteilung in der Landwirtschaft eine analoge Rolle spielen, wie die technische Entfaltung in den Verarbeitungszweigen der Industrie. Diese Probleme bilden den Gegenstand des einleitenden Artikels „*Bedeutung und Besonderheiten der internationalen sozialistischen Arbeitsteilung in der Landwirtschaft*“.

Mit den Fragen der internationalen sozialistischen Arbeitsteilung in der Landwirtschaft befassen sich meritorisch W. Storošew aus der Sowjetunion in seinem Artikel „*Einige Probleme der internationalen Spezialisierung der sozialistischen Staaten in der landwirtschaftlichen Produktion*“ und W. Münch und Dr. C. Howitz in dem Artikel „*Über die grundlegenden Prinzipien der internationalen Arbeitsteilung zwischen den Mitgliederländern des RGW in der landwirtschaftlichen Produktion*“. Im erstgenannten Artikel widmet der Autor sein besonderes Augenmerk den natürlichen Bedingungen, vor allem dem relativen Ausmaß des Bodenfonds vom Gesichtspunkt seines Einflusses auf die internationale Spezialisierung. Er weist ferner auf zwei ungesunde Tendenzen hin, die sich bisher bei der Lösung der Fragen der internationalen Spezialisierung geltend machten. Diese sind einmal Elemente der Autarkie, zum andern Mal ein unbegründetes Sichverlassen auf die Einfuhr landwirtschaftlicher Produkte aus anderen sozialistischen Ländern.

Im zweiten Artikel weisen die Autoren richtig auf die Tatsache hin, daß die „*Grundlegenden Prinzipien der internationalen Arbeitsteilung*“ eine weitere eingehendere Prüfung dieser Problematik voraussetzen. In anderen Zweigen wurden bereits solche Grundsätze eingehender erarbeitet, was jedoch in der Landwirtschaft noch nicht der Fall ist. Ihren Beitrag zur Ausarbeitung dieser Grundsätze richten die Autoren aus auf die Klärung:

- a) der Hauptziele und -Aufgaben der internationalen sozialistischen Arbeitsteilung in der Landwirtschaft;
- b) der Hauptfaktoren, die die Arbeitsteilung beeinflussen;
- c) der grundlegenden Richtungen der Arbeitsteilung bei den einzelnen landwirtschaftlichen Produkten;
- d) der Voraussetzungen für die Einleitung von Maßnahmen zur Spezialisierung und der Etappe der Verwirklichung dieser Maßnahmen.

In einem weiteren Artikel, der „*Internationale Spezialisierung der Landmaschinenproduktion*“ betitelt ist, weist der Autor, CSc. Ing. K. Hubálek auf die

bisherige unbefriedigende Entwicklung der internationalen Spezialisierung der Landmaschinenproduktion hin, führt einige Ursachen dieser Tatsache und die Voraussetzungen auf, die die Erzielung positiver Ergebnisse bedingen. Es wird u. a. der Gedanke geäußert, daß die internationale Spezialisierung auf dem Gebiet der Landmaschinenproduktion in hohem Maße von der internationalen Spezialisierung und gesamten örtlichen Verteilung der landwirtschaftlichen Produktion beeinflusst werden wird.

Den Fragen der Wechselbeziehung zwischen der internationalen Spezialisierung der landwirtschaftlichen Produktion und der Entfaltung der Lebensmittel- und Leichtindustrie ist der Beitrag des Ing. J. Holeček gewidmet. Der Autor schenkt sein Hauptaugenmerk den in der sozialistischen Landwirtschaft vorhandenen Reserven zur Erweiterung der Rohstoffbasis der Verbrauchsgüter erzeugenden und Lebensmittelindustrie (Baumwolle, Bastfasern, Wolle, Leder, Zuckerrüben u. dgl. m.). Er weist auf die großen Reserven in der Landwirtschaft des jüngsten Mitglieds des RGW — der Mongolischen Volksrepublik — hin.

Die Artikel von Ing. J. Lipták, W. Storoshew und Prof. Dr. H. Fruck bieten eine Übersicht über die Organisation und den Gegenstand der Forschungsarbeit zur internationalen sozialistischen Arbeitsteilung in der Landwirtschaft in der CSSR, UdSSR und DDR. Bemerkenswerte Vorschläge zur Entfaltung der internationalen Zusammenarbeit auf diesem Forschungsgebiet bringt insbesondere der Artikel von Prof. Dr. H. Fruck. Aus allen drei Artikeln geht hervor, daß die bisherige Forschungsbasis zu eng, kadermäßig nicht ausreichend gefestigt ist, was die Notwendigkeit eines koordinierten Vorgehens nur unterstreicht. Aus dem Charakter dieser Problematik, aus der Tatsache, daß es nicht möglich ist, die internationale Arbeitsteilung völlig befriedigend zu untersuchen und daß sie nur vom Gesichtspunkt der einzelnen Staatsgesamtheiten geleitet werden kann, geht die Notwendigkeit hervor, für die künftige Gesellschaftsforschung zu dieser Problematik planmäßig Voraussetzungen zu schaffen und zwar in Form einer internationalen Forschungsstelle, die die internationale Arbeitsteilung komplex, unter Berücksichtigung aller Zweige und vom Gesichtspunkt einer breiteren ökonomischen Gesamtheit, wie sie von den Mitgliederländern des RGW gebildet wird, zu untersuchen.

Unsere monothematische Nummer wird von dem Artikel des Ing. J. Kořalka abgeschlossen, der „Tätigkeit der landwirtschaftlichen Kommission des RGW auf dem Gebiete der Spezialisierung der landwirtschaftlichen Produktion“ betitelt ist. Der Autor berichtet darin, daß die Kommission bisher die meiste Aufmerksamkeit den Fragen der wissenschaftlich-technischen Zusammenarbeit widmete und auch einige Probleme der eigentlichen internationalen Spezialisierung der Produktion — von Agrumen, Obst, einigen Gemüsearten, technischen Kulturen, Edel- und Hybridsaatgut usw. erarbeitet hat. Die weitere Etappe auf diesem Gebiet wird durch die Notwendigkeit charakterisiert, einen zusammenfassenden Antrag zur internationalen Arbeitsteilung in der Landwirtschaft zu erarbeiten, der mit der Koordinierung der langfristigen Pläne der volkswirtschaftlichen Entfaltung unmittelbar verknüpft sein wird. Zur Realisierung dieser Aufgaben wurden im Apparat der Ständigen landwirtschaftlichen Kommission einige Voraussetzungen geschaffen, über welche der genannte Artikel berichtet.

Der objektive Prozeß der planmäßigen Entfaltung der internationalen sozialistischen Arbeitsteilung allgemein und im besonderen in der Landwirtschaft befindet sich im Anfangsstadium. Dasselbe gilt, sogar noch in höherem Maße, für die Erkenntnis dieses Prozesses, für den Grad der ökonomischen Untersuchung seiner verschiedenen Aspekte. Die vorliegende thematische Nummer stellt den ersten umfangreicheren Versuch dar, eine zusammenfassendere informative Übersicht über den gegenwärtigen Stand des objektiven Prozesses und über seine gesellschaftliche Erkenntnis zu bieten. Er verfolgt das Ziel, die bisherigen Ergebnisse, die gegenwärtigen Probleme und teilweise auch die Perspektiven der internationalen Arbeitsteilung in der Landwirtschaft der europäischen sozialistischen Länder aufzuzeigen. Es wird der Sache gewiß dienlich sein, wenn zu dieser Problematik weitere wissenschaftliche Forschungsarbeiter nicht nur aus der CSSR, sondern auch aus dem Ausland Stellung nehmen werden und wenn es ermöglicht werden wird, im Laufe der Zeit weitere, bereits eingehender erarbeitete Beiträge zu veröffentlichen.

K otázkám pracovních sil v československém zemědělství

Ve zprávě přednesené prvním tajemníkem ÚV KSČ a prezidentem republiky Antonínem Novotným na XII. sjezdu KSČ se dnes za hlavní úkol celé naší společnosti považuje rozvoj zemědělské výroby a vyrovnaní disproporcí mezi existující úrovní výrobních sil průmyslu a zemědělství.

Splnění daného úkolu vyžaduje uskutečnění některých opatření, zejména týkajících se lidí pracujících v zemědělství, neboť oni především rozhodnou o tom jak, kdy a pomocí jak vysokých společenských nákladů se žádoucího cíle dosáhne.

Z uvedeného důvodu je toto monotematické číslo věnováno některým stěžejním otázkám, týkajícím se:

1. Počtu a pracovní účasti osob činných v celé výrobě a v hlavních výrobních odvětvích. Různou pracovní účast způsobují nejen objektivní, ale i subjektivní důvody.

2. Narušené věkové struktury pracovníků, která se neustále zhoršuje a nepříznivě ovlivňuje rychlé a úspěšné zavádění novodobé mechanizace a osvojování si nových, progresivních technologických postupů.

3. Nedostatečné kvalifikaci, která zaostává za růstem společenské dělby práce, za organizací výroby, za úrovní nově zaváděné techniky a rozvojem vědy.

4. Poměru počtu mužů a žen, který opět v jednotlivých závodech ovlivňuje způsob organizace práce a výroby a zvyšuje potřebu pracovních sil, a to jak jejich absolutního počtu, tak i množství vynaložených hodin.

Ve studii inž. J. Bruthanse „Pracovní účast osob činných v JZD“ je poukázáno na dosavadní nedostatečný způsob zjišťování počtu pracovních sil v zemědělské výrobě. Nestejná pracovní účast trvale činných a pomáhajících v zemědělské výrobě si vynucuje jejich kategorizaci.

Pracovní účast osob činných v JZD nebyla dosud zkoumána a proto uskutečnil VÚZE za rok 1961 potřebný podrobný průzkum 28 družstev z jednotlivých výrobních oblastí. Ačkoliv počet zkoumaných družstev byl malý, přece již výsledky průzkumu ukázaly zákonité tendence a vztahy. Částečné výsledky průzkumu a jeho rozboru jsou shrnuty v závěru článku.

Jen podrobný průzkum reprezentativního počtu družstev podá jasnou představu o dosavadní neuspokojivé struktuře pracovníků z hlediska jejich kvantity i kvality a pracovní účasti.

Zjištění odpracovaných hodin každou osobou (mimo brigád) umožní řádné dělení na trvalé činné a pomáhající i další kategorizaci trvalé činných a pomáhajících. Získá se tak i spolehlivý základ k výpočtu srovnatelných, přepočítaných a plně vykonaných pracovních sil v zemědělství i k přesnějšímu měření produktivity žive práce, zvláště v jednotlivých odvětvích zemědělské výroby.

Periodickým zjišťováním spotřeby hodin u reprezentativně vybíraných družstev by se celostátně získalo potřebné poznání stavu pracovních sil v zemědělství, přehled jejich postupných změn a podklady pro opatření vytvářející optimální poměr mezi měnitelnými se výrobními silami a rostoucími výrobními úkoly. Také pro řídicí orgány zemědělské výroby i pro jednotlivá družstva by tato zjišťování byla významnou pomocí při plnění úkolů stanovených zemědělství XII. sjezdem KSČ.

Úkolem státu VI. Václav je osvětlit základní vývojové tendence kvalifikace pracovních v zemědělství. Při plánování řízení reprodukčního procesu pracovních sil je třeba zabezpečovat správný rozvoj jak kvantitativní, tak kvalitativní stránky pracovních sil a jejich správné rozdělování mezi jednotlivá odvětví podle potřeb národního hospodářství.

Zatím nutně využívání předstíraných pracovních v zemědělství má též záporný vliv, neboť zpomaluje rozvoj kvalitativní stránky pracovních sil a přispívá tak k jejímu zaostávání za rozvojem techniky.

Rozhodujícím činitelem růstu produktivity práce a intenzity výroby je růst kvalifikace. Změny výrobních prostředků musí doprovázet i odpovídající změny kvalifikace pracovních v zemědělství, neboť oni rozhodnou o efektivnosti využití nové techniky. Dosavadní zkušenosti ukazují, že právě vlivem zaostávání kvalifikace pracovních dochází k vážným hospodářským ztrátám, zejména nedostatčným využíváním strojového parku a jeho rychlým opotřebováním v důsledku neodborného zacházení, málo efektivním využitím hnojiv apod.

Zvlášť důležitý je stupeň a zaměření kvalifikace pracovníků řídicího aparátu. Jednou z podmínek pro splnění úkolů stanovených XII. sjezdem je odstranit vážné zaostávání výchovy kvalifikovaných kadrů pro zemědělství.

Koncentrace a specializace zemědělské výroby umožňuje horizontální a vertikální dělbu práce. Koncentrace a specializace zemědělských závodů, zejména rostlinné výroby, nemůže jít nikdy tak daleko jako je tomu v průmyslu.

Studie doc. CSc. J. Dupala a CSc. E. Divíly si všimá otázek spojených s vývojem pracovních sil a podmínkami zabezpečení plynulé reprodukce pracovních sil v zemědělství v příštím období.

Současný nesoulad mezi počtem i kvantitou pracovníků a úrovní technické vybavenosti zemědělství je z hlediska vlastní reprodukce pracovních sil důsledkem příliš velkého úbytku pracovníků v minulých letech a navíc doprovázený zhoršováním velké struktury. Situaci v pracovních silách dále ještě zhoršují nedostatek mechanizace zemědělské výroby. Rozhodujícím kritériem při hodnocení reprodukce

pracovních sil v zemědělství je zajištění soustavného růstu zemědělské výroby, která musí uspokojovat rostoucí potřebu potravin s ohledem na omezené možnosti dovozu. Odchod lidí ze zemědělství je zákonitý a progresivní jev, avšak produktivita práce má přitom stoupat rychleji, jako je tomu u mnohých států s vysokou intenzitou zemědělské výroby. U nás nikoli rostoucí mechanizace, nýbrž nízká hmotná zainteresovanost a jiné ztížené životní podmínky zejména v zaostávajících družstvech, vedly k nadměrnému úbytku mladých, plně výkonných pracovníků a k nezájmu mládeže o práci v zemědělství.

Perspektivním řešením je podstatné zvýšení úrovně mechanizace i chemizace výroby, jakož i vytváření investičních celků odpovídajících pokrokovým výrobním technologiím, které zabezpečí žádoucí růst produktivity práce a umožní značné snížení potřeby pracovníků, zejména v obdobích existujících pracovních vrcholů. Větší pozornost je nutno věnovat tomu, že zemědělství bude nutně potřebovat zvýšené dodávky výrobních prostředků průmyslového charakteru.

Překonat dosavadní nepříznivý vývoj pracovních sil v zemědělství lze hlavně:

a) zabezpečením materiálních předpokladů podstatného vzestupu zemědělské výroby,

b) účinnějším využíváním principu všestranné zainteresovanosti pracovníků v zemědělství, zejména v JZD.

V příspěvku inž. G. Brhloviče je pojednáno o rozdílném charakteru práce v zemědělství a v průmyslu z hlediska sociálně-ekonomického postavení pracujících.

Mezi charakterem práce v zemědělství a v průmyslu z hlediska společenského postavení pracujících se vytvářejí nové socialistické vztahy. Kulturní úroveň pracujících v zemědělství se rychle vymaňuje z bývalé zaostalosti, zejména se rozšířila a zkvalitnila výuka a rozšířily se i zpřístupnily všeobecně vzdělávací možnosti. Přes uvedené a jiné pokroky nedosahuje úroveň kulturního postavení pracujících v zemědělství úrovně v průmyslu, avšak socialistická společnost má všechny možnosti k jejich postupnému vyrovnání.

Společenská stránka charakteru práce v zemědělství za socialismu je v procesu sblížování obou hlavních odvětví národního hospodářství nepříznivě ovlivňována sezónní rostlinnou výrobou a v důsledku toho i nerovnoměrností příjmů v průběhu roku. Příklady průměrných měsíčních příjmů pracujících ve státních statcích se uvádějí na evidenční pracovní sílu, nikoli na jednu fyzickou osobu.

Otázka celoročního využití a plné zaměstnanosti pracovníků v rostlinné výrobě bude v našem národním hospodářství stále aktuálnější a naléhavější, a proto se jí věnuje v článku značná pozornost. Plné využití všech stálých pracovníků není u jejich jednotlivých skupin — mechanizátorů, kočí, žen v rostlinné výrobě — stejně naléhavé. Uvádějí se perspektivní možnosti plnějšího jejich využití, zejména v účelně přidružené výrobě, a tím i vyrovnání úrovně celoročních příjmů pracovníků v rostlinné výrobě na úroveň ostatních pracovníků v zemědělství i v jiných odvětvích národního hospodářství.

Uvedené příspěvky přinášejí některé nové pohledy na podstatu problému pracovních sil v československém zemědělství a v předložených návrzích ukazují cesty, jak je třeba řešit dosavadní velké rozdíly mezi zemědělstvím a průmyslem v otázce pracovních sil.

*Inž. Jan BRUTHANS,
vědecký redaktor příspěvků k otázkám
pracovních sil*

Výběr z nových přírůstků

Ústřední zemědělské a lesnické knihovny ÚVTI MZLVH z oboru zemědělské ekonomiky

Uvedené publikace je možno objednat poštou v Ústřední zemědělské a lesnické knihovně ÚVTI, výpůjční odd., Praha 2 - Vinohrady, Slezská 7. U každé objednané publikace uvádějte signaturu.

ZAHRA NIČNÍ PUBLIKACE A BULLETINY

Rapport de la Cinquième conférence des organisations internationales pour l'étude en commun des plans d'activité dans le domaine de l'agriculture en Europe tenue à Paris, France du 27 au 30 janvier 1959. Rome, FAO 1959. II-233 s. (Paříž — Mezinárodní konference zemědělských organizací — 5. (1959) — publikace). C 14.616

Fédération internationale des producteurs agricoles. Délibérations de la Onzième Conférence Générale New Delhi, Inde 1959. Washington, n. vl. 1960. 62 s. (Dillí — Konference FIPA — 11. (1959) — sborníky). C 14.574

12. conférence générale de la Fédération internationale des producteurs agricoles. Dubrovnik, Yougoslavie 1961. Paris, n. vl. 1961. 54 s. (Dubrovnik — konference FIPA — 12. (1961) — sborníky). C 14.727

13. assemblée générale de la CEA 23 — 27 octobre 1961 à Baden-Baden (Allemagne). Procès-verbal, Résolutions. — 13. Generalversammlung der CEA 23. — 27. Oktober 1961 in in Baden-Baden (Deutschland). Protokoll, Resolutionen. Brougg-Suisse, Confédération européenne de l'agric. CEA 1962. 179 s. obr. (Svaz evropského zemědělství — zasedání — 13. (1961) — sborníky). D 36.974/20

Towards a capital intensive agriculture. Fourth report on output, expenses and income of agriculture in European countries. Geneva, FAO. Part 1. General review. 1961. III — 66 s. — Part 2. Review of individual countries. 1961. S. 67-321+17. (Evropa — zemědělství — ekonomické otázky — příručky). C 13.019/1, 2

Plate, R. — Woermann, E. C 13.514/14 *Sonderheft Landwirtschaft im Strukturwandel der Volkswirtschaft. Analyse der Nachkriegsentwicklung in der Bundesrepublik Deutschland und Versuch einer Prognose unter Berücksichtigung der Auswirkungen des Gemeinsamen Marktes.* Hannover, A. Strothe 1962. 96 s. obr., tb. (Evropské hospodářské společenství — zemědělství — NSR — vztahy).

Socialistické země

Pataky, Ernő E 28.281 *Tudományos vívmányok alkalmazása a mezőgazdaságban.* Budapest, Akad. kiadó 1962. 118 s. (Zemědělská ekonomika — výsledky — praxe — zavádění — Maďarsko).

Gogiciu, M. — Brătescu, S. E 27.979 *Consolidarea gospodăriilor colective. Temeia producțiilor mari și a bunăstării electiviștilor.* București, Edit. politica 1962. 55 s. (JZD — upevňování — Rumunsko).

E 27.801/6 *Ratschläge und Erfahrungen zur Durchsetzung der Schlagvergütung in den LPG.* Leipzig, Min. f. Landw., Erfassung u. Forstwirtschaft (Landwirtschaftsausstellung) 1962. 24 s. tb. (Pracovní prémie — JZD — NDR).

Jeleński, Edward — Makowski, Stanisław — Sikorska, Krystyna D 36.690 *Zasady rachunkowości i analizy drobnego gospodarstwa wiejskiego.* 2. wyd. Warszawa, PWRiL 1962. 64 s. tb. (Účetní evidence — zemědělské závody — Polsko / Zemědělské závody — socialistické hospodaření — rozbor — Polsko).

D 37.074 *Az állami gazdaságok termelési ankétjai 1961 Bábólna.* Készült a bábólnai ankétói rövidített gyorsírói jegyzőkönyve alapján. Budapest, FM. állami gaz-

daságok föigazgatósága 1962. 412 s. obr., tb. (Bábolna — Státní statek — hospodaření — rozbor — Maďarsko — 1961).

Novikov, I. E 28.268

Irganizacija finansov v sovchozakh. Moskva, Gosfinizdat 1962. 118 s. tb. (Sovchozy — finanční hospodářství — příručky).

Szabó, Ferenc E 28.280

A termelőszövetkezeti közös és háztáji gazdaságok kapcsolata. Budapest, Akadémiai kiadó 1962. 185 s. 98 tb. (Záhumenky — výzkum — Maďarsko).

Jimenez, Antonio Nuñez E 28.331

La reforma agraria en la revolución Cubana. Cuba, Min. de relaciones exteriores — Depart. de relaciones publicas (1963). 71 s. obr. (Kuba — zemědělství — brožury / Pozemková reforma — Kuba).

D 37.111

Land reform law. Havana. Office of the prime minister of Cuba (1963). 32 s. obr. (Pozemková reforma — Kuba — zákony).

Kapitalistické země

D 37.088/23

Mémento pratique de l'économie agricole marocaine. Rabat, Min. de l'agric. 1960. 63 s. obr., tb. 2 listy příl. (Maroko — zemědělství — ekonomické otázky — brožury).

Poyck, A. P. G. D 28.142/62 (1)

Farm studies in Iraq. (An agro-economic study of the agriculture in the Hilla-Diwaniya area in Iraq). Wageningen, Landbouwhogeschool 1962. 99 s. obr., tb. (Irák — zemědělství — socioekonomické otázky — Hilla-Diwaniya).

Christensen, Raymond P. — Aines, Ronald O. C 13.854/18

Economic effects of acreage control programs in the 1950 s. Washington, U. S. Depart. of agric. 1962. 51 s. obr., tb. mp. (USA — zemědělství — omezení produkce — ekonomické otázky).

Goodsell, Wylie D. D 12.836/297 b

Costs and returns on commercial farms, long-term study, 1930-57. Washington, U. S. Depart. of agric. 1961. II-253 s. tb. (Zemědělské závody specializované — ekonomické otázky — USA — 1930 — 1957).

Marshall, Duncan E 41.228

Farming in Canada. Brantford (Ontario), Cockshutt Plow Comp. Ltd. (1963). 231 s. obr. (Kanada — zemědělství — přehledy).

Země hospodářsky méně vyvinuté

Aresvik, Oddvar D 37.269/72

Landbrukets veiledningstjeneste i de underutviklede land. B. M., Norges landbrukshøgskole — Inst. for driftslaere og landbruksøkonomi 1962. 16 s. (Země hospodářsky nevyvinuté — zemědělství — brožury).

Aresvik, Oddvar D 37.269/76

Jordreformer og utvikling av jordbruket i underutviklede land. B. m., Norges landbrukshøgskole Inst. for driftslaere og landbruksøkonomi 1962. 11 s. (Pozemková reforma — země hospodářsky nevyvinuté — brožury).

C 14. 519

FAO Africa survey. Report on the possibilities of African rural development in relation to economic and social growth. Rome, FAO 1962, XIV 168 s. 1 mp. (Afrika — zemědělství — socioekonomické otázky — výzkum — FAO / Země hospodářsky nevyvinuté — Afrika — zemědělství — zprávy — FAO).

C 14.611

Rapport annuel 1961 République du Dahomey. Ministère de l'agriculture et de la coopération Service de l'agriculture. Dahomey, n. vl. 1961. 296 s. obr., tb. grafy. (Dahomey — zemědělství — ročenky / Zemědělská ekonomika — Dahomey).

Buchanan, K. M. — Pugh, J. C. C 14.564

Land and people in Nigéria. The human geography of Nigeria and its environmental background. London, University of London press Ltd. 1961. XII-252 s. obr. (Nigérie — hospodářské a sociální poměry — příručky / Nigérie — zemědělství a lesnictví — přehledy).

PŘÍLOHA ČASOPISU ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA

OBJEM VÝROBY ZÁKLADNÍCH ROSTLINNÝCH VÝROBKŮ V EVROPSKÝCH ČLENSKÝCH ZEMÍCH RVHP¹⁾
(v miliónech tun)

Plodina	Předválečné období ²⁾	1950	1960	Roční průměr 1956–1960	Index 1956–1960 předválečné období
obiloviny ³⁾	140,6	118,2	182,9	173,1	123
z toho: pšenice	49,9	41,7	76,6	79,5	159
žito	37,1	29,2	27,8	26,9	72
ječmen	13,9	10,3	22,3	17,5	126
oves	23,4	17,7	17,5	18,2	78
kukuřice na zrno	12,3	11,5	21,1	18,1	147
brambory	138,8	151,1	148,0	150,9	109
cukrová řepa	35,1	41,9	90,3	71,5	204
slunečnice	2,27	2,41	4,77	4,37 ⁴⁾	193
surová bavlna	1,96	3,61	4,38	4,44	227
tabák ⁵⁾	.	182,3	256,1	288,1	.

^{*}) Evropské členské země RVHP jsou: SSSR, Albánie, ČSSR, Bulharsko, Maďarsko, NDR, Polsko, Rumunsko.

¹⁾ Z materiálů VÚNP, Praha, ze statistických ročenek členských států RVHP a ze statistických ročenek RVHP.

²⁾ Nejčastěji z průměru let 1934–1938, jen výjimečně v případě jednotlivých zemí a jednotlivých plodin na základě průměrů menšího počtu let.

³⁾ Včetně luskovinoobilných směsek.

⁴⁾ Průměr let 1958–1960.

⁵⁾ V tisících tun.

STAVY HOSPODÁŘSKÝCH ZVÍŘAT V EVROPSKÝCH ČLENSKÝCH ZEMÍCH RVHP
(v miliónech DJ)¹⁾

Členské země	1938	1950	1955	1960	Index ²⁾ 1960 1938
SSSR	68,7	74,6	80,2	98,3	143
Albánie	0,6	0,6	0,7	0,7	111
Bulharsko	3,2	3,1	3,2	3,3	102
Československo	5,1	4,9	5,0	5,2	100
Maďarsko	3,7	3,9	4,0	3,8	104
NDR	5,2	5,1	5,9	6,3	122
Polsko	13,1	10,9	11,8	13,0	99
Rumunsko	6,3	6,1	7,3	6,9	109
Celkem	105,9	109,2	118,1	137,5	130

¹⁾ Z materiálů VÚNP, Praha; k přepočtu na DJ bylo použito těchto koeficientů: koně 1,1, hovězí dobytek 0,7, prasata 0,2, ovce 0,1, kozy 0,1, drůbež 0,0162.

²⁾ Index vypočítaný na základě nezaokrouhlovaných údajů o počtu DJ.

**ZMĚNY VE STAVECH HOSPODÁŘSKÝCH ZVÍŘAT V EVROPSKÝCH
ČLENSKÝCH ZEMÍCH RVHP
(v % za období 1938—1960)**

Členské země	Koně	Skot	Prasata	Ovce	Kozy	Drůbež ¹⁾
SSSR	61	149	228	232	78	255
Albánie	91	109	867	98	118	154
Bulharsko	51	90	344	103	45	183
Československo	59	100	181	159	67	70
Maďarsko	71	103	114	164	185	154
NDR	55	128	150	114	65	178
Polsko	89	87	130	189	65	.
Rumunsko	63	124	156	114	109	135
Celkem	65	133	186	196	79	2krát ²⁾

¹⁾ Rok 1959 proti roku 1938.

²⁾ Přibližný odhad.

**OBJEM VÝROBY ZÁKLADNÍCH ŽIVOČIŠNÝCH VÝROBKŮ V EVROPSKÝCH
ČLENSKÝCH ZEMÍCH RVHP**

Výrobek	Měrná jednotka	1938	1950	1955	1960	Index
maso (živá váha)	milión tun	.	.	15,9	21,3	.
mléko	miliarda l	52,5	53,7	65,8	88,9	169
vejce	miliarda ks	17,8	20,6	30,1	43,3	243
vlna (nepraná)	tisíc tun	148,4 ¹⁾	224,8	317,7	428,2	289

¹⁾ Přibližný objem výroby, zjištěný na základě jednoletých, u většiny zemí na základě průměrných ročních údajů z období 1934—1938.

**ZMĚNY V ROZSAHU A V PODÍLU ZELENINY NA CELKOVÝCH OSEVNÍCH
PLOCHÁCH**

Členské země RVHP	Osevní plochy zeleniny v 1000 ha			Index 1960	Podíl na celkových plochách v %	
	předvá- lečný rok	1950	1960	předvá- lečný rok	předvá- lečný rok	1960
SSSR	1506	1303	1476	98	1	0,7
Albánie	3	6	8	267	1,4	2,2
Bulharsko	23	45	82	357	0,6	2,1
Československo	40	39	49	123	.	0,9
Maďarsko	95	50	102	107	1,7	1,9
NDR	42	115	71	169	0,8	1,5
Polsko	.	131	193	.	.	1,3
Rumunsko	78	179	191	245	0,8	2,0

**STRUKTURA OSEVNÍCH PLOCH V EVROPSKÝCH ČLENSKÝCH ZEMÍCH
RVHP ROKU 1960
(v %)**

Plodina	SSSR	ALR	BLR	ČSSR	MLR	NDR	PLR	RLR
obiloviny	59,9	78,6	57,4	50,3	66,3	50,0	62,5	73,9
z toho: pšenice	29,8	22,7	27,1	12,6	20,0	8,7	8,9	29,1
žito	8,0	2,7	1,7	8,3	5,7	19,6	33,5	1,0
ječmen	6,0	1,4	6,4	13,7	9,6	8,1	4,7	2,7
oves	6,3	5,7	3,9	9,8	2,7	7,4	10,7	2,8
kukuřice (zrno)	2,5	40,8	16,1	3,8	26,6	0,1	0,1	36,7
technické plodiny	6,4	13,0	11,0	7,7	5,1	8,9	4,7	9,2
z toho: řepa cukrová	1,5	1,6	1,5	4,8	2,5	5,1	2,6	2,1
bavlník	1,1	5,9	1,7	—	—	—	—	0,2
brambory	4,5	1,1	0,9	11,0	4,8	16,0	18,8	3,0
krmné plodiny	28,1	5,1	14,4	29,2	18,2	23,1	11,4	11,3
zelenina	0,7	2,2	2,1	0,9	1,9	1,5	1,3	2,0

**STRUKTURA HOSPODÁŘSKÝCH ZVÍŘAT V EVROPSKÝCH ČLENSKÝCH
ZEMÍCH RVHP ROKU 1960
(v % na základě DJ)**

Členská země RVHP	Skot	Prasata	Ovce	Kozy	Drůbež ¹⁾	Koně
SSSR	54,1	11,9	13,5	0,7	8,7	11,1
Albánie	44,6	3,9	23,1	16,4	3,9	8,1
Bulharsko	34,7	15,4	28,2	0,7	10,6	10,4
ČSSR	58,3	22,0	1,4	1,3	8,7	8,3
Maďarsko	36,1	28,0	6,2	0,2	11,4	18,1
NDR	52,0	26,4	3,2	0,7	9,9	7,8
Polsko	46,9	19,5	2,8	0,2	6,8	23,8
Rumunsko	45,8	12,4	16,6	0,6	8,7	15,9

¹⁾ Počítáno podle stavů drůbeže roku 1959.

**PODÍL ZEMÍ NA CELKOVÉ VÝROBĚ ZÁKLADNÍCH ROSTLINNÝCH VÝROBKŮ
V EVROPSKÝCH ČLENSKÝCH ZEMÍCH RVHP V LETECH 1956–1960 (v %)**

Plodina	SSSR	ALR	BLR	ČSSR	MLR	NDR	PLR	RLR
obiloviny	73,1	0,2	2,6	3,2	3,8	3,4	8,3	5,4
z toho: pšenice	84,3	0,1	2,8	1,9	2,3	1,6	2,9	4,1
žito	57,8	0,04	0,4	3,6	1,6	8,3	27,8	0,5
ječmen	69,4	0,03	2,8	8,2	5,1	5,7	6,7	2,1
oves	71,0	0,08	1,0	5,2	1,2	5,8	14,0	1,7
kukuřice (zrno)	44,3	1,0	7,1	2,7	16,8	0,03	0,3	27,8
brambory	58,4	0,01	0,2	4,9	1,6	8,9	24,1	1,9
řepa cukrová	63,7	0,1	1,8	8,7	3,3	8,2	10,8	3,4
slunečnice ¹⁾	80,3	—	7,2	0,2	1,4	—	—	10,9
tabák	35,0	3,0	24,6	2,6	9,4	1,8	14,5	9,1

¹⁾ Rok 1960.

**PODÍL ZEMÍ NA CELKOVÝCH STAVECH HOSPODÁŘSKÝCH ZVÍŘAT
V EVROPSKÝCH ČLENSKÝCH ZEMÍCH RVHP V LETECH 1956–1960
(v %)**

Členská země RVHP	Koně	Skot		Prasata	Ovce	Kozy	Drůbež
		celkem	z toho krávy				
SSSR	65,1	73,4	70,0	56,9	80,8	71,0	71,7
Albánie	0,3	0,5	0,3	0,1	1,0	8,4	0,2
Bulharsko	2,2	1,7	1,4	2,4	5,4	3,3	2,5
ČSSR	2,8	4,4	4,5	6,3	0,6	5,8	3,8
Maďarsko	4,0	2,1	2,1	6,5	1,4	0,9	3,8
NDR	3,3	4,4	4,6	9,4	1,3	4,7	5,0
Polsko	15,6	8,8	12,6	13,8	2,5	2,3	7,7
Rumunsko	6,7	4,7	4,5	4,6	7,0	3,6	5,3

**PODÍL ZEMÍ NA CELKOVÉ VÝROBĚ ZÁKLADNÍCH ŽIVOČIŠNÝCH VÝROBKŮ
V EVROPSKÝCH ČLENSKÝCH ZEMÍCH RVHP V LETECH 1956—1960
(v %)**

Členská země RVHP	Maso ¹⁾	Mléko	Vejsce	Vlna
SSSR	66,4	69,0	61,6	82,4
Albánie	0,2	0,2	0,1	0,6
Bulharsko	2,3	1,1	2,5	4,6
ČSSR	4,5	4,4	5,5	0,8
Maďarsko	5,1	2,2	4,5	1,9
NDR	6,4	6,8	7,8	2,1
Polsko	10,7	13,5	12,6	2,4
Rumunsko	4,4	2,8	5,4	5,2

¹⁾ Na základě průměru let 1958—1960.

**ÚROVEŇ VÝROBY ZÁKLADNÍCH ZEMĚDĚLSKÝCH VÝROBKŮ NA 1 OBY-
VATELE V LETECH 1956—1960
(v %; ČSSR = 100)**

Produkt	SSSR	ALR	BLR	MLR	NDR	PLR	RLR
obiloviny ¹⁾	167	44	157	176	94	130	133
z toho: pšenice	289	56	259	163	67	71	163
žito	106	10	20	62	183	365	10
ječmen	54	4	59	83	53	38	20
kukuřice (zrno)	156	.	458	850	1	4	775
brambory	79	3	8	45	142	233	30
řepa cukrová	47	13	35	51	72	57	29
zelenina ²⁾	170	107	386	.	163	228	202
maso ³⁾	96	43	77	156	116	108	81
mléko ³⁾	106	42	51	70	119	148	55
vejce ³⁾	72	23	80	112	110	107	74
vlna ³⁾	850	850	1350	400	.	150	600

¹⁾ Včetně luskovinoobilních směsek.

²⁾ Na základě průměru z let 1958—1960.

³⁾ Na základě výsledků z roku 1960.

**PODÍL VZÁJEMNÉ ZAHRAŇIČNĚ OBCHODNÍ VÝMĚNY EVROPSKÝCH
ČLENSKÝCH ZEMÍ RVHP NA JEJICH CELKOVÉM VÝVOZU A DOVOZU
ZÁKLADNÍCH ZEMĚDĚLSKÝCH VÝROBKŮ**
(v %)

Produkt	Z celkového vývozu všech členských zemí RVHP připadlo na vývoz do jednotlivých členských zemí RVHP				Z celkového dovozu všech členských zemí RVHP připadlo na dovoz z jednotlivých členských zemí RVHP			
	roku							
	1950	1955	1960	průměr 1958/60	1950	1955	1960	průměr 1958/60
obilí	49	74	64	65	82	69	74	74
z toho: pšenice	62	77	70	70	99	65	79	82
kukuřice	36	60	37	45	85	79	52	56
koncentrovaná krmiva	22	7	6	6	10	59	14	16
olejnatá semena	48	33	31	40	15	5	10	6
bavlna	99	76	72	77	68	72	47	46
vlna	68	74	64	67	30	29	25	27
tabák	89	83	74	74	77	36	50	42
maso a masné výrobky	55	59	45	51	90	31	51	46
živočišné tuky ¹⁾	80	79	81	67	91	17	59	69
máslo	87	49	59	68	85	28	70	77
vejce	9	29	9	10	86	60	75	46
čerstvá zelenina	31	67	73	59	47	97	96	90
čerstvé ovoce	74	83	84	81	55	29	35	35

¹⁾ Bez másla

**VÝMĚRA ZEMĚDĚLSKÉ A ORNÉ PŮDY NA TRAKTOROVOU JEDNOTKU (15 K Š)
(v ha)**

Členské země RVHP	Zemědělská půda				Orná půda			
	1950	1955	1960	relativní výměra 1960 (ČSSR = 100)	1950	1955	1960	relativní výměra 1960 (ČSSR = 100)
SSSR	510	336	268	344	194	148	115	213
Albánie	1809	434	164	210	495	137	56	104
Bulharsko	660	288	141	181	501	220	107	198
ČSSR	.	181	78	100	.	126	54	100
Maďarsko	638	339	167	214	433	228	111	206
NDR	.	.	42	54	.	.	32	59
Polsko	799	345	265	340	626	269	208	385
Rumunsko	856	463	223	286	560	317	150	278

**VÝMĚRA OSEVNÍCH PLOCH OBILOVIN NA JEDEN OBILNÍ KOMBAJN
(v ha)**

Členské země RVHP	1950	1955	1960	Relativní výměra 1960 (ČSSR = 100)
SSSR	464	347	212	55
Albánie	—	2079	329	103
Bulharsko	174 615	2770	270	69
ČSSR	3 825	756	389	100
Maďarsko	108 120	1094	507	130
NDR	7 383	1080	376	97
Polsko	117 488	4655	3063	787
Rumunsko	36 008	2668	208	54

SPOTŘEBA PRŮMYSL OVÝCH HNOJIV NA 1 HA PŮDY (v kg čistých živin)

Členské země RVHP	Zemědělská půda				Orná půda			
	1950	1955	1960	relativní spotřeba 1960 (ČSSR = 100)	1950	1955	1960	relativní spotřeba 1960 (ČSSR = 100)
SSSR	2,7	4,2	5,1	7	6,9	9,5	11,9	12
Albánie	4,1	7,2	6,5 ¹	9	15,2	22,9	18,8	19
Bulharsko	1,0	7,0	27,7 ²	40	1,4	9,1	36,4	37
ČSSR	34,9	46,0	69,6	100	51,4	66,0	99,4	100
Maďarsko	4,3	6,7	21,0	30	6,3	10,0	31,6	32
NDR	103,9	118,5	148,1	213	135,0	153,8	196,2	197
Polsko	17,8	23,7	36,5	52	22,7	30,4	46,7	47
Rumunsko	.	1,9	5,6	8	.	2,4	8,4	8

¹⁾ Roku 1959 25,7 kg

²⁾ Roku 1959 36,1 kg